

I korthet

- Vägkorridoren berör två landskapstyper – Linderödsåsens moränhöjder med småskaligt jordbruk, betesmarker samt mellanliggande skogsmarker, och Kristianstadsslätans flacka odlingsbygd med öppna åkrar och betesmarker.
- Den kända fornlämningsbilden karakteriseras på åsen av fossil åkermark, gårds- och bytomter, medan lämningarna på slätten domineras av boplatser. I korridorens närhet finns även gravar och älvkvarnsförekomster.
- Resultaten från den fördjupade utredningen inom vägkorridoren redovisas i förhållande till fyra delsträckor: 1) Linderödsåsen, 2) Linderödsåsens nordsluttning, 3) Slätten nedanför Linderödsåsen, 4) Inre Kristianstadsslätten. Lokaliseringen av trafikplatser samt bro över Vramsån används som brytpunkter mellan delsträckorna.
- Redovisningen i kapitel 3 håller en hög detaljeringsnivå för att kunna användas som underlag för vägarbetsplanen i den fortsatta vägprocessen.

3. Fördjupad arkeologisk utredning

I detta kapitel redogörs mer ingående för pilotprojektets arbete och resultat i samband med den fördjupade arkeologiska utredningen inom föreslagen korridor för väg E22, delen Linderöd–Vä. Den höga detaljeringsnivån i redovisningen beror på att materialet utgör underlag för vägarbetsplanen i den fortsatta vägprocessen.

För att underlätta läsningen har vi valt att beskriva materialet i förhållande till olika landskapsutsnitt inom vägkorridoren, där de tänkta trafikplatserna samt bron över Vramsån har använts som brytpunkter. Detta innebär att den cirka två mil långa vägkorridoren delats upp i fyra delsträckor, med början på Linderödsåsen i väster till Vä nere på slätten längst i öster. Redovisningen inom respektive delsträcka följer ett likartat upplägg. Denna inleds med en beskrivning av landskapsbilden och resultaten från den kulturgeografiska undersökningen. Därefter följer en beskrivning av utfallet från den arkeologiska fältinventeringen, följt av resultaten från den GIS-baserade boplatsoanalysen samt områden med särskilda bevarandevärden. Redovisningen avslutas med en samlad antikvarisk bedömning och förslag till vägens dragning inom korridoren sett i förhållande till de kulturhistoriska värdena.

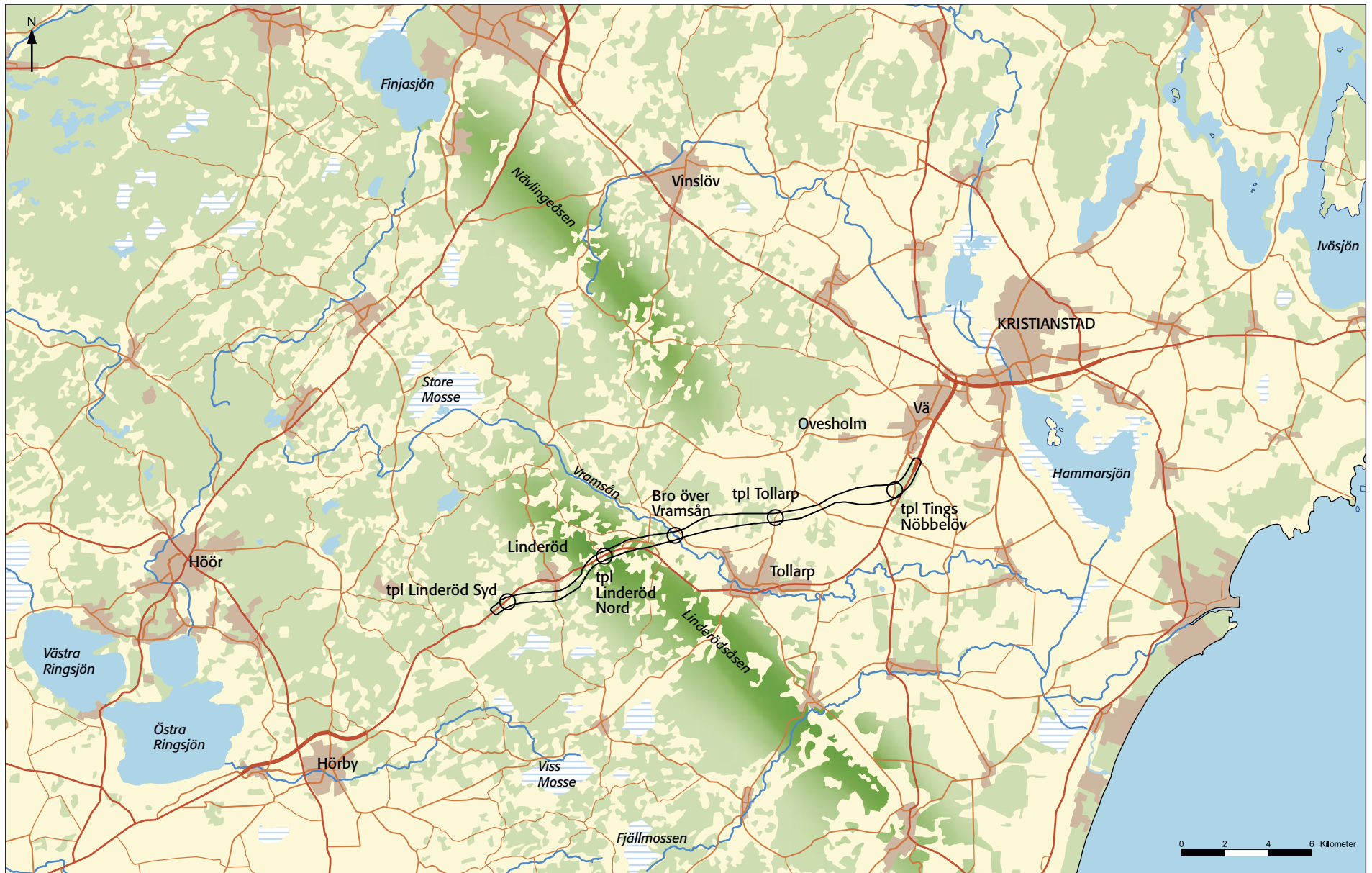
Materialet i utredningen presenteras både i text, på kartutsnitt och i tabeller. Vad det gäller fornlämningsbilden ges även en bedömning av de enskilda lämningarnas fornlämningsstatus, samt vilket steg i den

antikvariska processen som kan komma att aktualiseras om lämningarna skulle påverkas av vägdragningen. Det ska dock betonas att vår redovisning är en preliminär bedömning, eftersom det ytterst är Länsstyrelsen som beslutar om den fortsatta antikvariska hanteringen och eventuella behov av arkeologiska insatser enligt kulturminneslagens andra kapitel.

3.1 Vägkorridoren i landskapet

Den föreslagna vägkorridoren för delen Linderöd–Vä är närmare 22 kilometer lång med en sträckning från SSV mot ÖNÖ. Bredden varierar mellan 300 och 800 meter. På sträckan finns fyra områden där trafikplatser planeras. Dessa är Linderöd Syd respektive Nord, Tollarp samt Tings Nöbbelöv. Vidare planeras en bro över Vramsån (fig. 16).

Korridoren berör i huvudsak två landskapstyper – Linderödsåsens höjder och Kristianstadsslätten – även om landskapet har en mer nyanserad karaktär. Höjdområden på Linderödsåsen karakteriseras av skiftande topografiska miljöer med förhöjningar av morän täckta av gran- och lövskog, öppna men begränsade fält samt våtmarksområden av mindre omfattning. Nordöstsluttningen av Linderödsåsen består av böljande och skiftande topografi. Marken utgörs av skogsmark med sly och lövträd, varierat

Figur 16. Landskapsbilden kring korridoren för den planerade Väg E22 mellan Linderöd och Vä.

med tät granskog och högresta lövträd. Ställvis finns även öppna fält med brukad åkermark, samt betesmarker. Från åsen är utsikten vidsträckt över Kristianstadsslätten med höjdområden vid Nävlingeåsen, Fjälkinge backe och Ryssberget i fjärran.

De båda förstnämnda trafikplatserna är belägna på åsens höjdområden. Korridoren tar en sträckning söder om Linderöds samhälle och nuvarande sträckning för väg E22. Den tidigare kända fornlämningsbilden karakteriseras främst av röjningsröseområden, samt gårds- och bytomter. Nämnda typer av lokaler berörs helt eller delvis av den planerade vägkorridoren.

Kristianstadsslätten betraktas ofta som en helhet, men innefattar nyanser i landskapsbilden. Ett sådant avsnitt är slätten kring Vramsån, som utgör ett viktigt och dominerande vattendrag. Topografin utgörs av slättmark med svagt markerade förhöjningar. Vegetationen är skiftande med tät skog av sly, löv- och barrträd. Större arealer utgörs av öppen åkermark, samt markområden i vall eller betesmark.

Det fortsatta slättområdet mot öster består av en likartad topografi och vegetation som omkring Vramsån. Kända fornlämningsförekomster utgörs bland annat av en lokal med en gravhög och intilliggande röjningsrösen norr om Skättilljunga. Korridorens sträckning löper norr om Tollarps samhälle där en struktur av stengårdsgårdar i nord-syd och öst-väst inramar ett odlingslandskap präglat av 1800-talets markanvändning. Stora arealer har röjts på sten och andra hinder för lantbruket. Ett parti som bryter av mot ovan nämnda återfinns kring den utdikade våtmarken mellan Vä och Nöbelöv – i det äldre kartmaterialet benämnd Myren (se

fig. 49, s. 109). Våtmarken är belägen i en större skålförmad sänka omgiven av kuperade mjuka höjder på jordar av lera och mjåla. De öppna arealerna brukas som åkrar eller är lagda i vall. De kända fornlämningar som i huvudsak finns registrerade på detta avsnitt består av boplatser, främst stenåldersboplatser. Dessa är belägna på höjder och terrasseringsringar kring våtmarken, som mycket väl kan ha utgjort en liten sjö. På denna sträcka är den valda vägkorridoren också som bredast.

Korridorens östligaste del sträcker sig genom ett terrängavsnitt med svagt markerade förhöjningar och mellan dessa belägna flygsandsområden. Vegetationen utgörs av skogspartier med planterad tall och gran, eller avsnitt med lövträd och sly. Ställvis finns också öppen åkermark. Kända fornlämningar i korridorens närhet består av runda stensättningar och gravfält från järnåldern, samt älvkvarnsförekomster på stenblock. I detta avsnitt planeras trafikplats Tings Nöbbelöv, där den nya väg E22 skall ansluta till befintlig väg.

Sett i relation till kända fornlämningsområden samt sten- och bronsålderns centralbygder, sträcker sig den valda vägkorridoren genom perifera områden. En likartad bild framtonar med avseende på järnåldersbygdens utbredning. Dock berörs röjningsröseområden samt ett par gårds- och bytomter. Man bör emellertid inte se korridorens läge i perifera områden som ett tecken på att dessa är tomma på fornlämningslokaler. De uppgifter som finns i FMIS ger en bild av det idag kända fornlämningslandskapet och en tendens till vad som kan finnas dolt under marken. Erfarenhetsmässigt vet vi att arkeologiska utredningar längs planerade vägkorridorer leder till en betydligt mer nyanserad bild av fornlämnings- och kulturlandskapet.

3.2 Delsträcka 1

Linderödsåsen – mellan tpl Linderöd Syd och Linderöd Nord

3.2.1 Landskapsbilden

Topografiskt domineras området i vägkorridorens västligaste del av Yllerödsåsen – en mindre rullstensås (ca 3 km lång) som längs en sträcka av mer än en kilometer löper parallellt med vägen (Ringberg 1986 s. 56, 1991 s. 44f). Trots närheten till den befintliga väg E22, som för övrigt skär åsen på minst ett ställe väster om den aktuella utredningskorridoren, och trots att den är påverkad av några täkter i historisk tid, är åsens getrygg väl markerad och den ger som helhet ett välbevarat intryck och en speciell karaktär åt landskapet i denna del av området.

Längre österut, i höjd med och söder om samhället Linderöd, öppnar sig dagens landskap i lite högre grad med en tydligare karaktär av tidigare uppodlad mark. Idag utgörs vegetationen i huvudsak av planterad skog, betesmark och vall. I höjd med Knopparp sluter sig skogen åter tätare och landskapet återfår därmed en mer småbruten karaktär. Vid läget för den planerade trafikplatsen Linderöd nord öppnar sig dagens landskap åter på ett kortare parti med utsikt mot slätten nedanför och Nävlingeåsen.

Den enda större bebyggelsekoncentrationen i detta område är samhället Linderöd, vars sydligaste del tangeras av vägkorridoren. I övrigt kan det noteras att det befintliga vägnätet till väsentlig del följer det äldre vägnät som kan iaktas på t.ex. Skånska rekognosceringskartan från

tidigt 1800-tal. Bland annat finns delar av den äldre landsvägsstäckningen bevarad i kortare och längre partier, som lokalvägar och markvägar, längs med dagens E22.

3.2.2 Kulturgeografisk analys

I den kulturgeografiska analysen av denna delsträcka har kart- och arkivhandlingar studerats för följande byar och gårdar: Bösarps, Ynnarp, Pårup, Linderöd, Knopparp, Spångarp och Tågarp, samtliga belägna i Linderöds socken (fig. 17, sid. 46).

Bösarp, Linderöds socken

Analysen av Bösarps ägoområde baseras på en excerpering av enskifteshandlingar från 1823.

Sydvästra delen av korridoren sträcker sig delvis genom före detta inägomark till Bösarp och här fanns ett par bebyggelselägen vid tiden för enskiftet. Den sydligaste byggnaden låg vid ett ängsområde benämnt *Mölledammarna* och *Dammen* i kartbeskrivningen. Sannolikt har detta område tidigare nyttjats som kvarndamm för en vattenkvarn i den bäck som flyter genom området. Byggnaden ifråga låg i direkt anslutning till hägnaden

mellan inägorna åt sydost och utmarken åt nordväst. Längre åt nordost fanns en byggnad nära den fågata som förband Bösarpsgårdarna med utmarken. Inte heller denna byggnads funktion har kunnat fastställas genom studien av lantmäteriakten. Hägnaden mellan Bösarps enda vång och utmarken hade i sydväst en sträckning som nästan sammanfaller med den befintliga E22, men vek längre åt nordost av åt sydost och in mot ”bytomten” (Bösarp var vid enskiftet ett enstaka hemman bestående av fyra hemmansdelar och således formellt sett ingen by). Båda infartsvägarna från E22 till Bösarp har kvar samma sträckning som före enskiftet.

Fältbesök:

Hägnaden mellan före detta inäga och utmark finns bevarad med en parallell väg inom en del av sin tidigare sträckning sydost om nuvarande E22. Nordvästra sidan av E22 har ej studerats i fält. Inga spår av de två byggnaderna inom korridoren kunde upptäckas vid besöket. De topografiska förhållandena i området antyder att bäcken i sydväst kan ha varit uppdämd i direkt anslutning till den väg som korsar bäcken på platsen. Inga direkta spår av någon vattenkvarn iaktogs dock vid besiktningen.

Ynnarp, Linderöds socken

Äldsta lantmäteriakten för Ynnarp är en enskifteshandling från 1823 och nedanstående kommentarer baseras på excerperingen av denna.

Nordvästra delen av korridoren sträcker sig här genom före detta utmark som delvis odlats upp till åker under

perioden mellan enskiftet och häradskartans tillkomst. Vid enskiftet var fyra byggnader belägna invid hägnaden mellan inägorna åt sydost och utmarken åt nordväst. Enligt beskrivningen tycks den östligaste byggnaden ha varit bondehemmanet medan de tre övriga var hus eller torp. På häradskartan redovisas byggnader endast på det västligaste av de fyra äldre bebyggelselägena. Sträckningen för den hägnad som avgränsade Ynnarps enda vång mot utmarken löper genom korridoren från sydväst mot nordost och måste med nödvändighet skäras av vägen på någon plats. Längst åt nordost inom Ynnarps inägor fanns enligt såväl enskifteskartan som häradskartan ett våtmarksområde.

Fältbesök: Inga fältstudier gjordes inom Ynnarps ägoområde i samband med den kulturgeografiska undersökningen.

Pårup, Linderöds socken

Följande kommentarer kring äldre landskapsförhållanden i Pårup baseras på laga skifteshandlingarna från 1834.

En av de gårdar i Pårups by som fanns vid tiden för laga skiftet är belägen inom vägkorridoren medan övriga gårdar låg på bytomten söder om korridoren. Connelid resonerar i sitt landskapshistoriska underlag till MKB:n kring att den norra gården bör vara resultatet av en utflyttning från bytomten under sen tid före skiftet (Connelid 2001, s. 103). Detta är dock bara en spekulation och det presenteras inga uppgifter om hur länge gården legat på platsen eller varför den

ligger avskild från övrig gårdsbebyggelse i byn (gården finns dock med på Skånska rekognosceringskartan från 1810-talet, och har således varit belägen på platsen åtminstone något årtionde före laga skiftet).

Korridorens nordligaste del sträcker sig genom vad som före laga skiftet var utmark till byn. Utmarksområdet har till betydande del blivit uppodlat före häradskartans tillkomst. Den relativt stora våtmarken Pårups mosse är belägen i anslutning till gränsen mot Linderöds ägor. Söder om utmarken fanns inägorna i Pårups vång som ingick i ett vångalag med bl.a. Ynnarp och Bösarp. Vägen från bytomten, via den norra gården och vidare åt nordväst har ännu kvar samma sträckning som före laga skifte. Pårup får anses ha kvar en relativt välbevarad bebyggelsestruktur p.g.a. en begränsad utflyttning av gårdar vid skiftet. Däremot tillkom efter skiftet bebyggelse främst söder om korridoren. Denna bebyggelse speglar väl samhällsutvecklingen med befolkningsökning och omfattande hemmansklyvning under 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Inom de norra delarna av Pårups före detta inägor, särskilt norr och nordväst om bytomten och kring den ensamliggande gården, är odlingslandskapet relativt småskaligt och består delvis av betade gräsmarker som tidigare nyttjats som äng. Connelid har tidigare påtalat att området ifråga bl.a. innehåller stengårdsgårdar och fossila åkerformer (Connelid 2001, s. 103).

Ett råmärke kallat *Djurasten* fanns i gränsen mot Linderöd i det nordöstra hörnet av Pårups ägoområde vid en rågångsbestämning åren 1776–82. Vid laga skiftet 1834 fanns en byggnad strax invid detta råmärke, men på Linderöds sida av gränsen. Byggnadens funktion

framgår ej av lantmäterihandlingen, men av läget att döma kan det vara fråga om ett torp på Linderöds tidigare utmark, eller möjligen gårdsbebyggelse som förlagts till denna plats efter skiftet av Linderöds ägor. Bebyggelse finns fortfarande på samma plats. Väster om bytomten och i södra kanten av korridoren fanns vid laga skiftet en torvmosse inom vilken delar var utskurna och vattenfyllda.

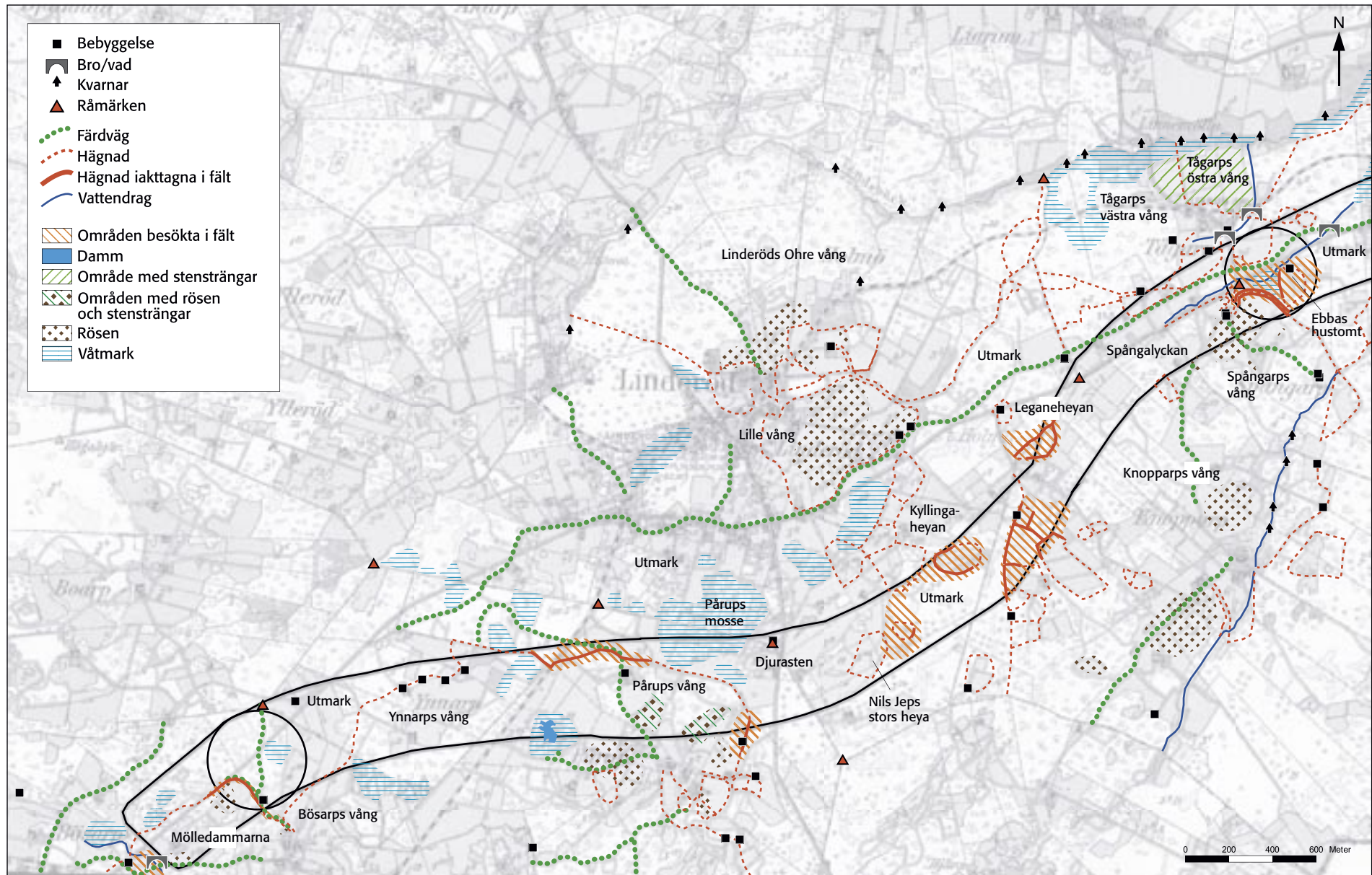
Fältbesök:

Dels besöktes ett område nordost om bytomten inom vilket hägnaden mellan vången och fåluden sträckte sig och där en byggnad (trolig bastu) fanns vid laga skifte, dels ett område norr och nordväst om den ensamliggande gården där hägnaden mellan utmark och vång likaså var belägen. Inom båda områdena finns ännu stenmurar med en sträckning som antyder att de är belägna på samma plats som den äldre hägnaden kring vången. Däremot kunde inte några lämningar efter bastun återfinnas.

Linderöd, Linderöds socken

Bedömningen av landskapet inom och kring vägkorridoren inom Linderöds ägoområde grundas på enskifteshandlingar för denna by från 1807.

Vägkorridoren sträcker sig genom den sydöstra delen av Linderöds före detta utmark. Byns båda ensädesvångar *Lille vång* och *Ohre vång* låg norrut, i direkt anslutning till och norr om bytomt och kyrka. Inom korridoren fanns vid skiftet 1807 fem lyckor som från väster räknat benämndes *Nils Jeps stora heya*, *Nils Jeps*

lilla heya, Klemmeds heya, Kyllinga- eller möjligen Kijllingaheyan samt Leganeheyan. Ingen bebyggelse fanns då i anslutning till lyckorna eller inom övriga vägkorridoren. Enligt skifteskartan saknades hägnader i bygränsen mellan Linderöds och angränsande enheters utmark, och området har således fungerat som gemensamt fäladsbete för byarnas och gårdarnas kreatur.

Lyckodling på utmark har sannolikt en lång historisk kontinuitet inom såväl områdena uppe på horsten som nere på Kristianstadsslätten. Redovisning av lyckor är vanligt även i äldre kartmaterial och jordeböcker och det är dessutom vanligt med marknamn med ändelsen –lycka även inom vångarna. Det senare en indikation på en process där utmark blivit vång genom ett successivt intagande av lyckor som senare inkluderats i vångarna. Däremot har det inte framkommit några belägg för att just de lyckor som redovisas på 1807 års Linderöds-karta har någon längre historisk kontinuitet.

Utmarken till Linderöd utsattes för en relativt kraftig uppodling under perioden mellan skiftet och häradskartans tillkomst drygt 100 år senare. Hemmansklyvningen var omfattande och mycket av den nytillkomna bebyggelsen förlades till före detta utmark. I princip hela bebyggelse tillväxten i Linderöds samhälle sedan skiftet har för övrigt skett på före detta utmark söder och sydväst om den gamla bytomten.

Fältbesök:

Områdena där de fem lyckorna eller hejdorna var belägna vid tiden för skiftet har besökts. Av Nils Jeps båda hejdor finns mycket få, om några spår kvar. Hejdorna var belägna i ett lågt parti med relativt sank mark och det är inte säkert att hägnaderna kring dem hade stebotten,

utan de kan ha utgjorts av rena ris- eller brötagården. Däremot finns stenmur kvar på den plats som utgjorde Kyllinga- eller Killingahejdan. Möjligen kan även någon av de andra stenmurar som påträffades i detta område motsvara den södra delen av hägnaden kring Klemmeds hejda. Längre åt nordost, inom den del av utmarken som tillföll gården Holmö vid skiftet, finns stenmur kring vad som vid skiftet utgjorde Legarnehejdan. Spåren av denna heja har ett speciellt intresse eftersom hejdans läge och form påverkade gränsdragningen mellan Linderöds och Knopparps byar.

Knopparp, Linderöds socken

Laga skiftesakten för Knopparp från år 1837 ligger till grund för nedanstående kommentarer om byns ägoområde.

Väggkorridoren går västerifrån in på Knopparps ägoområde genom en smal remsa av före detta utmark för att därefter skäras av den hägnad som avgränsade byns inägor. I den sydöstra delen av korridoren bestod inägor 1837 av flera mindre lyckor, men längre åt norr berör korridoren mark som låg i Knopparps vång. En byggnad (torp?) låg centralt inom korridoren vid den nordligaste av de nämnda lyckorna. Marknamnet Hästatäppan i vången nära denna plats kan vara en indikation på att ytterligare hägnader, som 1837 saknade funktion, fanns i området (fossil hästhage?). Ytterligare en byggnad (torp?) fanns strax söder om korridoren vid en åker som enligt kartbeskrivningen kallades Månshes torpåker. Väggkorridoren skär en del av den västra Knopparpsvägen som hade samma

Figur 17. Delsträcka 1 Linderödsåsen. Kartan visar läget för objekt excerpterade ur lantmäterihandlar från 1700- och 1800-talen mot bakgrund av ekonomiska kartan (häradskartan) från 1930-talet.

sträckning före laga skiftet som vid häradkartans tillkomst.

Korridoren går genom en i förhållande till gårdsbebyggelsen perifer del av Knopparps vång. Bytomten var belägen nära vångens gräns mot utmarken åt sydost. Vägkorridoren berör längre åt nordost ett område som 1837 var inhägnat till en liten lycka kallad Spångalyckan. Strax söder om denna lycka och utom vägkorridoren fanns områden som benämndes *Spängerna*, *Spången ohråker* samt *Langawadsåker*. Namnen antyder en passage av ett vattendrag, något som eventuellt även gäller bebyggelsenamnet för det närliggande enstaka hemmanet Spångarp. Marknamnen *Spången ohråker* och *Storängs ohråker*, vilka båda avsåg mark som 1837 nyttjades som äng, visar att delar av ängarna i området utgjordes av öde åker (oråkrar). Båda de nämnda ängarna var belägna inom områden som fornminnesregistret redovisar som fossil åkermark.

Fältbesök:

Huvuddelen av området inom korridoren mellan den västra Knopparpsvägen och Knopparps inägors västra gräns har studerats i fält. Hägnaderna kring så gott som samtliga de lyckor som fanns här vid laga skiftet finns än idag kvar i form av stenmurar. Stenmurarnas karaktär varierar ifrån vällagda, relativt breda murar till en delsträcka som närmast kan beskrivas som en stensträng med utspridda stenar. Sannolikt är det främst de hägnader som även efter skiftet haft en funktion som hägnad eller gränsmarkering som idag utgörs av breda, vällagda stenmurar. Odlingsrösen påträffades inom ett par delområden, men dessa är redan registrerade i fornminnesregistret. Detsamma gäller för en s.k. brydestua i en åker inom korridoren.

Spångarp, Linderöds socken

Nedanstående redogörelse för det äldre odlingslandskapet vid Spångarp baseras främst på två geometriska avmätningar av gårdens ågor från åren 1704 respektive 1730.

Spångarp var på 1700-talet ett enstaka hemman med gårdsbebyggelsen i samma läge som den idag närmast E22 belägna gården. Dess åker och äng fanns inom en vång som ingick i ett vångalag med Knopparp. Mellan 1704 och 1730 inhägnades en del av dess utmark längst åt sydost till en lycka vari man skulle ta upp mark till åker. Hägnaden öster och nordost om gårdsläget hade enligt såväl 1704 som 1730 års geometriska avmätningar samma sträckning som den fågata som nu är belägen på platsen (jfr Wallin 2000, s. 13). Hägnaden utgjorde på 1700-talet gräns mellan den vång som innehöll såväl Knopparps som Spångarps inågor och fåladden norr och nordost därom. Ett behov av fågata mellan Spångarps gårdstomt och dess utmark åt sydost uppstod först efter att fåladden norr därom skiftats och tilldelats hemman i Tågarp. I en rågångsbestämning för Tågarp från 1814 omtalas Spångarps fåsträta, men detta tycks inte innebära att en fågata redan då var uppförd. I enskiftesakten för Spångarp från 1822 redovisas nämligen fortfarande endast en enkel hägnad medan den parallellt löpande gränsen mot Tågarp saknar hägnadsmarkering. Troligen tillkom fågatan först efter laga skiftet för Tågarp by 1833.

Hägnaden kring Spångarps vång åt norr och nordväst följde både 1704 och 1730 nuvarande E22:s sträckning. Norr om Spångarps vång fanns före 1800-talets skiften en smal utmarkskorridor mellan Spångarps och Tågarp inågor. Korridoren band samman större

utmarksområden åt sydväst och nordost. Genom korridoren sträckte sig landsvägen, d.v.s. nuvarande E22:s föregångare. Vägen åt sydost från gården i Spångarp har än idag i stort sett samma sträckning som den väg som vid karteringen 1704 sammanband gården och ett torp på dess ägor.

Fältbesök:

Vid Spångarp är det främst den välbevarade fågatan som bör iakttas vid val av vägsträckning. Fältbesöket visade att fågatan inte når ända fram till nuvarande E22, utan en viss vägbreddning åt sydost är möjlig utan att denna behöver påverkas.

Tågarp, Linderöd socken

Studien av Tågarps ägoområde har gjorts utifrån laga skifteskartan för byn från 1833. Det geografiska läget för några råmärken och bebyggelseägen har hämtats från en rågångskarta från 1814.

Väggkorridoren följer inom Tågarps ägor nuvarande E22:s och dess föregångares sträckning. Tågarps inägor var 1833 fördelade på två vångar som brukades i ensäde samt några mindre lyckor. Väggkorridoren berör främst lyckor som vid laga skiftet låg mellan byns vångar och utmarken söder och öster därom. Den västligaste av byns vångar nådde dock så långt åt söder att hägnadssträckningen på en kort sträcka ligger inom korridoren.

Vid den västra av de fågator som gick mellan Tågarps bytomt och utmarken fanns vid skiftet en sandtäkt

och vid samma fågata, men norr om korridoren, en malttork. Två byggnader (troligen torp) fanns i direkt anslutning till korridorens norra avgränsning. På platsen för en av dem finns ännu bebyggelse. Ytterligare en byggnad fanns vid en lycka söder om nuvarande E22, i skiftesakten endast redovisad som ett hus på Ebbas hustomt. En senare utdikad våtmark låg direkt väster om lyckan och en lergrav på dess södra sida. Längst åt öster inom Tågarps ägor fanns inom väggkorridoren två byggnader varav den sydligaste anges vara belägen i Rytterslyckan (ryttaretorp?). I gränsen mot Ullarps ägor låg en byggnad i vad som kallades *Sven Hurtigs hage*. Inget större hägnat område redovisas kring huset och möjligen åsyftades bara en mindre kålhage. En större sankmark fanns längs den bäck som rann på utmarken nordväst om husen.

Landsvägen som sträckte sig från sydväst mot nordost på Tågarps utmark 1833 fanns kvar i hela sin sträckning vid häradskartans tillkomst. Därefter har en delsträcka nordost om Spångarp tagits bort.

Intressanta marknamn i Tågarps ägor, men utanför väggkorridoren är *K(n?)opparpe ohråker* (äng), *Bökes ohråker* (äng) och *Sasars ohråker* (äng). Oråkrarna visar att det vid skiftet fanns flera ängsområden som betraktades som före detta åkermark. När denna åkermark ödelagts vet vi inte, men de namngivna oråkrarna är belägna inom områden som registreras som fossil åkermark i riksantikvarieämbetets fornminnesinventering.

Följande råmärken av visst intresse finns redovisade i gränsbestämningen från 1814 och är belägna inom väggkorridoren. Början på Spångarps fåsträta. Längst åt sydväst inom Tågarps ägoområde en stenkula vars namn

excerperats som Törsten. I gränsen mot Ullarp och strax norr om nuvarande E22, Killesten, en gränsten belägen 16 alnar väster om en liten källa på Ullarps ägor.

Mellan laga skiftet 1833 och häradskartans tillkomst cirka 100 år senare kom en betydande del av den tidigare utmarken till Tågarps att odlas upp till åkermark. Längs den delvis nya landsvägssträckningen hade dessutom tillkommit en del hus- och gårdsbebyggelse, särskilt längst åt nordost där hemmanet nr 3 delats upp på flera hemmansdelar.

Fältbesök:

Inga av hägnaderna kring den västra fågatan in till Tågarps bytomt finns kvar idag. Lämningar efter huset vid Ebbas hustomt eftersöks men påträffades ej. En låg stenmur i betesmarken sydväst om den plats där huset bör ha legat kan möjligen vara en del av hägnaden kring den lycka som fanns här vid skiftet. I skogsområdet längre åt öster påträffades odlingsrösen. Detta röseområde redovisas dock av Wallin redan i vägutredningen (Wallin 2000, s. 13, bl.a. fig. 5).

3.2.3 Fornlämningssituationen

Fornlämningssituationen före och efter fältinventering

Inom den västligaste delen av vägkorridoren finns ett antal registrerade fornlämningar. Merparten av dessa utgörs av fossil åkermark, i form av röjningsröseområden, samt gårds-/bytomter (fig. 18, tabell 3). När den översiktliga arkeologiska utredningen för de alternativa vägsträckningarna utfördes år 2000 påträffades ytterligare ett par områden med fossil åkermark inom det aktuella området. Vid det tillfället gjordes

dock endast stickprover på valda, mindre partier av respektive förslag till ny vägsträckning (Wallin 2000 s. 8, 11).

Vid fältbesiktningen som utfördes i samband med detta arbete påträffades totalt 22 stycken ej tidigare kända forn- och kulturlämningar. Dessa utgörs av sju områden med fossil åkermark, fem husgrunder, fyra stensättningar (varav en bedömts som helt säker), fyra färdvägar varav en vägbank, en banvall och två hålvägar. Övriga kulturlämningar som är värda att notera är ett par fångst- eller täktgropar. Stensättningarna påträffades i och i anslutning till nyupptäckta områden med fossil åkermark, vilket antyder att en del av röjningsröseområdena på moränhöjderna härrör från förhistorisk tid.

Boplatser och fyndplatser

Det finns för närvarande inte några kända förhistoriska boplatser i området. Varken vid de föregående eller den nu utförda inventeringen har det påträffats några spår efter boplatzlämningar. Detta skall dock snarare tillskrivas det faktum att så gott som inga ytor bestod av plöjd åkermark vid inventeringstillfällena, än att det skulle saknas boplatser i området. Den i övrigt rika förekomsten av fornlämningar antyder tvärtom att det bör finnas boplatser från olika tidsperioder i området (jfr avsnitt 3.2.4 och fig. 19).

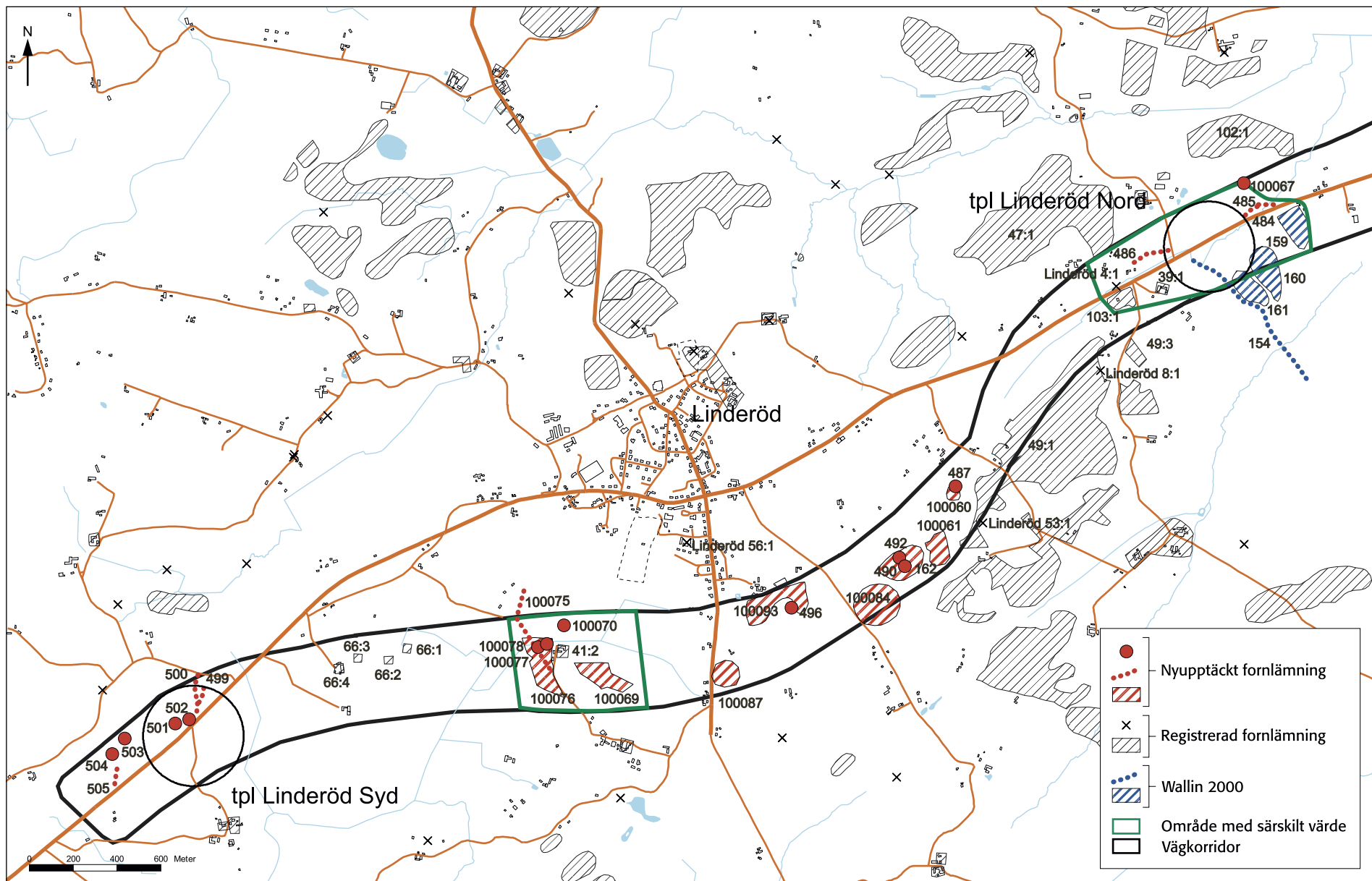
Fossil åker och gravar

Lämningarnas äldsta kronologiska tyngdpunkt är yngre bronsålder och järnålder, som representeras av enstaka gravar samt fossil åkermark (tabell 3). Den fossila åkermarken får ganska anonymt representera båda dessa tidsskikt, eftersom det i många fall är vanskligt

Tabell 3. Del 1 Linderåsen mellan Tpl Linderöd Syd och Linderöd Nord. Röjningsrösen, gravar mm.

Förkortningar: FF = Fast fornlämning, FU = Arkeologisk förundersökning

<i>Socken</i>	<i>ID</i>	<i>Lämnings</i> <i>typ</i>	<i>Beskrivning</i>	<i>Status</i>	<i>Åtgärdsförslag</i>
Linderöd	RAÄ 49:1	Fossil åker	Ca 800x120-450 m (NNÖ-SSV), bestående av ett 100-tal röjningsrösen, vanligen 3-4 m i diam och 0,4-0,5 m höga	FF	FU
Linderöd	RAÄ 103:1	Fossil åker	Röjningsröseområde, uppgift om enligt tidigare inventering	FF	FU
Linderöd	162	Fossil åker	Röjningsröseområde, uppgift om, enligt Wallin 2000	FF	FU
Linderöd	486	Färdväg	Hålväg, ca 180 m lång, 1-1,5 m bred, skärning 0,5-0,8 m djup	FF	FU
Linderöd	490	Stensättning?	Ca 6-7 m i diameter och 0,2-0,3 m hög med fyllning av 0,2-0,3 m stora stenar	FF	FU
Linderöd	503	Stensättning?	Ca 10 m i diameter, 0,3-0,4 m hög	FF	FU
Linderöd	505	Färdväg	Hålväg, ca 70 m lång och 1,0 bred och 0,3 m djup, svagt skålformad	FF	FU
Linderöd	100060	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av 10-15 rösen, ca 2-4 m i diameter och 0,3 m höga	FF	FU
Linderöd	100061	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av ca 10-talet rösen, 2-4 m i diameter och 0,3 m höga	FF	FU
Linderöd	100069	Fossil åker	Röjningsröseområde, rest av, fördelat på två mindre ytor med mellanliggande fuktig terräng och en större yta i betesmark. De två mindre ytorna innehåller ett 5 till 20-tal rösen, 3-6 m i diameter och 0,2-0,7 m höga. I områdets NV del finns 20-talet rösen, 3-7 m stora och 0,2-0,6 m höga	FF	FU
Linderöd	100076	Område med fossil åker	Ca 25-30 glest spridda röjningsrösen, 3-5 m i diameter och 0,1-0,4 m höga. Centralt genom området löper en enskiktad stensträng i NO-SV riktning	FF	FU
Linderöd	100077	Stensättning	Ca 5 m i diam och 0,1 m hög, med fyllning av 0,1-0,3 m stora stenar. Antydning till kantkedja av 0,2-0,4 m stora stenar	FF	FU
Linderöd	100078	Stensättning?	Ca 3 m i diameter, 0,1 m hög, med fyllning av 0,1-0,3 m stora stenar	FF	FU
Linderöd	100084	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av många rösen, antalet dock okänt. Rösena var ca 3-5 m i diameter och 0,2-0,4 m höga	FF	FU
Linderöd	100087	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av glest förekommande rösen. Svåra besiktningsförhållanden	FF	FU
Linderöd	100093	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av ett 10- till 15-tal glest spridda rösen, ca 3-4 m i diameter	FF	FU

Figur 18. Delsträcka 1 Linderödsåsen. Fornlämningarna före och efter fältinventering.

Tabell 4. Del 1 Linderåsen mellan Tpl Linderöd Syd och Linderöd Nord. Lämnningar från historisk och nyare tid.

Förkortningar: FF = Fast fornlämning, Ö = Övrig kulturhistorisk lämning, FU = Arkeologisk förundersökning.

Socken	ID	Lämningsstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
Linderöd	RAÅ 4:1	Vägmärke	Milstolpe, granit, 0,7 m h, 0,5 m br vid basen och 0,3 m br vid toppen, med profilerat överstycke. På S sidan är texten: ½ / M. Postamentet är 1,7x1,5 m (NNV-SSÖ) och 0,7 m h, av kallmurade stenar, 0,1-0,4 m stora	FF	-
Linderöd	RAÅ 39:1	Bytomt/gårdstomt	Gårdstomt, ca 60x60 m. Spångarps tomt enligt 1730 års karta. Upptagen som torp i Prästrel 1624. Tomten bebyggd 1993	FF	FU
Linderöd	RAÅ 41:2	Bytomt/gårdstomt	Gårdstomt, ca 60x60 m. N gården i Pårup enligt 1807 års karta. Upptagen som torp i Prästrel 1624. Äldsta skriftliga belägg enligt DAL: 1498. Bebyggd 1993 och idag benämnd Skäppegården	FF	FU
Linderöd	RAÅ 53:1	Textilindustri	Linbastu, 14x6 m (Ö-V) och 4 m h med kallmurat valv	Ö	-
Linderöd	RAÅ 66:1	Bytomt/gårdstomt	Gårdstomt, ca 50x50 m. Ynnarps NÖ tomt enligt 1821 års karta. Äldsta skriftliga belägg enligt DAL: 1571. Upptagen som torp i Prästrel 1624. Tomten öde 1993, inga synliga lämningar återstår	FF	FU
Linderöd	RAÅ 66:2	Bytomt/gårdstomt	Gårdstomt, ca 50x50 m. Ynnarps SÖ tomt enligt 1821 års karta. Äldsta skriftliga belägg enligt DAL: 1571. Upptagen som torp i Prästrel 1624. Tomten öde 1993, inga synliga lämningar återstår	FF	FU
Linderöd	RAÅ 66:3	Bytomt/gårdstomt	Gårdstomt, ca 40x40 m. Ynnarps NV tomt enligt 1821 års karta. Äldsta skriftliga belägg enligt DAL: 1571. Upptagen som torp i Prästrel 1624. Tomten öde 1993, inga synliga lämningar återstår	FF	FU
Linderöd	RAÅ 66:4	Bytomt/gårdstomt	Gårdstomt, ca 40x40 m. Ynnarps V tomt enligt 1821 års karta. Äldsta skriftliga belägg enligt DAL: 1571. Upptagen som torp i Prästrel 1624. Tomten bebyggd 1993	FF	FU
Linderöd	154	Färdväg	Uppgift om, enligt Wallin 2000	Ö	-
Linderöd	487	Husgrund	Husgrund, bestående av grund till jordkällare, ca 2 x 1,5 m stor, sammanbyggd med massiv stenmur	Ö	-
Linderöd	492	Husgrund	Husgrund, bestående av rektangulär stengrund, ca 6 x 4 m stor, bestående av syllstensrader	Ö	-
Linderöd	496	Lägenhetsbebyggelse	Husgrund, ca 6x12 m, bestående av syllstensrader med 0,3-0,5 m stora stenar	Ö	-
Linderöd	499	Färdväg	Vägbank, ca 170 m lång och 4-5 m bred, i form av terrassering uppbyggd av meterstora stenblock	Ö	-
Linderöd	501	Obestämbär	Grop, oval, ca 6x5 m stor och 1,6 m djup, med branta kanter	Ö	-
Linderöd	502	Obestämbär	Grop, oval, ca 5x4 m stor och 1,4 m djup, med branta kanter	Ö	-
Linderöd	504	Lägenhetsbebyggelse	Husgrund, rektangulär, ca 9 x 5 m stor, bestående av syllstensrader med 0,3-0,5 m stora stenar. Spisröse i V delen	Ö	-
Linderöd	100070	Husgrund	Husgrund, bestående av jordkällare, ca 10x6 meter (NNO-SSV), Källaren har kallmurat valv	Ö	-
Linderöd	100075	Färdväg	Banvall till smalspårig järnväg. Banken är ca 500 meter lång och löper som ett stickspår till järnvägen mellan Torastorps mosse och Linderöd	Ö	-

att datera de enskilda områdena närmare, utan mer ingående analyser och undersökningar. Sannolikt representerar dessutom flera av röjningsröseområdena mer än ett röjnings- och odlingskede.

Lämningar från historisk och nyare tid

Den andra tyngdpunkten är historisk tid, som representeras av gårds-/bytomter, torp och annan lägenhetsbebyggelse, färdvägar, fågator, vånggränser samt fossil åkermark (tabell 4). Utifrån de äldsta skriftliga omnämningarna för byarna och gårdarna i området går det att göra en intressant iakttagelse. Linderöd, Ylleröd och Åkarp är de enda enheter som har belägg från 1300-talet. Övriga bebyggelseenheter har skriftliga belägg från framför allt 1500- och 1600-talen. Mot bakgrund av detta kan man anta att en stor del av lämningarna från historisk tid i den aktuella delen av väggkorridoren härrör från 1500- och framöver. Vidare kan det konstateras att merparten av den fossila åkermarken och samtliga lämningar som möjligen kan dateras till förhistorisk tid finns i delområdets mellersta och östra del. De lämningar som är från historisk tid har däremot en jämnare spridning och förekommer i hela denna del av väggkorridoren.

3.2.4 Arkeologiska utredningsområden

Landskapsbilden på Linderödsåsen domineras till stor del av områden med småskaligt jordbruk och betesmarker samt mellanliggande skogsmarker. De praktiska förutsättningarna för att utifrån fältinventering lokalisera boplatzlämningar i ett sådant landskap är mycket begränsade, eftersom den förhistoriska landskapsbilden är svårtolkad och tillgången till öppen och besiktningsbar åkermark är ringa. Den

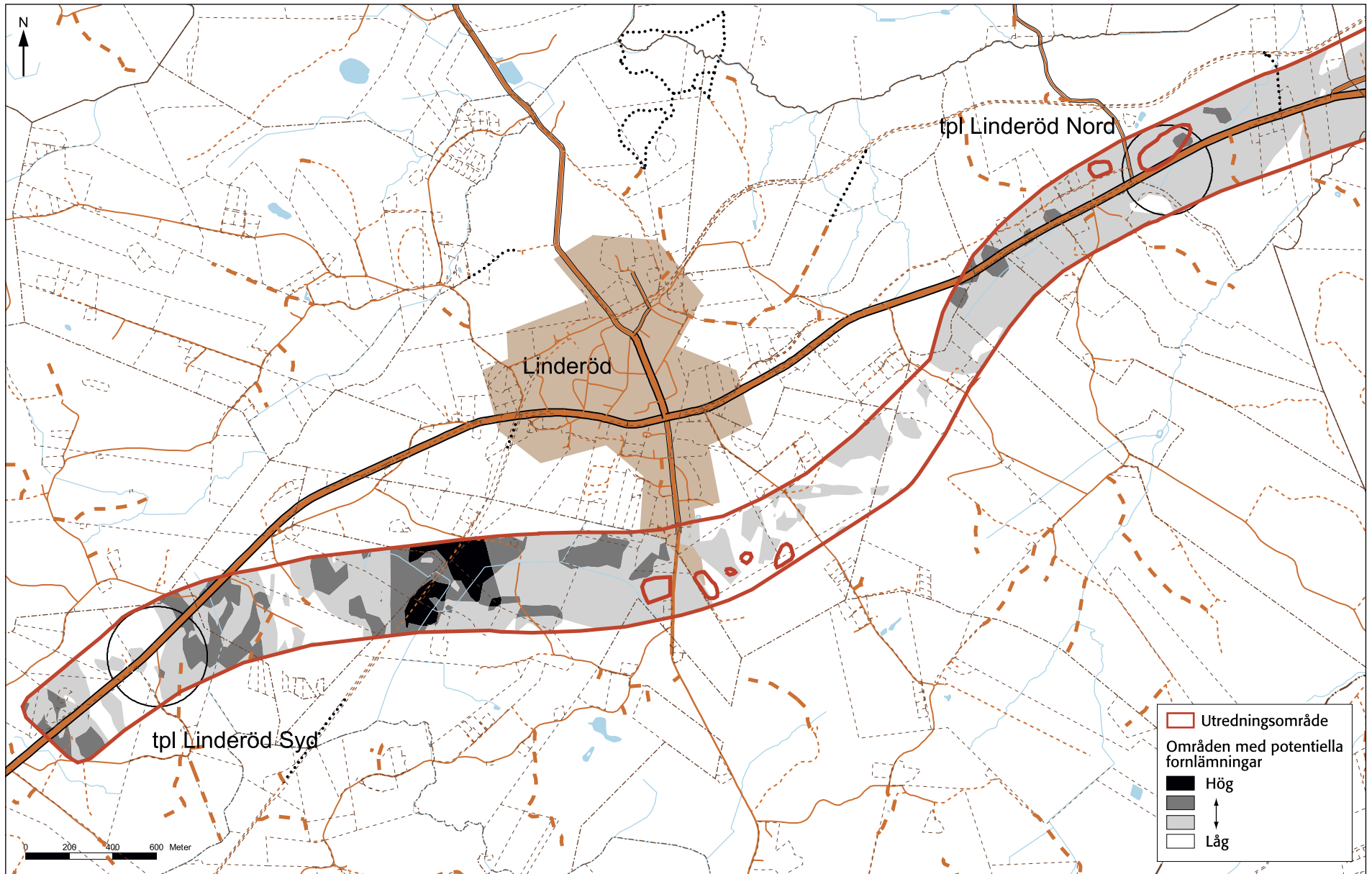
fältnässiga bedömningen av potentiella boplatzlägen bygger därför helt på terrängförhållandena. Inom de delområden som besöktes i fält inom korridoren på den aktuella sträckan har miljöer med tänkbara boplatzlägen identifierats, dels söder och sydost om Linderöds samhälle, dels inom och i anslutning till tpl Linderöd Nord.

Resultaten från fältbesöken ger dock knappast någon trovärdig bild av den samlade mängden miljöer som kan förväntas rymma lämningar efter förhistorisk bosättning. Istället visar erfarenheter från andra liknande miljöer, i t.ex. norra Skåne, att våtmarker (främst tidigare sjöar) och åar, liksom lätta jordar spelat en viktig roll för boplatsernas placering i landskapet. Efter att dessa och andra boplatslökaliserande faktorer vägts in i den GIS-baserade boplatssanalysen, ger utfallet från denna analys en betydligt mer differentierad bild av var lämningar efter förhistoriska bosättningar kan förväntas inom väggkorridoren. Som framgår av kartan i figur 19 är det framför allt två områden som uppvisar förhöjd sannolikhet för boplatzlämningar och därmed arkeologiska insatser, dels öster om tpl Linderöd syd, dels mellan Ynnarp och Pårup. En extra höjd beredskap för arkeologiska insatser rekommenderas därför på dessa partier. Detta utesluter dock inte att dolda fornlämningar, i form av t.ex. gravar och offerfynd, kan finnas inom övriga delar av korridoren.

3.2.5 Områden med särskilda värden

Inom väggkorridorens första del har två samlade miljöer bedömts ha särskilda bevarandevärden. Den ena av dessa miljöer ligger i Pårup sydväst om Linderöds samhälle medan den andra miljön återfinns längre

Figur 19. Föreslagna arkeologiska utredningsområden och områden för potentiella fornlämningar inom väggkorridoren.

österut vid Tågarp och Spångarp. Den senare miljön sammanfaller i landskapet med den tänkta placeringen för tpl Linderöd Nord.

Område: Pårup, Linderöd socken

Avgränsning:

Miljöns avgränsning baseras främst på den förtätade fornlämningsbilden, men fångar även upp delar av den äldre gårdsbebyggelsen och agrara miljön i Pårup (fig. 20 och 21).

Beskrivning:

Området var före laga skifte på 1830-talet en del av Pårups inägomark. Miljön består av flera olika lämningstyper i form av två områden med fossil åkermark, två stensättningar, ett äldre gårdsläge, en välbevarad jordkällare, en byväg samt en sentida banvall. Den östra delen av området bestod nästan helt av utmark. Miljön utgörs av en lantlig idyll bestående av ett småskaligt och öppet odlingslandskap, med betesmarker och före detta åkrar. Inom området finns även högvuxen vacker skog med lövträd och gran.

Lämningarna har ett stort tidsdjup, som sannolikt sträcker sig från yngre bronsålder/äldre järnålder och fram i historisk och nyare tid. Den fossila åkermarken med talrika rösen efter äldre stenröjning utgör en viktig karaktärs lämning för området. Miljön vid Pårup ligger ungefär mitt på Linderödsåsen och tillhör ett större stråk med fossil åkermark längs åsens kant och nordöstsluttning. Gravar av stensättningstyp tyder på att den fossila åkermarken kan ha hög ålder.

Den norra gårdstomten i Pårup, som fortfarande är bebyggd, är utflyttad från byn före laga skifte. Vägen

från bytomten och förbi den norra gården och vidare åt nordväst har ännu kvar samma sträckning som före laga skifte. Banvallen utgör troligen ett stickspår till den smalspåriga järnvägen mellan Torastorps mosse och Linderöd, som togs ur bruk på 1920-talet.

Värdebedömning:

Området har främst ett vetenskapligt värde, men även ett upplevelsevärde och pedagogiskt värde.

Det vetenskapliga värdet består i de två välbevarade rösemiljöerna med inslag av gravar som vid en arkeologisk undersökning förväntas ge ny kunskap om åsens äldre odlings- och bebyggelsehistoria.

Upplevelsevärdet består i att området har en väl bibehållen struktur sett i relation till situationen före laga skifte. Pårup har således kvar en relativt välbevarad bebyggelsestruktur på grund av en liten utflyttning av gårdar vid skiftet, medan bebyggelsen söder om korridoren främst tillkom efter skiftet. Dagens vegetation och landskapsbild bidrar i hög grad till upplevelsevärdet.

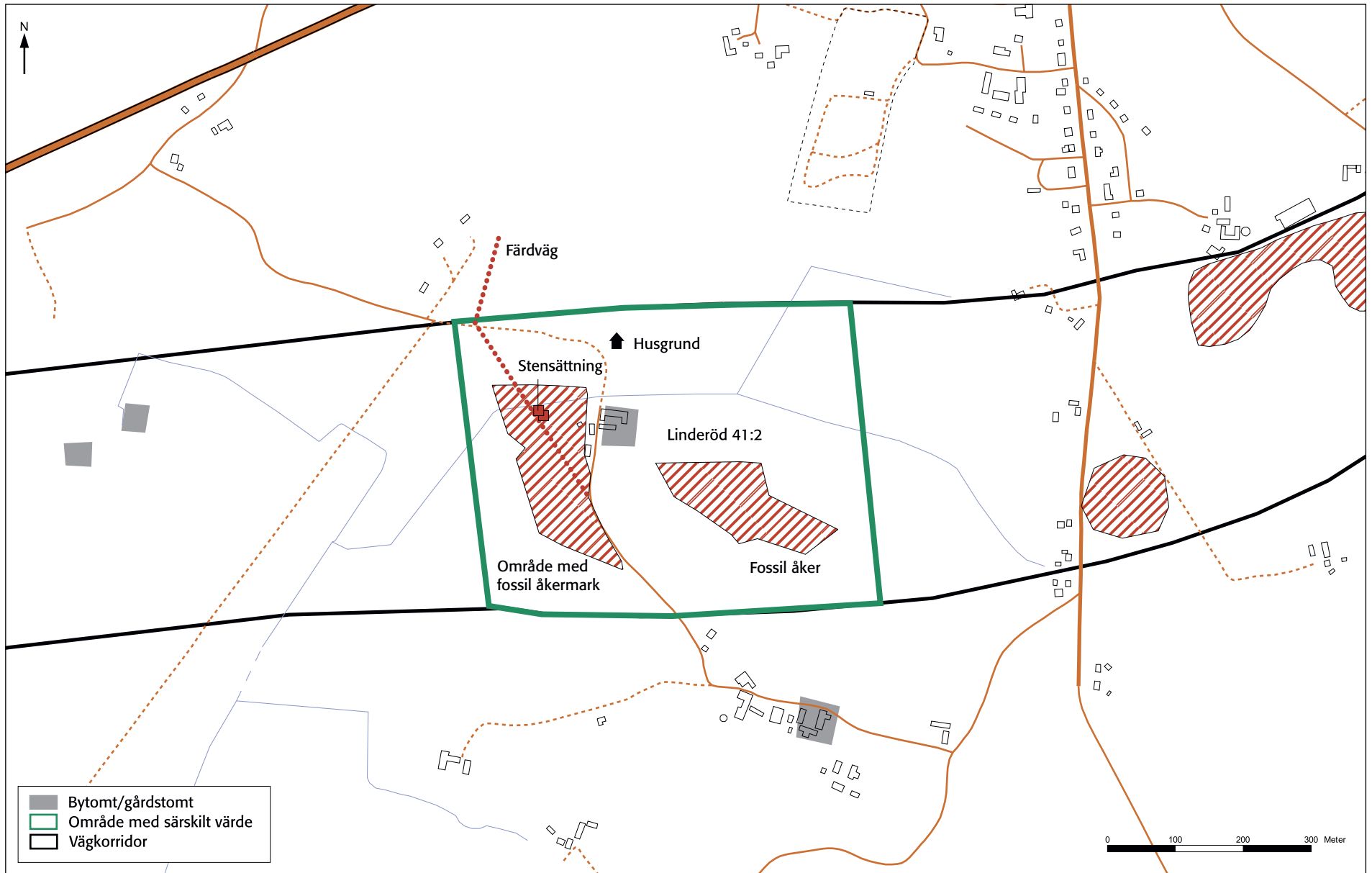
Det pedagogiska värdet förstärks av att lämningarna är välbevarade och tydligt avläsbara i landskapet även för den intresserade allmänheten. Miljön är också väl sammanhållen med tydlig rumsliga, funktionella och visuella samband mellan t.ex. odlingsmark och gravar, mellan odlingsmarker, äldre vägstråk och bebyggelse.

Område: Tågarp och Spångarp, Linderöd socken

Avgränsning:

Miljöns avgränsning baseras på den förtätade fornlämningsbilden som även innefattar delar av en äldre bebyggelsemiljö vid Spångarp (fig. 22-24).

Figur 20. Det värdefulla området vid Pårup, Linderöds socken.

Beskrivning:

Området utgjorde före laga skifte på 1830-talet, dels inägor till Spångarp i söder, dels inägor till Tågarp i norr, samt däremellan ett stråk med utmark. Miljön består av sammansatta lämningar som innefattar flera äldre kommunikationslämningar, ett äldre gårdsläge, fyra områden med fossil åkermark, en stensättning, ett vägmärke samt två möjliga förhistoriska boplatslägen (jfr Arkeologiska utredningsområden). Landskapet brukas som åkermark framför allt norr om den nuvarande landsvägen, medan området söder om vägen har en mer varierad vegetation med både skogsmark (gran- och lövskog) och betesmarker.

Lämningarna har ett stort tidsdjup, som sannolikt sträcker sig från yngre bronsålder/äldre järnålder och fram i historisk och nyare tid. Det äldsta skedet representeras av den runda stensättningen som ligger i markerat krönläge. Även den fossila åkermarken, som utgör en viktig karaktärlämning för området, kan rymma äldre odlingsspår.

Spångarp utgjordes på 1700-talet av ett enstaka hemman, där gårdsbebyggelsen än idag ligger i samma läge som då. Kommunikationslämningarna består av flera bevarade färdvägar, i form av hålvägar och en vägbank, en fägata samt en milsten i granit med kallmurat postament. Fägatan som är välbevarad finns omnämnd i en lantmäteriakt från 1814 och tillhör Spångarp (omnämnd 1624).

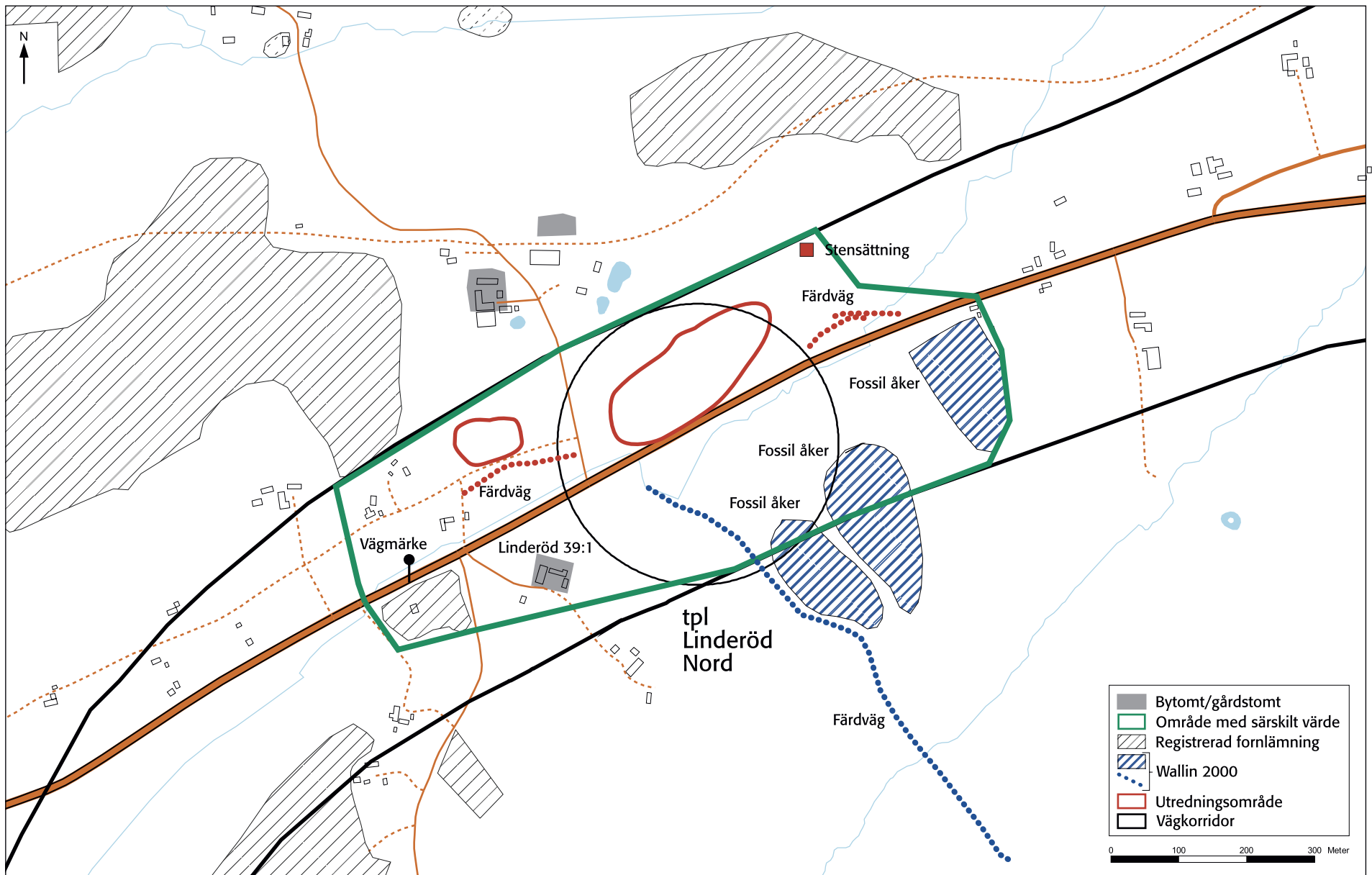
Värdebedömning:

Området rymmer i sin helhet både ett upplevelsevärde och pedagogiskt värde, medan enskilda fornlämningar även har ett vetenskapligt värde.

Figur 21. Del av den fossila åkermarken vid Pårup och den gamla banvallen som skär genom området. Foto: Anne Carlie.

Upplevelsevärde/pedagogiskt värde består främst i de välbevarade och variationsrika kommunikationslämningar som finns inom området. Flera av dessa lämningar kan följas parallellt med den nuvarande landsvägen, och utgör äldre föregångare till väg E22. Dagens vegetation bidrar inte i nämnvärt till att förstärka dessa värden.

Figur 22. Det skyddsvärda området vid Tågarp/Spångarp, Linderöds socken.

De enskilda ytorna med fossil åkermark är starkt fragmenterade av senare tiders odling och markanvändning, och bedöms därför inte som omistliga. Den välbevarade stensättningen har däremot ett relativt sett större vetenskapligt värde, då inga gravar av denna typ tidigare har undersökts på Linderödsåsen.

Kommentar:

Miljön ligger inom riksintresseområde för naturvården Linderödsåsens nordsluttning samt inom Bevarandeplan för odlingslandskap område Knopparp.

3.2.6 Förslag till vägdragning

Inom den första delen av vägkorridoren på Linderödsåsen föreslår vi att vägen från Bösarp läggs som en breddning av befintlig väg, med den nya vägen förlagd söder om den nuvarande vägbanan (fig. 25). Härigenom undviker man påverkan inte bara på de fornlämningar och kulturlämningar, bl.a. i form av äldre färdvägar, som finns bevarade norr om den befintliga landsvägen, utan även de negativa effekterna på den äldre landskapsstrukturen med inäga-utmark kan begränsas. Även öster om tpl Linderöd syd, där korridoren viker av mot Ynnarp samt vidare förbi Pårup, är en nordlig dragning att föredra både ur fornlämnings- och landskapshistorisk synpunkt. Som redan poängterats av kulturgeograf Pär Connelid i det landskapshistoriska underlaget för MKB (Connelid 2001, s. 103) är de landskapshistoriska värdena vid Ynnarp inte särskilt stora. Liksom för Bösarp gäller dock att man betraktat ur ett landskapshistoriskt perspektiv får minst negativa effekter av en vägdragning genom att placera vägen så långt åt norr som möjligt

Figur 23. Vy mot norr över området vid Tågarp/Spångarp, med stensättningen (tabell 5, ID100067) i fonden. Foto: Tony Björk.

Figur 24. Den nyfunna stensättningen (tabell 5, ID100067) nordöst om Spångarp. Över graven löper en sentida gårdsgård. Foto: Tony Björk.

inom vägkorridoren, d.v.s. norr om såväl det ännu bebyggda som de äldre kända bebyggelselägena.

Även för Pårup framstår en vägdragning i korridorens norra del som det från landskapshistorisk synpunkt minst negativt påverkande alternativet. Genom en sådan sträckning bryts få mark- eller bebyggelsehistoriska strukturer inom Pårups bys ägoområde. En dragning mellan den samlade bytomten och den ensamliggande gården norr därom skulle däremot påverka upplevelsen av ett speciellt bebyggelsehistorisk samband på ett mycket negativt sätt. Inom västra delen av Pårups ägor skär vägkorridoren en järnvägsbank som sträcker sig från sydväst mot nordost, och som av nödvändighet kommer att kapas av vägsträckningen på någon plats.

Med en nordlig dragning begränsas även påverkan på den sammansatta fornlämningsmiljön vid Pårup. Två områden med hög sannolikhet för arkeologiska insatser, har identifierats på den aktuella sträckan, dels öster om tpl Linderöd syd, dels mellan Ynnarp och Pårup. Potentiella områden för boplatzlämningar förekommer dock i hela korridorens bredd och har därför inte vägts in i förslaget till vägens dragning. En extra höjd beredskap för arkeologiska insatser rekommenderas på detta avsnitt.

En nordlig dragning i korridoren bör även behållas öster om fornlämningsmiljön vid Pårup. Längs vägen mellan Linderöd och Svensköp i östra delen av Pårups ägoområde finns bebyggelse som i flertalet fall uppförts efter häradskartans tillkomst kring 1930. Den ovan nämnda bebyggelsen vid råmärket i gränsen mellan Pårup och Linderöd samt ytterligare ett hus strax söder därom är

dock äldre. Bebyggelsen längs vägen är representativ för den typ av väganknuten bebyggelse längs infartsvägar som uppstod kring många byar som expanderade under 1800- och 1900-talet. Vägdragningen bör göras så att åtminstone den äldsta, nordligaste bebyggelsen inom korridoren och vid nämnda väg kan ligga kvar och hamnar på norra sidan av den nya vägsträckningen.

Med den föreslagna sträckningen kan vägen komma att dras igenom ett mindre område med fossil åker (tabell 3, ID100093) innehållande röjningsrösen av ålderdomlig typ. Vi bedömer inte att röseområdet ur vetenskaplig och upplevelsesynpunkt är omistligt, däremot kan intrång i miljön förväntas leda till arkeologiska insatser. Med en nordlig dragning undviks å andra sidan påverkan på flera mindre föreslagna arkeologiska utredningsområden för potentiella boplatzlämningar i korridorens södra del.

Bedömt enbart utifrån kartstudien kan en ny vägsträckning lämpligen dras i den norra hälften av korridoren inom Linderöds ägoområde. Från bygränsen mot Pårup, strax söder om råmärket Djurasten, skulle vägen kunna dras över åkermark åt öster och passera norr om vad som utgjorde Nils Jeps stora respektive lilla hejda. Längre åt nordost skulle vägen kunna dras genom eller i anslutning till vad som vid skiftet utgjorde Kyllingahejdan för att skära gränsen mot Knopparp i anslutning till den punkt där Linderöds, Holmöns och Knopparps ägor möts på häradskartan. Genom att välja en relativt nordlig vägsträckning kan man undvika att längre åt nordost beröra Knopparp bys före detta inägoområde mer än helt perifert, och undviker då även ett sedan tidigare känt större område med fossil åkermark.

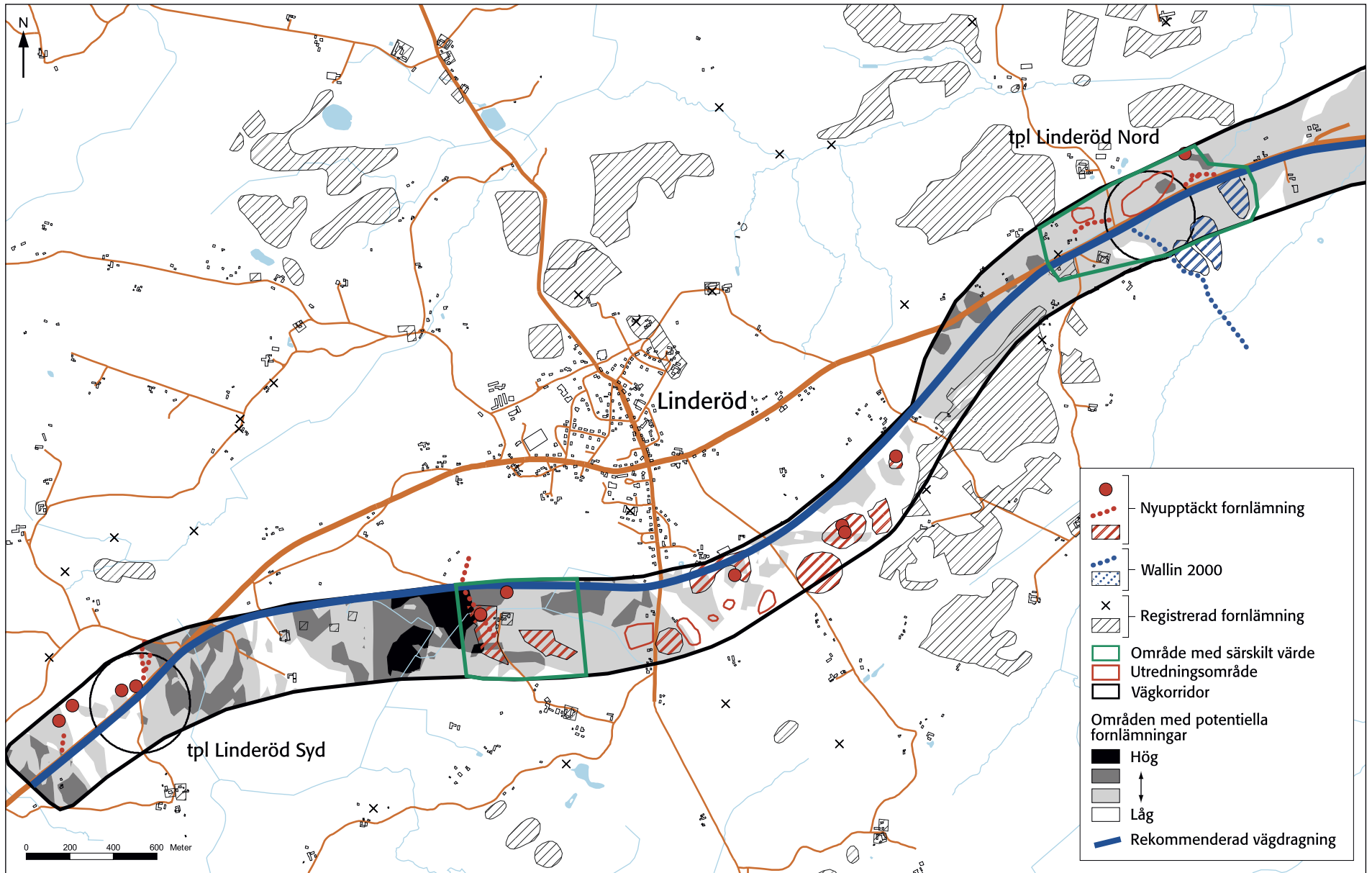
Strax väster om tpl Linderöd Nord är den nya vägen tänkt att åter ansluta till befintlig landsväg. Det finns både ur ett fornlämnings- och landskapshistoriskt perspektiv flera fördelar med att lägga breddningen söder om befintlig landsväg, eftersom man då undgår påverkan på såväl äldre färdvägar som föreslagna arkeologiska utredningsområden.

Knopparps före detta inägområde, som inom vägkorridoren bl.a. bestod av flera lyckor, påverkas minst av en vägdragning i den västra delen av korridoren fram till den punkt där vägen kan ansluta till nuvarande E22. En sådan dragning skulle på en del av sträckan eventuellt kunna ske på grannenheten Holmöns före detta utmarksområde. Med en sådan dragning undviker man även det sedan tidigare

kända större området med fossil åkermark inom Knopparps ägor.

Den föreslagna placeringen för trafikplatsen sammanfaller till stora delar med den värdefulla miljön vid Tågarp/Spångarp. Det är viktigt att väg och trafikplats placeras så att den nordligaste gården i Spångarp kan ligga kvar och att den från gården utgående välbevarade fågatan inte skärs av. Kartstudierna antyder att gården kan ha en lång historisk kontinuitet på nuvarande plats. Bäst vore därför om vägen kunde breddas i sitt nuvarande läge och trafikplatsen förläggas sydväst om Spångarp. Även inom Tågarps ägområde framstår det som minst negativt för områdets kulturhistoriska värden om E22 breddas i sin nuvarande sträckning.

Figur 25. Delsträcka 1 Linderödsåsen. Förslag till ny dragning för väg E22 inom vägkorridoren, baserad på en samlad bedömning av förekomst av fornlämningar, arkeologiska utredningsområden och områden med särskilda bevarandevärden.

3.3 Delsträcka 2

Linderödsåsens nordsluttning – mellan tpl Linderöd Nord och Bro över Vramsån

3.3.1 Landskapsbilden

I denna del av vägkorridoren skiftar landskapet dramatiskt karaktär från ås till slätt. I den västra halvan har landskapet en likartad karaktär som den som skisserades för föregående avsnitt, med en relativt småbruten terräng. Topografin är omväxlande, även om den är mindre småkuperad och har ett mindre inslag av sankmarker än längre västerut. Korridorens mellersta del domineras av Linderödsåsens branta nordostsluttning som skärs av ett antal mindre vattendrag som rinner ned mot slätten och Vramsån. Den avslutande tredjedelen av sträckan utgörs av en flack nordostsluttning och mer eller mindre plana partier ned mot Vramsån. Längs avsnittet mellan trafikplats Linderöd nord till åsslutningens fot utgörs jordarna av morän, med mindre partier av berg i dagen i själva åsslutningen. Nordost om åsens fot, fram till Vramsån utgörs jordarna huvudsakligen av morän, men i detta område finns även partier med isälvsavlagringar och sandjord (SGU Jordartskarta Ae nr 88).

Vegetationsmässigt domineras sträckan av skog, även om det finns större sammanhängande partier med åker- och betesmark – exempelvis vid trafikplatsen Linderöd nord, ovanför åsslutningen och väster om Vramsån. Den enda bebyggelsekoncentrationen i detta område är samhället Sätaröd, vars nordvästligaste del berörs av vägkorridoren. I övrigt kan det noteras att även här följer det befintliga vägnätet till väsentlig del

det äldre vägnät som kan iakttas på Skånska rekognosceringskartan från tidigt 1800-tal, även om det finns nyare tillskott, t.ex. i form av vägen mellan Sätaröd och Årröd. I den mellersta delen av korridoravsnittet, i höjd med Sätaröd, finns ett längre parti bevarat av den äldre landsvägsstäckningen Kristianstad–Malmö. Nedför åsslutningen har den en tydlig och delvis markant skärning.

3.3.2 Kulturgeografisk analys

I den kulturgeografiska analysen av denna delsträcka har kart- och arkivhandlingar studerats för följande byar och gårdar: Ullarp och Sätaröd i Västra Vrams socken (fig. 26).

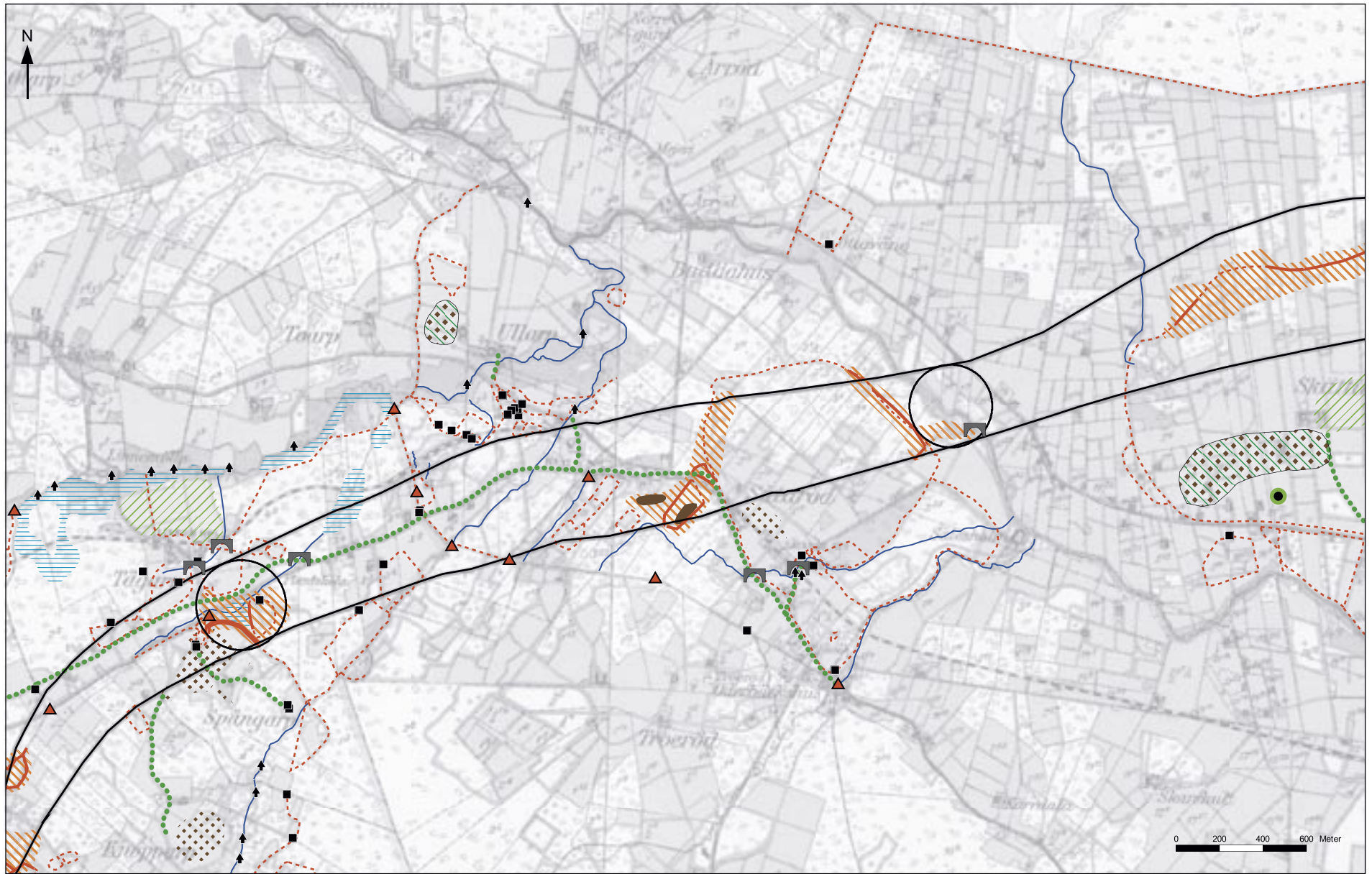
Ullarp, Västra Vrams socken (1838)

Byn Ullarps ägoområde har analyserats utifrån laga skifteskartan från 1838. Tyvärr kunde ingen beskrivning till kartan återfinnas vid arkivstudierna.

Byn bestod av 3 hemmansnummer vid laga skiftet. Som framgår av häradskartan klövs hemmanen på ett flertal hemmansdelar före denna kartas tillkomst kring 1930. Vägkorridoren berör i huvudsak vad som vid

Figur 26. Delsträcka 2 Linderödsåsens nordsluttning. Kartan visar läget för objekt excerperade ur lantmäterihandlar från 1700- och 1800-talen mot bakgrund av ekonomiska kartan (häradskartan) från 1930-talet.

laga skiftet utgjorde byns utmark på Linderödsåsens branta nordostsluttning. Ett par små lyckor låg dock helt eller delvis inom vägkorridoren. Enligt skifteskartan fanns hägnader i yttergränserna för Ullarps utmark redan vid skiftets genomförande. En byggnad fanns vid landsvägen i gränsen mot Tågarps ägor och en annan vid samma väg men intill gränsen mot Sätaröds ägor. Troligen rör det sig i båda fallen om torp- eller husbebyggelse. Ytterligare bebyggelse tillkom i anslutning till den gamla landsvägen efter skiftet. Häradskartan visar tre olika bebyggelselägen inom korridoren och i byns västra del.

Gamla landsvägen norr om nuvarande E22 har kvar samma sträckning som vid laga skiftet 1838. I östra delen av byns ägoområde, och vidare in på Sätaröds mark, skärs korridoren även av en järnvägsbank. Inom vägkorridoren i ässlutningen finns det sålunda ett flertal kommunikationsleder av olika ålder som satt sina spår i landskapet.

Fältbesök:

Inga delområden inom Ullarps ägor har besiktigats i fält i samband med den kulturgeografiska undersökningen.

Sätaröd, Västra Vrams socken (1755)

Ägor till Sätaröd karterades redan i en geometrisk avmätning år 1755. Det är främst denna lantmäterihandling som utgjort källmaterial för nedanstående analys. För storgården Sätesholm som tillkom senare har dock nyttjats en laga skifteshandling från 1858.

Byn Sätaröd bestod vid avmätningen 1755 av två hemman. Åker och äng var fördelad på två vångar som brukades i ensäde. Dessutom fanns en änglycka och en större beteshage öster om bytomten. Såväl norr, väster som söder om vångarna fanns byns utmark. Vägkorridoren kommer in på Sätaröds ägoområde från väster inom vad som 1755 var utmark. Därefter skär korridoren genom ett område som var beläget inom den större av byns vångar. Vången ifråga kallades *Store vång* och korridoren går genom den i förhållande till bebyggelsen perifer, helt ängsdominerade delen av vången. Tyvärr avmättes inte ängarna teg för teg vid karteringen 1755 och beskrivningen till kartan redovisar därför inte några marknamn inom ängarna (ängarna uppges ha varit för blöta vid avmätningstillfället). Ängarna beskrivs som mycket beväxta med ek, ask, asp, hassel, al samt något bok. Av yngre kartor att döma kan man troligen ännu finna spår av hägnaden kring *Store vång* på flera ställen inom de beskogade områdena norr om bebyggelsen i Sätaröd.

Inom utmarksområdet väster om inägorna fanns 1755 fem s.k. planteringshagar som anlagts för att skydda uppväxande skog mot kreatursbetet. Planteringshagarna låg i den branta sluttningen söder om den dåvarande landsvägen och berörs alla av vägkorridoren. Lantmätarens beskrivning antyder att det även kan finnas spår av äldre lyckodlingar på den före detta utmarken, även om några lyckor ej finns redovisade på kartan. Han anger nämligen att åborna då och då hackade upp några skäppland på utmarken för att så rovor ett år och råg ett år varefter marken åter lades ut till bete. Bokskogen på utmarken beskrivs 1755 som förhuggen och den bestod mest av spridda s.k. stänketrän.

Den stora gården Sätesholm skapades genom sammanlagning av de båda utsockne frälsehemman som utgjorde Sätaröd. Gården kom troligen till under 1770-talet (Borg och Olsson 2003, s. 8). Sätesholm delades senare upp på ett flertal delägare och vid ett laga skifte 1858 (vissa handlingar i akten dock daterade 1867) fanns inte mindre än 23 namngivna delägare. Åkermarken hade sedan 1755 utökats mycket marginellt inom de före detta vångarna, men däremot hade åker tillkommit söder om de gamla inägorna samt i anslutning till Sätesholms gårdsläge nära Vramsån. Hägnadssituationen inom korridoren var 1858 mycket lik 1755 års förhållanden. Några lyckor som hade tillkommit i bymarkens västra hörn, berörs av vägkorridoren. Dessutom fanns 1858 hägnad i bygränsen mot Ullarps ägor. Kartan från 1858 visar även två byggnader invid vägbron över Vramsån. Borg och Olsson visar i sin rapport (2003, s. 32f) att det funnits en kvarn på denna plats sedan åtminstone år 1813. Sannolikt ska de två byggnaderna på kartan kopplas till denna kvarnverksamhet.

En närmare studie av häradskartan visar att vägkorridoren skär genom en del av Sätaröds ägor som kring 1930 var uppdelad på ett större antal rektangulära fastigheter. Eventuellt har stenmurar lagts upp i gränserna för dessa och åtminstone en del kommer i så fall att skäras av den nya E22 oavsett var den dras inom vägkorridoren.

Fältbesök:

Platsen för den största av planteringshagarna besöktes och stenmurar med samma sträckning som den dåvarande hägnaden fanns kvar på platsen. Längst åt norr saknades hägnaden eftersom en stenkross och ett stenbrott senare anlagts på platsen. Allra längst åt sydväst

saknades också hägnaden i direkt anslutning till nuvarande E22. Inom planteringshagen fanns röjningsrösen inom åtminstone ett delområde. Odlingsrösen påträffades även i slutningen strax väster om planteringshagen. Norr om den gamla landsvägen eftersöktes vångahägnaden kring Store vång, dock utan resultat. Terrängen här var dock svårinventerad på grund av bitvis mycket tät slyskog. Däremot påträffades hägnaden kring en lycka som 1858 fanns direkt norr om landsvägen. Hägnaden kring Store vång kunde istället följas på huvuddelen av sin gamla sträckning inom det östligare område där den skär korridoren. Hägnaden består här av stenmur. Uppströms vägbron över Vramsån som ligger i vägkorridoren finns en kanal som rimligtvis måste ha koppling till kvarnverksamhet på platsen (jfr Borg och Olsson 2003, s. 32f).

3.3.3 Fornlämningssituationen

Fornlämningssituationen före och efter fältinventering

De registrerade fornlämningarna i denna del av korridoren utgörs till övervägande del av fossil åkermark, i form av röjningsröseområden (fig. 27). Vid den översiktliga arkeologiska utredningen år 2000 påträffades tre områden med fossil åkermark inom det aktuella området, strax öster och nordväst om Spångarp (Wallin 2000 s. 13).

Vid fältbesiktningen 2005 framkom ytterligare ett antal tidigare ej kända forn- och kulturlämningar – framför allt fossil åkermark, färdvägar och hålvägar. Totalt påträffades 12 tidigare ej kända lämningar. Dessa utgörs av sju områden med fossil åkermark, en stensättning, ett gravröse och tre färdvägar (varav en hålväg).

Områdena med fossil åkermark utgörs till övervägande del av områden med relativt flacka rösen som är mellan 1–5 meter i diameter. I ett mindre område fanns även några större, markant välvda odlingsrösen, som ger intryck av att höra hemma i historisk tid.

Inom områdena med fossil åkermark finns även ytterligare några färdvägar och förmodade gravrösen. Den stensättning som påträffades ligger strax nordost om den föreslagna trafikplatsen Linderöd nord. Den är cirka 16 meter i diameter och uppförd i ett dominerande topografiskt läge. Stensättningen och gravröset påträffades i eller i anslutning till nypuptäckta områden med fossil åkermark. Såväl de enskilda röjningsrösenas karaktär som röjningsröseområdenas rumsliga samband med gravar, antyder att flera av dessa områden är av ansevärd ålder.

Boplatser och fyndplatser

Det kan konstateras att det inte heller i detta område finns några kända förhistoriska boplatser. Varken vid de föregående eller den nu utförda inventeringen har det påträffats några boplatstillikningar (se fig. 27). Detta skall sannolikt tillskrivas det faktum att endast en mindre yta inom vägområdet bestod av plöjd åkermark vid inventeringstillfällena. Den i övrigt rika förekomsten av fornlämningar antyder att

det bör finnas boplatser från flera olika tidsperioder i området (jfr avsnitt 3.3.4 och fig. 28).

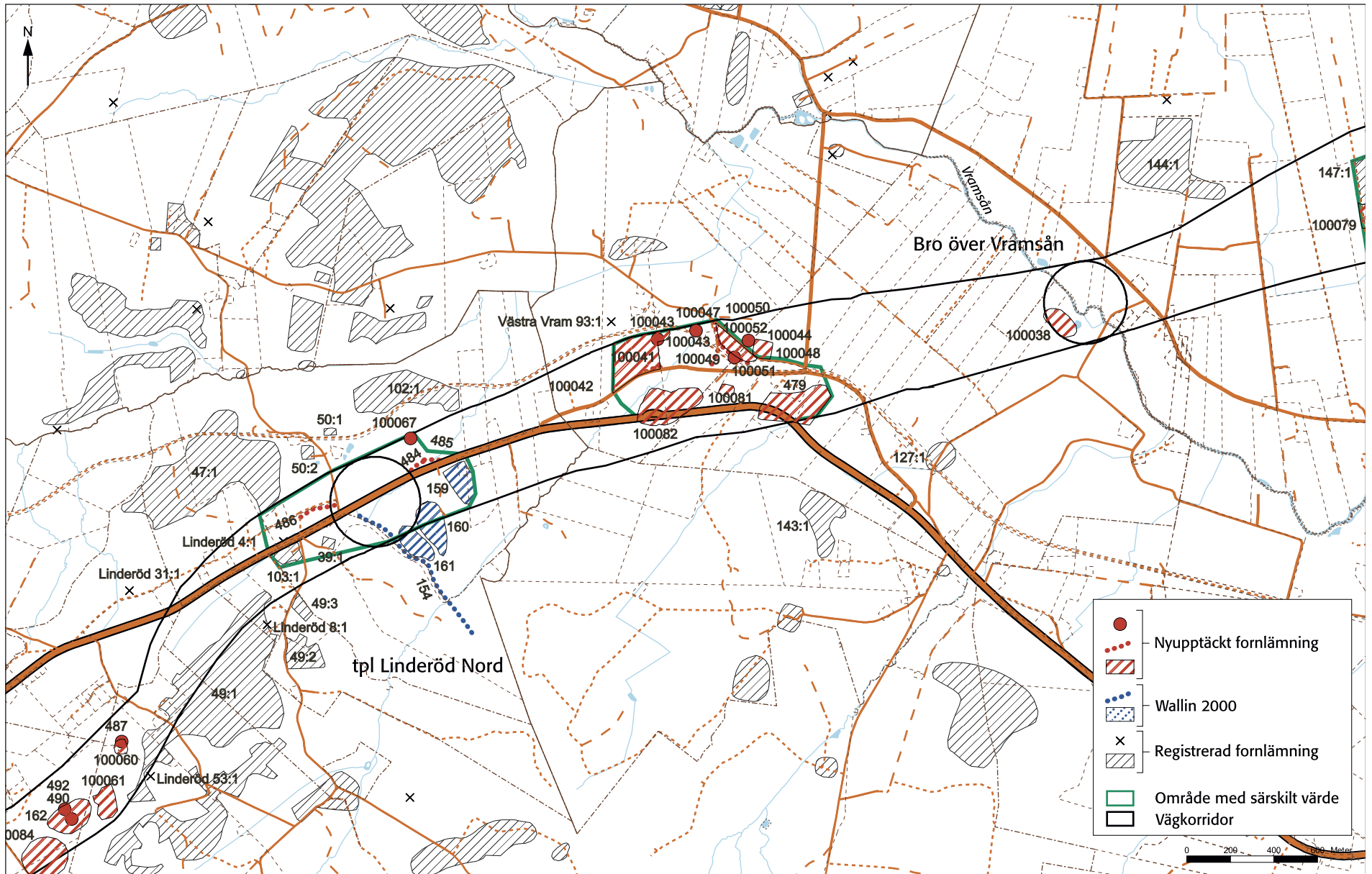
Fossil åker, gravar och hållristningar

Kronologiskt sett dominerar de kända lämningarna i detta område av lämningar från de två tidsskikten yngre bronsålder – järnålder respektive historisk tid. Liksom för området mellan trafikplatserna Linderöd syd och nord, bör den fossila åkermarken representera båda dessa tidsskikt. Lämningarnas första kronologiska tyngdpunkt representeras av enstaka gravar, hålvägar och fossil åkermark (tabell 5). Dessa typer av lämningar dominerar bilden av det arkeologiska materialet för ett stort parti av delområdet, grovt sett från Spångarp fram till Linderödsåsens sluttningsbrant.

Lämningar från historisk och nyare tid

Den andra tyngdpunkten är historisk tid, som representeras av gårds-/bytomter, ägo- och vångagränser i form av olika stenmurar samt fossil åkermark (tabell 6). Gårds- och bytomter finns i nära anslutning till denna del av vägområdet längst i väster (Spångarp och Tågarp) och i den östra delen (Sätaröd). Lämningar från historisk och nyare tid är mest framträdande i Linderödsåsens sluttningsbrant, framför allt i form av äldre färdvägar. Både övergivna och sådana som fortfarande är i bruk.

Figur 27. Delsträcka 2 Linderödsåsens nordsluttningsbrant. Fornlämningarna före respektive efter fältinventering.

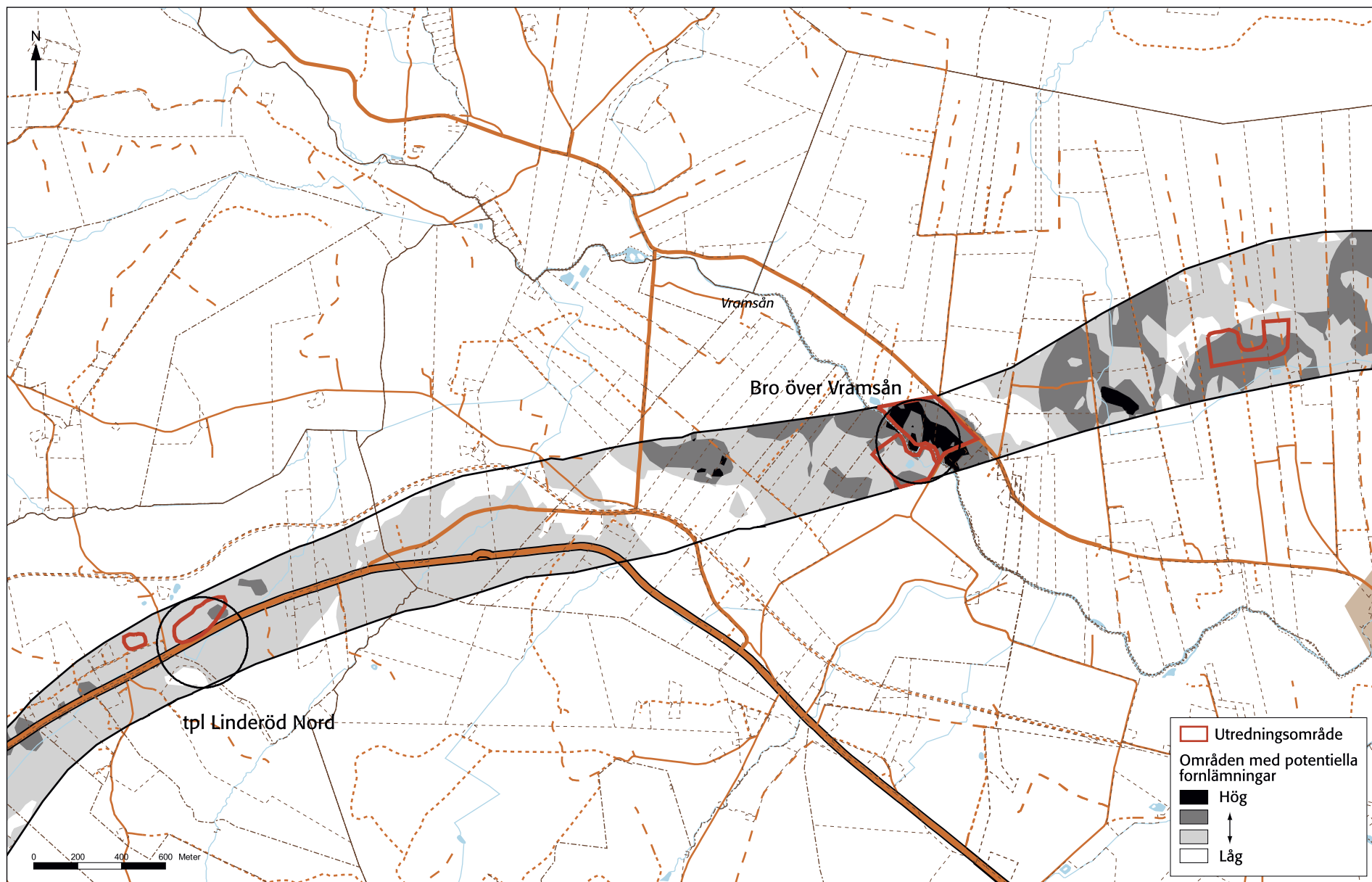

Tabell 5. Del 2 Linderödsåsens nordsluttning mellan tpl Linderöd Nord och Bro över Vramsån. Fossil åker, gravar mm. Förkortningar: FF = Fast fornlämning, FU = Arkeologisk förundersökning

Socken	ID	Lämningsstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
Linderöd	159	Fossil åker	Röjningsröseområde, uppgift om, enligt Wallin 2000	FF	FU
Linderöd	160	Fossil åker	Röjningsröseområde, uppgift om, enligt Wallin 2000	FF	FU
Linderöd	161	Fossil åker	Röjningsröseområde, uppgift om, enligt Wallin 2000	FF	FU
V. Vram	479	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av mer än 50 rösen, 1-6 m i diameter och 0,2-0,5 m höga. Rösena fördelas i huvudsak på två ytor väster resp. öster om mindre bäck	FF	FU
Linderöd	485	Färdväg	Hålväg, ca 95 m lång och 1-1,5 m bred, svagt skålformad och 0,5 m djup	FF	FU
V. Vram	100038	Fossil åker	Röjningsröseområde bestående av talrika små rösen	FF	FU
V. Vram	100041	Område med fossil åker	Bestående av oregelbundna åkerytor, delvis begränsade av terrasser/stensträngar. Den längsta stensträngen löper längs kanten av höjdens N-sluttning. Inom området talrika röjningsrösen av ålderdomlig typ, ca 2-4 m i diam samt i den S delen en hålväg, som överlagras av en stensträng (jfr ID485)	FF	FU
V. Vram	100043	Röse	Ca 8 m i diam och 1,0 m högt, med fyllning av 0,2-0,4 m stora stenar. Påförd odlingssten på kanterna	FF	FU
V. Vram	100048	Fossil åker	Röjningsröseområde bestående av många små rösen, ca 2-3 m i diam	FF	FU
V. Vram	100052	Fossil åker	Röjningsröseområde bestående av glest liggande rösen av äldre typ, mellan 3-4 m i diam. I områdets NÖ del är två parallella hålvägar samt en möjlig äldre vägbank (ej eget ID)	FF	FU
Linderöd	100067	Stensättning	Ca 16 m i diam och 0,5 m h. Fyllning av 0,2-0,4 m st stenar. Röjningssten påförd i västra kantpartiet. Stenmur löper tvärs över stensättningen.	FF	FU
V. Vram	100081	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av minst 5 rösen, varav två större, ca 4-5 m i diameter och 0,8 m höga, samt några mindre rösen ca 3 m i diameter och 0,2-0,5 m höga. Genom området löper rester av en stenmur/stensträng i NO-SV lig riktning, ca 25 m lång (ev vångagräns??)	FF	FU
V. Vram	100082	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av ett ca 30-tal rösen, ca 3-5 m i diameter och 0,2-0,4 m höga (svåra besiktningsförhållanden)	FF	FU

Tabell 6. Del 2 Linderödsåsens nordsluttning mellan Tpl Linderöd Nord och Bro över Vramsån. Lämnings från historisk och nyare tid. Förkortning: Ö = Övrig kulturhistorisk lämning

Socken	ID	Lämningsstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
V. Vram	484	Färdväg	Vägbank, rest av äldre vägsträckning, ca 100 meter lång (Ö-V) och 1,5-2,0 m bred	Ö	-
V. Vram	100047	Dammvall	Dämme till kvarn eller såg?, bestående av sentida dammvall och dammvägg båda byggda i cement	Ö	-
V. Vram	100049 100050	Färdväg	Bestående av två äldre vägbankar som möts i ett vägsål. Ena vägen löper i N-S riktning, är ca 200 m l och avbryts i S av den uppbyggda vägbanken till en äldre vägsträckning och landsväg. Vägen i NV-SÖ riktning är ca 25 m l, försedd med stensatt kant och en liten stenbro över bäck. Vägen korsas i Ö av bygräns i form av en stenmur. Detta talar för att vägen varit övergiven i minst 150 år.	Ö	-
V. Vram	100051	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning, bestående av husgrund, ca 7 x 4 m stor, med delvis bevarade stengrunder. Husgrunden fylld med sopor.	Ö	-

Figur 28. Delsträcka 2 Linderödsåsens nordslutning. Föreslagna arkeologiska utredningsområden och områden för potentiella fornlämningar inom vägkorridoren.

3.3.4 Arkeologiska utredningsområden

Landskapet skiftar inom denna delsträcka dramatiskt karaktär från ås till slätt. Vegetationsmässigt dominerar sträckan av skog, även om det också finns större sammanhängande områden med åker- och betesmark. Tillgången till öppen åkermark var dock mycket begränsad vid fältinventeringen, varför bedömningen av äldre tiders boplatslägen grundas helt på terrängförhållanden (fig. 28).

Av de områden inom vägkorridoren som besöktes i fält är det framför allt markerna på ömse sidor om Vramsåns lopp, som bedömts som möjliga boplatslägen. Även utfallet från den kartbaserade analysen pekar i samma riktning, med en förhöjd sannolikhet för under mark dolda boplatslämningar i anslutning till ån. En extra höjd beredskap för arkeologiska insatser rekommenderas därför på dessa partier. Detta utesluter inte att dolda fornlämningar, som t.ex. gravar och offerfynd, kan finnas inom andra delar av korridoren.

3.3.5 Område med särskilda värden

Inom denna del av vägkorridoren har en samlad miljö bedömts ha särskilda värden, nämligen området vid Ullarp och Sätaröd nära Linderödsåsens branta nordostsluttning.

Område: Ullarp och Sätaröd, Västra Vrams socken

Avgränsning:

Området innefattar Linderödsåsens branta nordsluttning, på ömse sidor om en äldre sträckning av väg E22 som fortfarande är i bruk. Området ligger norr om väg

E22:s nuvarande sträckning. Avgränsningen motiveras av en förtätad fornlämningsbild med flera välbevarade miljöer (fig. 29–30).

Beskrivning:

Området utgörs av mark som före laga skifte under tidigt 1800-tal var utmark till Ullarp och Sätaröd. Marken är belägen på ömse sidor om bygränsen. Miljön består av sammansatta lämningar i form av områden med fossil åkermark, ett gravröse, en husgrund, en äldre industrilämning, flera äldre färdvägar samt en sentida dammvall. Genom området rinner ett mindre vattendrag, som i den branta nordostsluttningen strax söder om dammvallen övergår i ett kraftigt fall på cirka 25–30 meter. Vegetationen består till stor del av blandad skogmark med löv- och granträd, men innehåller även större partier med öppna betesmarker.

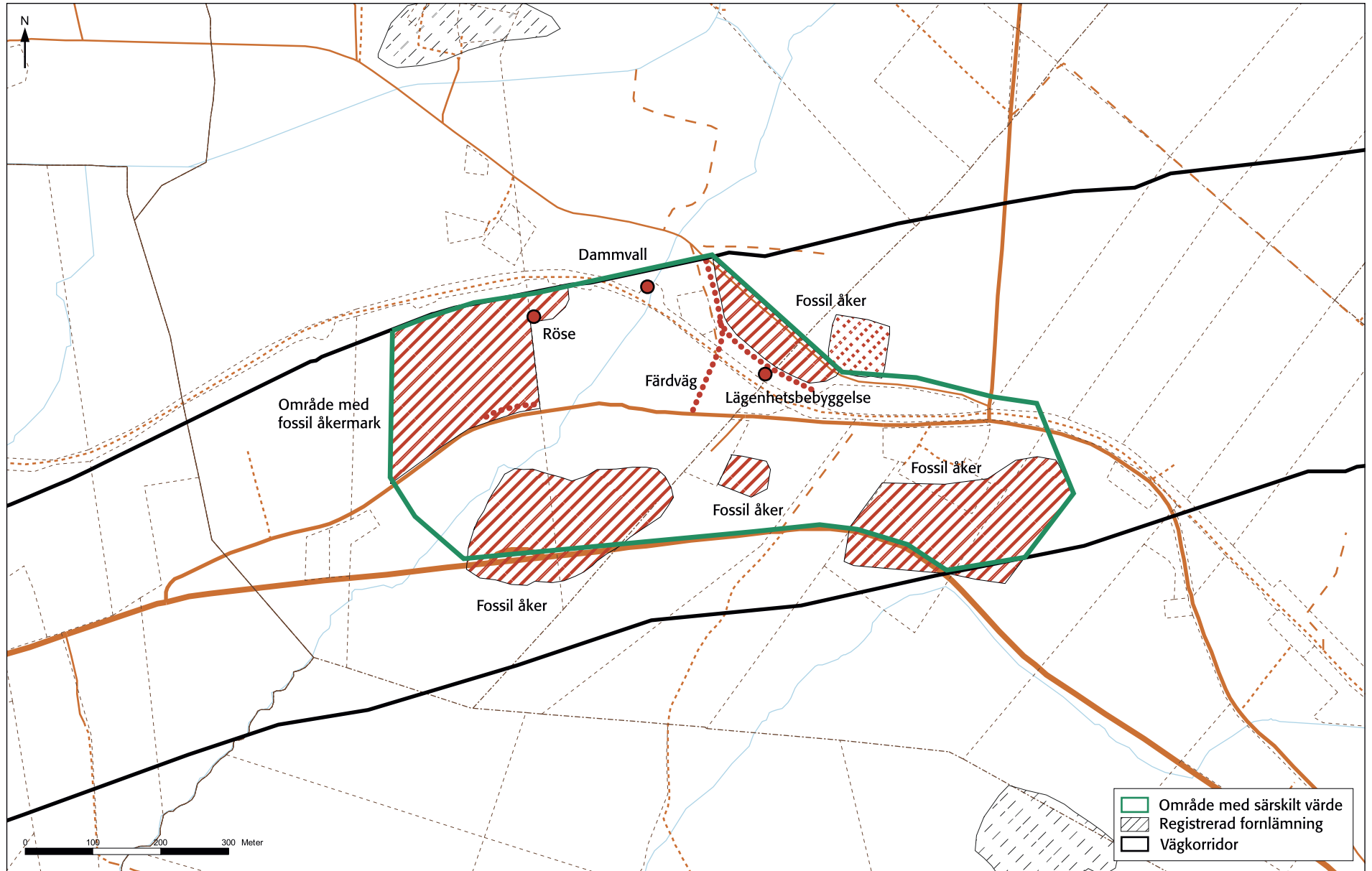
Lämningarna har ett stort tidsdjup, som sannolikt sträcker sig från yngre bronsålder/äldre järnålder och fram i historisk och nyare tid. Ett flertal miljöer med fossil åkermark finns inom området. Det bäst bevarade utgörs av ett område norr om den gamla landsvägen med talrika röjningsrösen av ålderdomlig typ, stensträngar samt ett gravröse och en hålväg. Röseområdena i vägkorridorens södra del är sämre bevarade, men har fortfarande vissa välbevarade partier. Längst i öster finns bevarade rester av hägnaden kring en av flera planteringshagar för skog från 1700-talet.

Den äldre kommunikationsmiljön representeras av olika generationer och föregångare till dagens E22

Figur 30. Stensatt terrasskant inom området med fossil åkermark (se tabell 5, ID100041) norr om gamla landsvägen. Foto: Anne Carlie.

Figur 29. Den värdefulla miljön vid Ullarp och Sätaröd, Västra Vrams socken.

och mindre lokalvägar, både i form av äldre vägbankar och hålvägar som kan vara av äldre datum. I områdets norra kant löper dessutom banvallen från den forna järnvägen Hörby – Kristianstad som invigdes 1886. Banvallen är välbevarad och ställvis starkt nedskuren i åsens branta nordsluttning.

Den äldre industrimiljön finns huvudsakligen bevarad i områdets östra del med spår efter sentida stenbrytning i form av stenbrott och en stenkross med kallmurad gråstensgrund. Stenkrossen anlades av väghållningsdistriktet i början av 1930-talet (fig. 31).

Värdebedömning:

Området har främst ett upplevelsevärde och pedagogiskt värde, men rymmer även ett vetenskapligt värde.

Upplevelsevärde och pedagogiskt värde består i de för allmänheten tydliga och avläsbara spåren i landskapet efter äldre färdvägar, industrimiljö och äldre tiders odling. Den fossila åkermarken är fragmenterad av senare tiders markanvändning. Särskilt lokalen ID100041 (jfr tabell 5) innehåller dock välbevarade och mer sammansatta lämningar, där förekomsten av ett gravröse tyder på en hög ålder. Denna miljö har även kvaliteter där den befintliga markanvändningen och vegetationen, med hävdade betesmarker med glesa bestånd av bok, hassel och björk, bidrar till ett större upplevelsevärde och pedagogiskt värde. Dessa värden stärks även av de tydliga rumsliga, funktionella och visuella sambanden mellan lämningarna.

Det vetenskapliga värdet hos de lokala röseområdena och fossila åkermarken, graven och hålvägarna vid Ullarp och Sätaröd, ligger främst i den nya kunskap om åsens äldre odlings- och bebyggelsehistoria, som dessa lämningar förväntas ge vid en arkeologisk undersökning. Den fossila åkermarken med talrika rösen efter äldre stenröjning utgör även en viktig karaktärslämning för området.

Kommentar:

Miljön ligger inom riksintresseområde för naturvården Linderödsåsens nordsluttning (jfr. figur 7, s. 19).

3.3.6 Förslag till vägdragning

De kända fornlämningarna och kulturvärdena inom vägkorridorens andra delsträcka öster om tpl Linderöd Nord, är som framgått ovan, helt knutna till den sammansatta miljön vid Ullarp och Sätaröd vid Linderödsåsens nordostsluttning (fig. 32). Det finns därför skäl att lägga vägens sträckning så långt mot söder som möjligt inom korridoren, för att undvika intrång i sammansatta fornlämningsmiljöer, äldre vägstråk och övriga kulturlämningar som är särskilt rikt förekommande och i några fall mycket välbevarade i korridorens norra hälft. Även ur ett landskapsperspektiv erhålls minst negativ påverkan på de landskapsstrukturer som fanns inom byågan före skiftet, om den nya vägen tillåts följa den befintliga E22:s sträckning genom Ullarps ägor så långt åt öster som möjligt.

Figur 31. Vägverkets stenkross från 1930-talet. Foto: Tony Björk.

Den kulturgeografiska undersökningen visar att vägkorridoren skär genom ett område som var uppdelat på ett stort antal mindre, rektangulära fastigheter. Eventuellt har stenmurar lagts upp i fastighetsgränserna. Sannolikt gör en ny vägsträckning minst skada på resterna av den gamla ängsmarksskogen inom Store vång om den dras så långt åt söder som möjligt. Längst åt väster inom Sätaröds ägor, d.v.s. i Linderödsåsens sluttning, bör vägdragningen styras av de olika befintliga kommunikationslederna (se Borg och Olsson 2003, s. 30f) samt av utbredning och bevarandevärde hos de fossila odlingspår som finns i området. Lämpligen dras vägen så att den inte kapar den efter skiftena anlagda, spikraka vägen mot Årröd.

Om vägens sträckning läggs som en breddning av befintlig väg, med den nya vägbanan omedelbart söder om nuvarande landsväg, kan också intrång i kända fornlämningsområden till stor del undvikas.

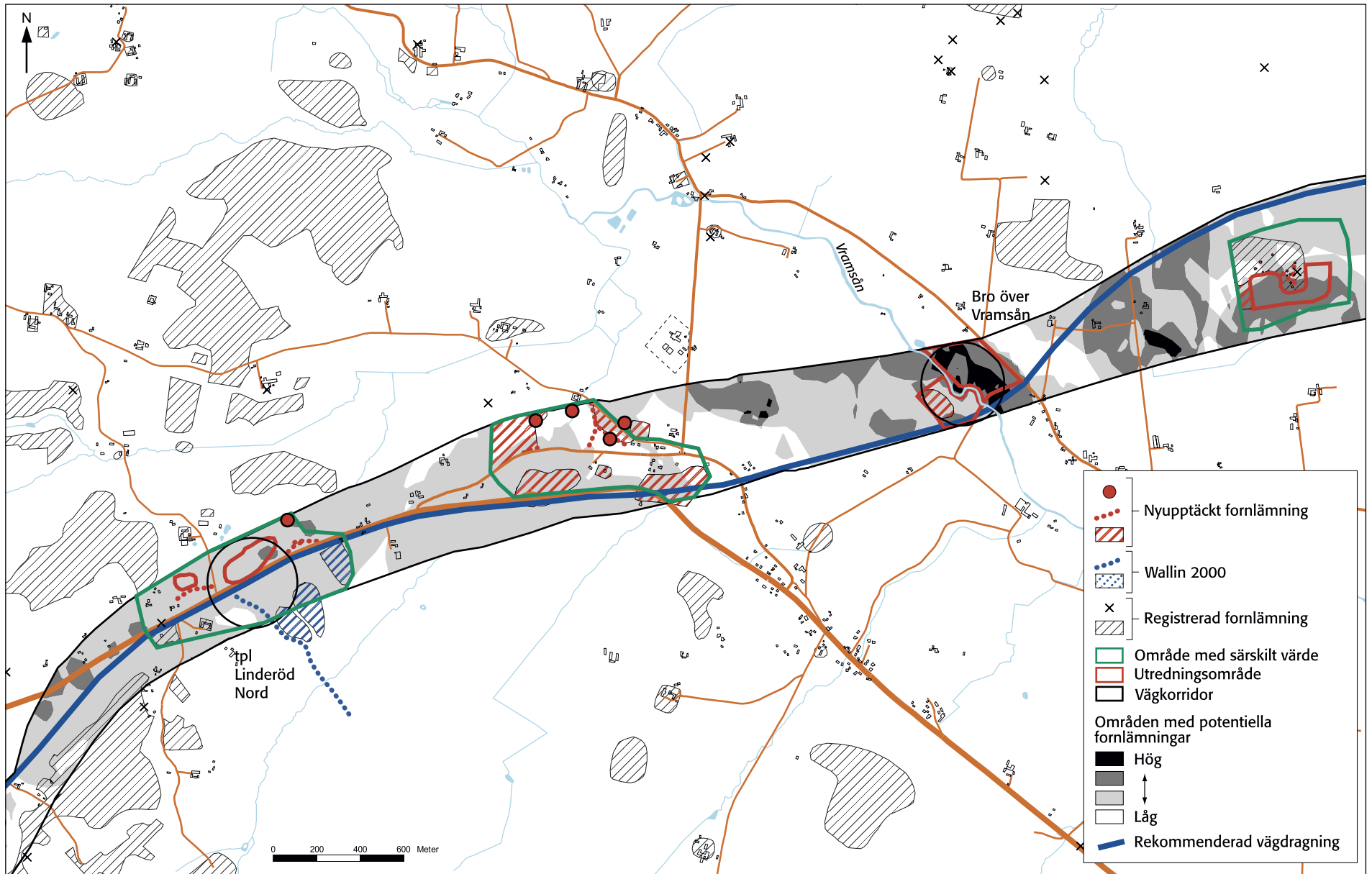
Den nya vägen bör öster om den värdefulla miljön vid Ullarp/Sätaröd och nedför åsens branta sluttning

fortsatt följa längs korridorens södra kant. En sådan sträckning kan med fördel behållas även vid passagen över Vramsån, om förutsättningarna för den nya bron medger en sådan lösning.

Med en sydlig dragning av vägen inom korridoren kan även påverkan på det lilla rösemiljön (tabell 5, ID100038) väster om ån undvikas. Den föreslagna sträckningen innebär tyvärr att den äldre landsvägen förbi Sätaröd samt en mindre lokalväg från byn kommer att skäras av den nya vägen. Däremot utgörs den befintliga bron över ån av en modern betongbro utan påtagligt kulturhistoriskt värde.

Slutligen utgör områdena på ömse sidor om Vramsåns flöde potentiella områden för arkeologiska insatser. Både resultaten från projektets fältbesök och utfallet från kartanalysen pekar samstämmigt på en stor sannolikhet för under mark dolda boplatslämningar. Detta utesluter inte att under mark dolda lämningar av andra typer, såsom gravar och offerfynd, kan finnas inom andra delar av detta korridoravsnitt.

Figur 32. Delsträcka 2 Linderödsåsens nordsluttning. Förslag till ny dragning för väg E22 inom vägkorridoren, baserad på en samlad bedömning av förekomst av fornlämningar, arkeologiska utredningsområden och områden med särskilda bevarandevärden.

3.4 Delsträcka 3

Slätten nedanför Linderödsåsen – mellan Bro över Vramsån och tpl Tollarp

3.4.1 Landskapsbilden

Från Vramsån och österut höjer sig terrängen stegvis i ett par tydliga etapper. Landskapet karaktäriseras i den västra tredjedelen av i huvudsak öppen odlingsbygd med en genomgående ägoindelning i långsträckta, framför allt nord-sydligt orienterade ägor, åtskilda av stenmurar. Topografin förändras efter drygt en kilometer till ett mer uttalat höjdläge. Delavsnittet korsas av Bertebäcken och Körningån, som möter varandra i korridorens södra del. Dessa vattendrag är biflöden till Vramsån. Området är rikt på sankpartier, men utan några större mossar. För merparten av sträckan från Vramsån och till trafikplats Tollarp utgörs jordarna i huvudsak av morän, med inslag av svämsediment längs Körningån. Längst i väster, utmed Vramsån sträcker sig en remsa som utgörs av isälvsavlagringar, och utmed Bertebäcken finns ett parti med sandjord (SGU Jordartskarta Ae nr 88).

Vegetationen längs sträckan domineras i väster av öppen odlings- och betesmark, medan inslaget av skog är relativt stort för de mellersta och östra delarna. Det finns inga påtagliga bebyggelsekoncentrationer i detta område. I övrigt kan noteras att det befintliga vägnätet i påfallande hög grad följer det äldre vägnät som kan iaktas på Skånska rekognosceringskartan från tidigt 1800-tal. En smärre förändring har skett vid Tullsåkra av vägsträckningen mellan Tullsåkra och Tollarp. Det har också tillkommit ett antal markvägar efter skiftena.

3.4.2 Kulturgeografisk analys

I den kulturgeografiska analysen av denna delsträcka har kart- och arkivhandlingar studerats för följande byar och gårdar: Skättilljunga och Tullsåkra i Västra Vrams socken (fig. 33).

Skättilljunga, Västra Vram socken (1824)

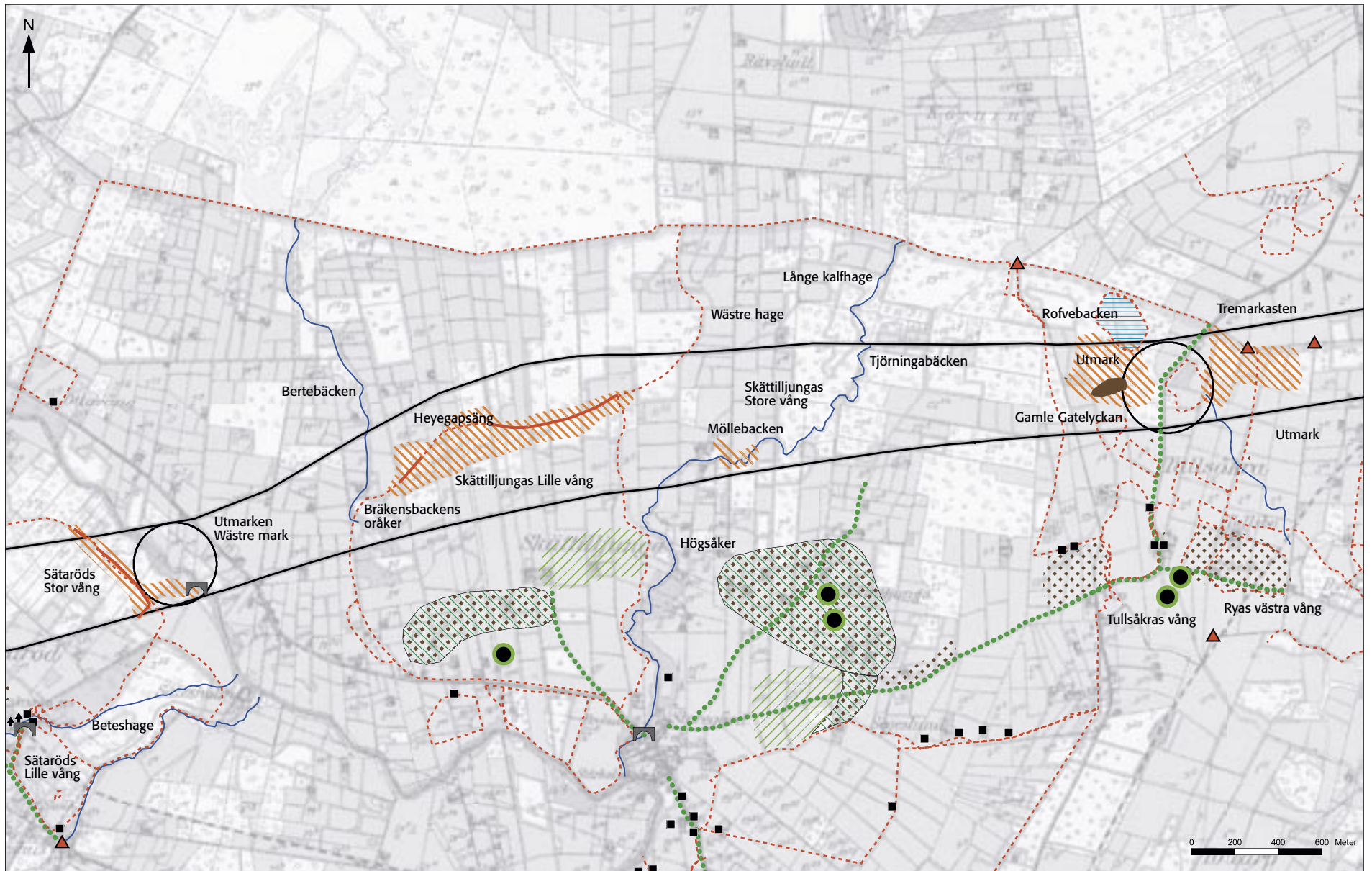
Analysen av det äldre odlingslandskapet i Skättilljunga baseras främst på enskiftesakten från 1824. En avmätning och delning av byns utmark genomfördes dock redan 1778, och viss information har även inhämtats från denna lantmäteriakt.

Skättilljunga var en relativt stor by och bestod enligt utdrag från 1671 års jordrevningsprotokoll av 16 hemman och fyra gatehus. Byns inägor var vid enskiftet fördelade på två vångar med åker och äng samt en del mindre lyckor. Till byn hörde två separata utmarksområden nordväst resp. sydost om bytomten och inägor.

Väggkorridoren kommer västerifrån in på Skättilljungas ägor inom vad som före skiftet utgjorde utmarksområdet *Wästre mark*. Ingen bebyggelse fanns enligt 1824 års karta inom det av korridoren berörda utmarksområdet. Vid korridorens korsande av Bertebäcken berörs före detta inägor i vad som vid skiftet benämndes *Lille*

Figur 33. Delsträcka 3 Slätten nedanför Linderödsåsen. Kartan visar läget för objekt excerpterade ur lantmäterihandlar från 1700- och 1800-talen mot bakgrund av ekonomiska kartan (bäradskartan) från 1930-talet.

vång. Åkerområden med rösen och/eller stensträngar fanns strax söder om korridoren. Äng dominerade däremot inom korridoren i vångens norra del. Ett par marknamn antyder dock att åtminstone en del av ängen tidigare varit uppodlad och att det även funnits lyckor eller s.k. hejdor i vad som 1824 var *Lille vång*. I beskrivningen anges även att hejdor togs in och brukades för kortvarig odling på utmarken norr om vångarna. Det är således högst sannolikt att delar av vad som 1824 redovisas som utmark varit s.k. lyckemark till byn och att det funnits/finns hägnader inom utmarksområdet mellan Bertebäcken i väster och hägnaden kring vångarna i söder och öster. Möjligen har lantmätaren redovisat enstaka sådana lyckor på kartan, men då denna är sliten och svårtydd inom området har de inte kunnat lägesbestämmas. Det framstår som sannolikt att det ännu finns spår efter denna extensiva utmarksodling inom de ytor som inte odlats upp till åker efter enskiftet. Intressanta marknamn inom vången och i korridoren är *Bräkensbackens oråker* samt öster därom *Heyegapsäng*. Det förstnämnda visar att det fanns öde åker i vången och det andra kan syfta på att det här funnits en passage från vången ut till hejdor på utmarken norr därom.

Vägkorridoren sträcker sig längre österut förbi den plats där den nordligaste delen av hägnaden mellan byns båda vångar fanns vid skiftet. Österut går korridoren genom vad som var byns Store vång och vid *Tjörningabäcken* finns områden som 1824 kallades *Broäng*, *Möllebacken* och *Stenhaken* (äng). Vid samma bäck men söder om korridoren fanns mark med namnet *Högaskjäl* (äng) och strax söder därom *Högsåker*. Båda namnen kan eventuellt indicera förekomst av en gravhög i närområdet. Norr om korridoren fanns inom Store

vång ägor med namn som antyder fossila beteshagar som inkluderats i vången. De åsyftade marknamnen är *Wästres hage*, *Långe kalvhage* och *Skabbhagastycket*. Delar av de hägnader som en gång avgränsat dessa hagar kan mycket väl ännu finnas i området. Andra intressanta marknamn i Skättilljungas vångar, men för markområden utanför korridoren, är *Höystensanden*, *Stenkullen* och *Högarensåker*. Observera också att gränshägnaden mot Tullsåkras ägor 1824 inte följde den enligt häradskartan gällande bygränsen.

Den av häradskartan redovisade fastighetsindelningen inom byns ägoområde är mycket speciell genom den relativt konsekventa indelningen i långsmala fastigheter i norr-söder, en struktur som tillkom genom det tidiga 1800-talets skiften (jfr Borg och Olsson 2003, s. 10). En omfattande uppodling av före detta utmarken hade genomförts före häradskartans tillkomst och mängder av röjningssten hamnade säkert i de många stenmurar som ännu finns inom området. Ytterligare gränser och hägnader kom till efter hemmansklyvningar. Denna speciella fastighetsindelning har påverkat områdets vägstruktur och medfört ett stort antal brukningsvägar i nord-sydlig riktning.

Fältbesök:

Inom Skättilljunga ägoområde är det ett långsträckt område längs vad som vid skiftet utgjorde den norra delen av hägnaden kring byns Lille vång som undersökts närmare i fält. Än idag finns hägnad i form av stenmur inom huvuddelen av den undersökta sträckan. Hägnaden kring vången tycks åtminstone här ha behållit sin funktion som hägnad även efter skiftets genomförande, men då givetvis som hägnad mellan olika markområden inom de nyskapade jordbruksfastigheterna. Strax söder

om den nämnda hägnadssträckningen, i västra delen av det besökta området, påträffades en bit av en övergiven fågata som sträcker sig i nord-sydlig riktning parallellt med övriga brukningsvägar i området. Strax öster där-om ligger det grav- och röjningsröseområde som finns registrerat i fornminnesregistret. Delar av detta område är beläget inom en fin, obetydligt stenröjd betesmark som är belägen på båda sidor av 1824 års gräns mellan inägor och utmark. Fältstudien avslutades vid en brukningsväg där hägnaden mellan byns båda vångar bör ha varit belägen vid skiftet. Inga säkra spår av denna hägnad kunde återfinnas i anslutning till den nämnda vägen.

Ytterligare ett mindre område inom Skättilljungas ägor besöktes i fält. Området ligger direkt öster om vägen mellan Skättilljunga och Venestad, invid Tjörningabäcken. Marknamnen *Broäng* och *Möllebacken* i skiftesakten antyder att här funnits en bro över bäcken och sannolikt en vattenkvarn i samma bäck. Några spår efter vattenkvarnen kunde ej iaktas inom den sträcka som besöktes men däremot fanns vägbankar av sten på båda sidor av bäcken en bit öster om den nuvarande bron. Häradskartan visar att en mindre väg korsade bäcken på denna plats så sent som kring 1930.

Tullsåkra, Västra Vram socken

Tullsåkras ägor har analyserats utifrån laga skiftesakten från 1832.

Byn bestod vid laga skiftet av två hemmansnummer, men ägorna delades på hela sex hemmansdelar. Inägorna

bestod av en vång med åker och äng, två större lyckor med samma markslag i direkt anslutning till vången samt lyckor på utmarken norr därom. Vägkorridoren sträcker sig genom vad som fram till laga skifte var byns utmark, men berör även ett antal lyckor. Från väster räknat berörs *Gamle gatelyckan*, *Nr 2:s ängshejda* samt *Nr 1:s ängshejda*. Ingen bebyggelse fanns 1832 inom den yta som ligger inom vägkorridoren.

Flera marknamn för områden i utmarken och inom vägkorridoren antyder att ytterligare lyckor funnits och att mark tagits upp för åtminstone kortvarig odling före laga skiftet. Exempel på detta är marknamnen *Rofvebacken*, *Odlingshultet*, *Odlingsbacken* och *Store Rofvelyckebacken* som alla avsåg utmark. Detta förhållande innebär att stenröjda ytor, odlingsrösen och lämningar efter hägnader som funnits kring lyckorna i princip kan finnas inom all för odling lämplig mark inom den före detta utmarken.

Inom vägkorridoren fanns vid laga skiftet även en damm kallad *Nydamm*. Vid vägen mellan Tullsåkra och Bröd, nära gränsen mot Bröd, redovisar skifteskartan två mindre samfällda ytor för grusgrav resp. dragontorp. Ett par råmärke i gränsen mot Bröd kallades *Tremarkasten* och längre åt öster *Hotings håla*. Inom området söder därom finns områden med namnen *Hästhags västre ramm* och *Hästhags backar*, vilket antyder att området tidigare hade utgjort beteshage även om det 1832 redovisas som äng.

Fältbesök:

Ett skogs- och betesmarksområde väster om vägen mellan Tullsåkra och Bröd studerades närmare i fält. Inga säkra spår efter hägnader kring de vid skiftet existerande

Tabell 7. Del 3 Slätten nedanför Linderödsåsen – Bro över Vramsån och tpl Tollarp. Boplatser, fyndplatser mm.

Förkortningar: B = Bevakningsobjekt, AU = Arkeologisk utredning

Socken	ID	Lämningsstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
V. Vram	RAÄ 113:1	Fyndplats	Lösfynd, bestående av 1 trindyxa, mörkgrå granit, 17,5 cm, 1,4-5 cm br och 3,5 cm tj. Yxan hittades på en stenmur i början av 1950-talet	-	-
V. Vram	100028	Fyndplats	Fyndplats för ett par flintavslag och en skörbränd sten	B	AU

lyckorna påträffades. I den sydligaste delen av betesmarken väster om skogsområdet fanns däremot ett område med röjningsrösen. Röseområdet sträcker sig åtminstone en bit in i det beskogade området åt öster. I anslutning till området med röjningsrösen finns den damm som på laga skifteskartan benämns Nydamm.

3.4.3 Fornlämningsituationen

Fornlämningens bild före och efter fältinventering

De registrerade fornlämningarna utgörs även i denna del av korridoren till övervägande del av fossil åkermark, i form av röjningsröseområden, trots att delsträckan går nere på en del av Kristianstadsslätten som kan betecknas som risbygd (fig. 34). Området var inte föremål för stickprovsinventering vid den översiktliga arkeologiska utredningen år 2000 (Wallin 2000 s. 13).

Vid den nu genomförda fältinventeringen påträffades ytterligare ett antal tidigare ej kända forn- och kultur lämningar – framför allt fossil åkermark. Totalt påträffades 24 tidigare ej kända lämningar. Dessa utgörs av fem områden med fossil åkermark, 14 stensättningar, en fyndplats, en skålgropsförekomst, en hägnad och två färdvägar. Nästan samtliga stensättningar påträffades inom ett sedan tidigare känt område med fossil

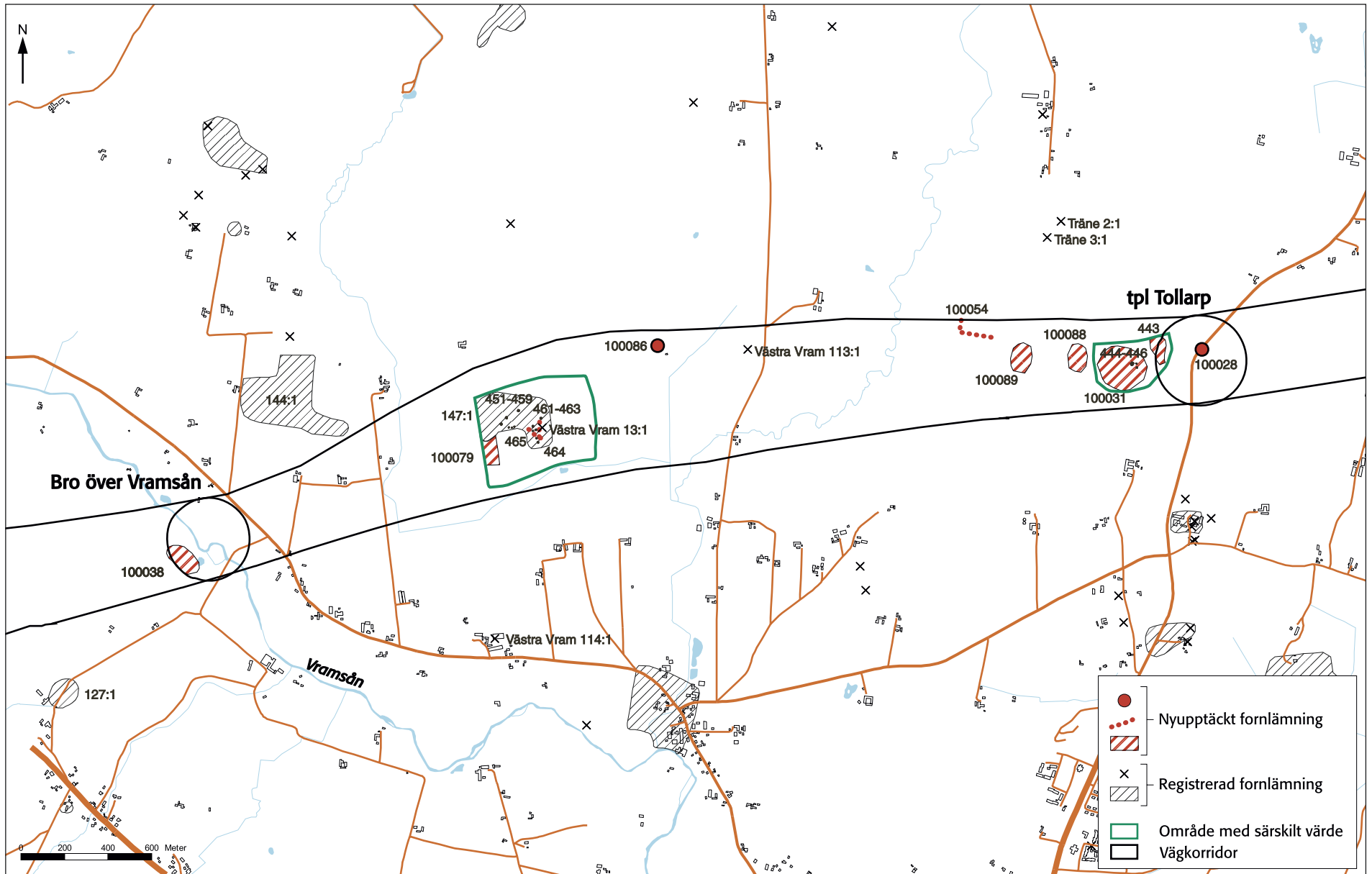
åkermark (RAÄ 147). Inom detta område finns även en halvög och en stensträng, som inte tidigare uppmärksammats.

Områdena med fossil åkermark utgörs till övervägande del av bestånd med relativt flacka rösen som är mellan 1–5 m i diameter. Såväl de enskilda röjningsrösenas karaktär som ett par av röjningsröseområdenas rumsliga samband med gravar, antyder att åtminstone dessa områden har ett ursprung i förhistorisk tid.

Boplatser och fyndplatser

Inom delsträckan fanns sedan tidigare en känd fyndplats i form av en trindyxa av bergart (RAÄ 113, V. Vram sn). Yxtypen hör hemma i äldre stenålder (mesolitikum) och fyndet kan mycket väl representera förekomst av en boplatz i detta läge, i en västsluttning ned mot en sankmark som numera till delar är utdikad. Vid den nu utförda inventeringen påträffades ytterligare en boplatzindikation i form av en fyndplats, där det hittades ett par flintavslag och en skörbränd sten i plöjd åkermark (tabell 7). Trots att inventeringen utförts i ett till stora delar ganska öppet landskap är det inte förvånande att vi träffat på få boplatzindikationer. Det var endast mindre ytor med plöjd mark som var lämpade för boplatzinventering i samband med besiktningen. Den i övrigt rika förekomsten av

Figur 34. Delsträcka 3 Slätten nedanför Linderödsåsen. Fornlämningens bild före och efter fältinventering (jfr. tabell 7, 8 och 9).

fornlämningar visar klart att det bör finnas ett antal ännu ej lokaliserade boplatser från olika tidsperioder i området (jfr avsnitt 3.4.4 och fig. 37).

Fossil åker, gravar och hällristningar

Kronologiskt sett dominerar de kända lämningarna i detta område av lämningar från de två tidsskikten yngre bronsålder – järnålder respektive historisk tid. Liksom för föregående områden bör den fossila åkermarken representera båda dessa tidsskikt.

Lämningarnas första kronologiska tyngdpunkt representeras av lokaler med gravar, fossil åkermark m.m., samt några mindre områden med fossil åkermark (tabell 8). Vid Skättilljunga upptäcktes ett tiotal stensättningar belägna inom ett tidigare registrerat område med fossil åker (RAÄ 147, V. Vram sn) och en gravhög (RAÄ 13, V. Vram sn). Stensättningarna varierar i storlek mellan 6 och 12 meter och har i flera fall en röseliknande profil (fig. 34). Det kan inte uteslutas att fler gravar finns inom området. I ett av de nyupptäckta områdena med fossil åkermark (tabell 8, ID100031) nära Tollarps trafikplats finns tre stensättningar invid en mindre sankmark. Det rumsliga sambandet mellan gravar och röjningsrösen tyder på förhistoriska odlingsaktiviteter. Ett skålgropsblock indikerar förhistoriska aktiviteter i ett område utan synliga lämningar av gravar eller fossil åker (tabell 8, ID100086). Blocket ligger isolerat i en väl stenröjd åker (numera betesmark), men utifrån erfarenhet av fornlämningstypen kan det misstänkas att det finns under mark dolda odlings- och/eller boplatslämningar i området.

Figur 35. Del av fornlämningsmiljön norr om Skättilljunga med stensättningar och fossil åkermark (se tabell 8 RAÄ 147 och ID451–459 och ID461–465 i tabell 8). Bilden tagen mot sydöst. Foto: Anne Carlie.

I ett annat nyupptäckt område med fossil åkermark (tabell 8, ID100089) fanns några större, markant välvda odlingsrösen, som snarare ger intryck av att höra hemma i historisk tid (se figur 23, s. 16). Sammantaget ger de delar av landskapet där det finns kvar fossil åkermark intrycket av en lång odlingshistoria i området. De ska sannolikt ses som fragment av ett kulturlandskap som dominerade inte bara på stora delar av Linderödsåsen och dess sluttning, utan även på denna del av slätten innan de stora jordbruksskiftena. Att så har varit fallet antyds även av de kartstudier som gjorts inom ramen för den kulturgeografiska studien i projektet. I det äldre kartmaterialet är det tydligt att även stora delar av byarnas vångar (inägomarker) varit stenbemängda och att det funnits stora områden med odlingsrösen som idag är borta.

Figur 36. Äldre markväg söder om Körning (se tabell 9, ID100054). Foto Tony Björk.

Tabell 8. Del 3 Slätten nedanför Linderödsåsen mellan Bro över Vramsån och tpl Tollarp. Röjningsrösen, gravar mm.

Förkortningar: FF = Fast fornlämnning, FU = Arkeologisk förundersökning.

Socken	ID	Lämningsstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
V. Vram	RAÄ 13:1	Hög	Ca 14 m diameter och 0,8 m h. I ytan talrika stenar, 0,2-0,5 m stora	FF	FU
V. Vram	RAÄ 147:1	Fossil åker	Område med röjningsrösen 380x160-280 m (NV-SÖ). Beskrivning saknas	FF	FU
V. Vram	443	Område med fossil åker	Bestående av flera mindre röjningsrösen och en ev stensträng, ca 20-30 m l (Ö-V)	FF	FU
V. Vram	444	Stensättning	Ca 10-12 m i diameter och 0,4-0,5 m hög, Övt med enstaka stenar synliga i ytan	FF	FU
V. Vram	445	Stensättning	Ca 8 m i diameter och 0,4 m hög, med fyllning av 0,2-0,4 m stora stenar, Ytan övertorvad	FF	FU
V. Vram	446	Stensättning	Ca 7 m i diameter och 0,4 m hög, med fyllning av 0,2-0,3 m stora stenar. Ytan övertorvad	FF	FU
V. Vram	451	Stensättning	Ca 12 m i diameter och 0,4-0,5 m hög, med fyllning av 0,2-0,4 m stora stenar. Övt/övm yta	FF	FU
V. Vram	452	Stensättning	Ca 12 m i diameter och 0,4-0,5 m hög, med fyllning av 0,2-0,4 m stora stenar. Kraftigt utplokat stenmaterial	FF	FU
V. Vram	453	Stensättning	Ca 9 m i diameter och 0,4 m hög, med fyllning av 0,15-0,5 m st stenar. Kraftigt urplokat stenmaterial upplagt längs kanterna	FF	FU
V. Vram	454	Stensättning	Röseliknande, ca 6 m i diameter och 0,5 m hög, välvd profil, med fyllning av 0,2-0,4 m stora stenar	FF	FU
V. Vram	455	Stensättning	Röseliknande, ca 6 m i diameter och 0,5 m hög, delvis övermossad yta med fyllning av 0,1-0,4 m st stenar	FF	FU
V. Vram	456	Stensättning	Röseliknande, ca 6 m i diameter och 0,5 m hög, delvis övm yta med fyllning av 0,2-0,4 m st stenar	FF	FU
V. Vram	457	Stensättning	Röseliknande, ca 10 m i diameter och 0,7 m hög, övt yta. fyllning av 0,2-0,5 m st stenar, enstaka större	FF	FU
V. Vram	458	Stensättning	Röseliknande, ca 7-8 m i diameter och 0,7-0,8 m hög. Övertorvad fyllning av 0,2-0,4 m stora stenar	FF	FU
V. Vram	459	Stensättning	Röseliknande, ca 9 m i diameter och 0,7 m hög. Kraftigt övertorvad fyllning av 0,2-0,3 m stora stenar, med flera större stenar i kanterna	FF	FU
V. Vram	461	Stensättning	Ca 8-9 m i diameter och 0,2-0,4 m hög, med övertorvad/övermossad fyllning av 0,2-0,4 m stora stenar, enstaka större	FF	FU
V. Vram	463	Stensättning	Ca 10 m i diameter och 0,3 m hög. Övertorvad/övermossad fyllning av 0,3-0,4 m stora stenar. Ö kanten skärs av markväg.	FF	FU
V. Vram	464	Hägnad	Bestående av stensträng lagd i ett skikt, ca 75 m lång och 2-2,5 m bred. Övermossade stenar	FF	FU
V. Vram	465	Färdväg	Hälväg, ca 77 m lång, svagt skålformad	FF	FU
V. Vram	100031	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av ca 10-15 rösen, 3-5 m stora och övertorvade	FF	FU
V. Vram	100079	Fossil åker	Röjningsröseområde, rest av, bestående av ett 10-15-tal röjningsrösen, ca 3-5 meter i diameter och 0,2-0,3 m höga	FF	FU
V. Vram	100086	Hällristning	Skålgropsförekomst, bestående av markfast block, 4x4,5 m stort (N-S) och 1,6 m högt och svagt sluttande mot söder. Minst 1 troligen 4 skålgropar, 3-5 cm i diameter	FF	FU
V. Vram	100088	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av glest liggande rösen, ca 1-2 m i diameter. Avgränsningen är ungefärlig pga tät vegetation	FF	FU
V. Vram	100089	Fossil åker	Röjningsröseområde, bestående av tre större rösen, ca 3x5 m stora och 1,0 m höga, samt några glest liggande mindre rösen inom en begränsad yta norr om de större rösena	FF	FU

Tabell 9. Del 3 Slätten nedanför Linderödsåsen mellan Bro över Vramsån och Tpl Tollarp. Lämnings från historisk och nyare tid.

Förkortningar: Ö = Övrig kulturhistorisk lämning

Socken	ID	Lämningsstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
V. Vram	100054	Färdväg	Bestående av äldre vägar med stenmurar på ömse sidor. Delvis fungerar som fågata (jfr Ö-V-lig sträckning).	Ö	-

Lämningar från historisk och nyare tid

Lämningar från historisk tid representeras främst av ägo- och vångagränser i form av olika stenmurar samt av fossil åkermark (tabell 9). Det finns inga gårds- och bytomter från historisk tid i nära anslutning till denna del av vägkorridoren. Lämningar från historisk och nyare tid är mest framträdande i form av vägnätet och den strikt nord-sydligt orienterade ägoindelningen i delsträckans västra hälft. En välbevarad äldre färdväg dokumenterades i norra delen av vägkorridorens östra hälft (fig. 36), men denna ska snarare ses som ett exempel på vad som finns, än en isolerad företeelse. Det äldre vägnätet är till stora delar fortfarande intakt.

3.4.4 Arkeologiska utredningsområden

Inom denna del av vägkorridoren stiger terrängen gradvis från Vramsån och österut. Landskapet karakteriseras i de västra delarna huvudsakligen av öppna odlings- och betesmarker, medan inslaget av skog är större i de mellersta och östra delarna. Området är rikt på sankmarker och korsas även av flera mindre biflöden till Vramsån.

Andelen besiktningsbar åkermark var trots en relativt hög uppodlingsgrad begränsad inom den aktuella korridorsträckan. Den fältmässiga bedömningen av möjliga boplatslägen baseras därför även för denna sträcka främst på topografiska förhållanden. Tre områden har utifrån fältbesöken bedömts som arkeologiska utredningsområden. Områdena är jämnt spridda inom korridoren där de sammanfaller med mer eller mindre markerade höjdlägen invid mindre vattendrag. För att få en mer fullständig bild av det dolda kulturlandskapet, måste även den GIS-baserade boplatssanalysens resultat vägas in i bedömningen. Som framgår av kartbilden i

figur 34 finns stora sammanhängande ytor med stor sannolikhet för boplatslämningar i korridorens västra och mellersta delar, medan sannolikheten förefaller vara något mindre i den östra delen. Här rekommenderas därför en höjd beredskap för arkeologiska insatser.

3.4.5 Områden med särskilda värden

Två miljöer, vid Skättilljunga och Tullsåkra, bedömts ha särskilda bevarandevärden inom delsträcka 3.

Område: Skättilljunga, V. Vrams socken

Avgränsning:

Miljöns avgränsning baseras i första hand på fornlämningsbilden, men fångar även upp det skiftesmönster som är karakteristiskt för Skättilljunga by, med en indelning i långsträckta smala ägor (fig. 38-39; se även fig. 35).

Beskrivning:

Området ligger till största delen inom mark som förelaga skiftet på 1830-talet utgjorde inägor till Skättilljunga by. Miljön innehåller sammansatta lämningar, bestående av ett stort antal förhistoriska gravar av stensättningstyp, fossil åkermark med röjningsrösen, en stensträng, en hålväg samt ett potentiellt förhistoriskt boplatsläge (jfr Arkeologiskt utredningsområde). Lämningarna har ett stort tidsdjup. Området domineras av öppen åkermark och betesmarker, men innehåller även en del skogsbestånd med lövträd.

Den fossila åkermarken har tidigare sannolikt haft en större utbredning, men de bevarade delarna är tydliga och har därigenom ett stort upplevelsevärde. Gravvar, röjningsrösen, stensträngen och hålvägen ligger

Figur 37. Delsträcka 3 Slätten nedanför Linderödsåsen. Föreslagna arkeologiska utredningsområden och områden för potentiella fornlämningar inom vägkorridoren.

företrädesvis i hävdad betesmark. De norra och västra delarna ligger i högvuxen granskog. En del röjningsrösen ligger idag i stenmurar. I områdets östra del finns en bevarad stenmur med samma sträckning som vångagränsen mellan inäga och utmark.

Gravmiljön ligger inom den fossila åkermarken och har en väl sammanhållen karaktär. Gravarna utgörs av en hög samt mer än 10-talet stensättningar, både röseliknande och med en flack profil. Det kan inte uteslutas att ytterligare gravar finns bland rösena. Gravarna är genomgående välbevarade. Enstaka gravar i områdets östra och norra delar är skadade av stentäkt.

Inom området finns även exempel på bevarade ägostrukturer i form av nord-sydliga stenmurar och diken och brukningsvägar. Denna ägostruktur uppstod vid laga skifte på 1830-talet.

Värdebedömning:

Området har både ett vetenskapligt, upplevelsemässigt och pedagogiskt värde.

Det vetenskapliga värdet hos den lokala grav- och rösemiljön vid Skättilljunga, består främst i den nya kunskap om den inre slättens äldre odlings- och bebyggelsehistoria, som dessa lämningar förväntas ge vid en arkeologisk undersökning. Få miljöer av detta slag har bevarats i fullåkersbygden, och än mindre varit föremål för moderna undersökningar. Inga miljöer av detta slag har tidigare undersökts i grannskapet med modern metodik. Stora kunskapsluckor finns därför kring lämningarnas ålder, karaktär och funktionella/sociala sammanhang.

Upplevelsevärde och det pedagogiska värdet ligger främst i miljöns väl sammanhållna karaktär, både topografiskt, rumsligt, visuellt och funktionellt. Både gravar och röjningsrösen är väl synliga och avläsbara i landskapet. Det pedagogiska värdet gynnas även av att allmänheten lätt kan nå miljön via det lokala vägnätet. Till upplevelsevärde och det pedagogiska värdet bidrar även den hävdade betesmarken liksom Skättilljunga bys nord-sydliga ägostruktur, som är ovanligt konsekvent genomfört i förhållande till andra byar i närområdet.

Område: Tullsåkra, V. Vrams socken

Avgränsning:

Områdets avgränsning baseras uteslutande på fornlämningsskildern.

Beskrivning:

Området ligger inom mark som före laga skiftet på 1830-talet var utmark till Tullsåkra by, strax öster om bygränsen mot Skättilljunga. Miljön består av två lokaler med fossil åkermark och tre gravar av stensättningstyp. Lämningarna har sannolikt ett stort tidsdjup. Området utgörs av hävdade betesmarker, men innefattar i öster även ett skogsbestånd med lövträd. Lämningarna ligger på ömse sidor om ett mindre bäckflöde med fuktmarker (fig. 40-41).

Den fossila åkermarken i betesmarken väster om bäcken har sannolikt tidigare haft en större utbredning, medan den öster om bäcken inte tycks ha påverkats av sentida markanvändning i samma utsträckning. Marknamn i äldre kartmaterial antyder att området

Figur 38. Den värdefulla miljön vid Skättilljunga, Västra Vrams socken.

har varit föremål för småskalig odling även under 1700- och 1800-talen. Gravarna, som är välbevarade, ligger inom det västra röseområdet.

Värdebedömning:

Området har både ett vetenskapligt värde och ett upplevelsevärde.

Det vetenskapliga värdet består främst i den nya kunskap om den inre slättens äldre odlings- och bebyggelsehistoria, som dessa lämningar förväntas ge vid en arkeologisk undersökning. Det är mycket ovanligt att miljöer av detta slag har bevarats i fullåkersbygden, samtidigt som få moderna undersökningar har genomförts. Stora luckor finns därför i kunskapen kring lämningarnas ålder, karaktär och funktionella/sociala sammanhang.

Upplevelsevärdet främjas av grav- och rösemiljöns väl sammanhållna karaktär. Miljön är dock inte lika sammansatt som den norr om Skättilljunga. Även den öppna och blockrika betesmarken invid bäcken bidrar till upplevelsevärdet. Däremot begränsas det *pedagogiska värdet* av områdets något sämre tillgänglighet för besökare.

Figur 39. Den sammansatta fornlämningsmiljön norr om Skättilljunga med fossil åkermark och gravar. Genom området löper en svagt skålförmad hålväg. Foto: Anne Carlie.

Figur 40. Den värdefulla miljön vid Tullsåkra, Västra Vrams socken.

3.4.6 Förslag till vägens dragning

Inom vägkorridorens tredje delavschnitt mellan Bro över Vramsån och tpl Tollarp har de två värdefulla miljöerna vid Skättilljunga och Tullsåkra i hög grad påverkat förslaget till vägdragning. För att undvika intrång i den välbevarade och komplexa fornlämnings- och kulturhistoriska miljön vid Skättilljunga skulle vägen antingen kunna läggas söder eller norr om området.

Av de två alternativen förordas det senare, eftersom en nordlig dragning innebär mindre påverkan på Skättilljunga bys välbevarade äldre ägostruktur (fig. 42). Det gamla inägoområdet berörs därigenom minst och gårdarna behåller så stor del som möjlig av sina långsmala skiften på "rätt" sida av den nya vägen. Enligt häradskartan fanns det ett större antal brukningsvägar (fägator?) som sammanband gårdar i söder med deras ägor/betesmarker i norr och som skärs av korridoren. Flera av dem sträcker sig genom hela korridoren och kommer att kapas oavsett hur vägen dras. Generellt kan sägas att det ur denna synvinkel är positivt ju längre åt norr vägen kan dras och att det ordnas över- eller underfarter som gör att gårdarnas brukare når sina marker norr om vägen även i framtiden.

En nordlig dragning i vägkorridoren kan ur fornlämningssynpunkt med fördel behållas fram till tpl Tollarp. Visserligen finns områden där kartanalysen visar på en förhöjd sannolikhet för under mark dolda boplatzlämningar, men denna sannolikhet är den samma oavsett var inom korridoren vägen dras. En nordlig sträcka är även att föredra strax väster om tpl Tollarp, så att den värdefulla fornlämningsmiljön vid Tullsåkra undgår påverkan, samtidigt som tpl Tollarp

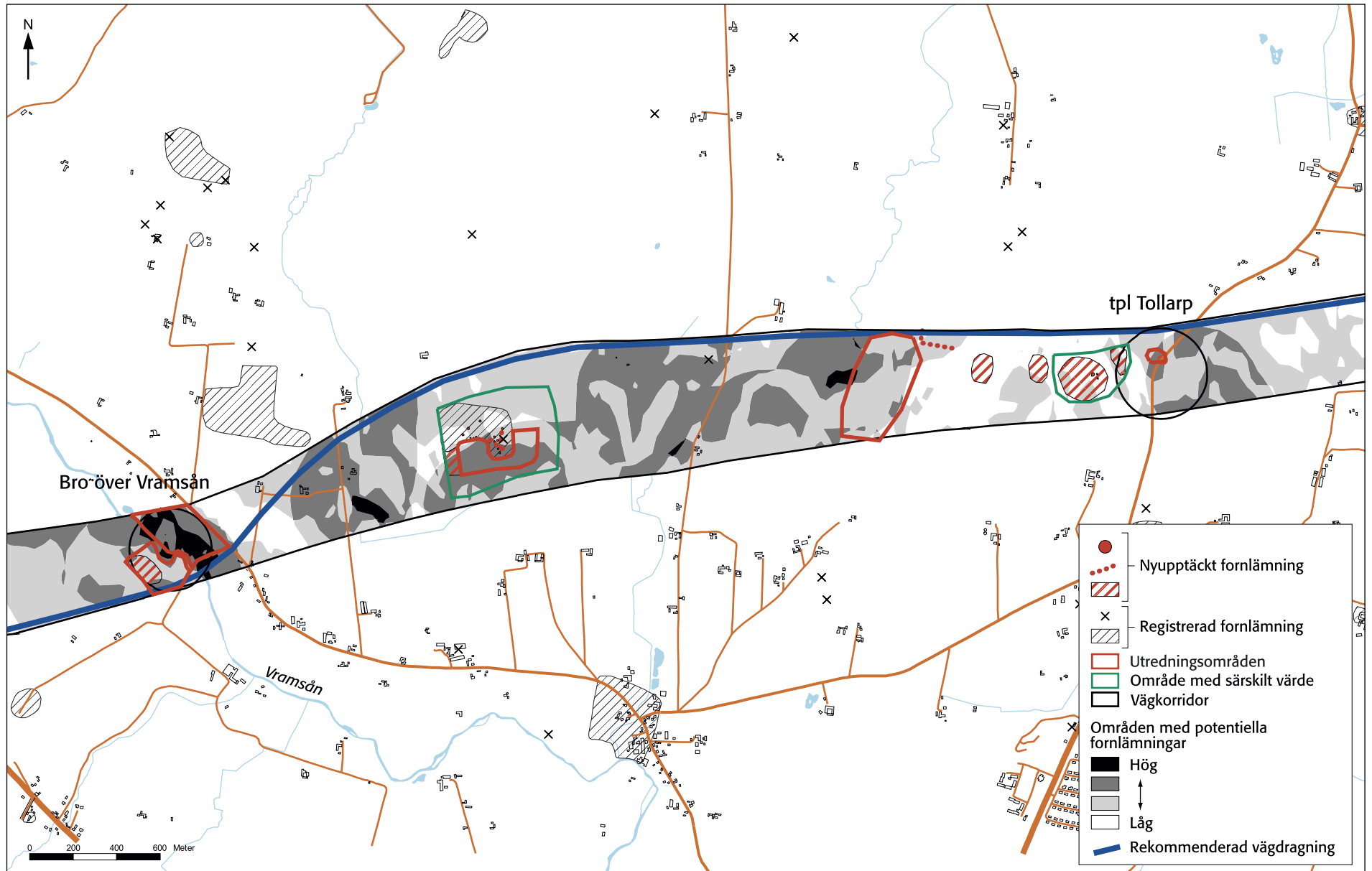

Figur 41. Den största av tre stensättningar i den skyddsvärda miljön väster om Tollarps trafikplats. Foto: Anne Carlie.

bör läggas så långt åt öster som möjligt, för att inte påverka miljön.

Även ur ett landskapshistoriskt perspektiv framstår en nordlig dragning av vägen inom korridoren som minst problematisk. En sådan dragning medför att vägen kommer att skära eller åtminstone beröra by- och sockengränsen mot Bröd öster om vägen mellan Tullsåkra och Bröd. Å andra sidan innebär förslaget att vägen kommer längre ifrån befintlig bebyggelse inom Ryas ägor åt öster.

Figur 42. Delsträcka 3 Slätten nedanför Linderödsåsen. Förslag till ny dragning för väg E22 inom vägkorridoren, baserad på en samlad bedömning av förekomst av fornlämningar, arkeologiska utredningsområden och områden med särskilda bevarandevärden.

3.5. Delsträcka 4

Inre Kristianstadsslätten – mellan tpl Tollarp och tpl Tings Nöbbelöv

3.5.1 Landskapsbilden

Från Tollarps trafikplats och österut fortsätter landskapet att vara flackt och utan några markanta höjder. Topografin förändras knappt halvvägs till Vä, och blir mer småkuperat. Delavsnittet korsas av Ryabäcken och Rambrobäcken, som båda är biflöden till Vramsån. Områdets västra del är rikt på mindre, sankta partier och i den östra delen finns den stora utdikade våtmarken Myren i gränsen mellan byarna Väs och Nöbbelövs marker. För merparten av sträckan från trafikplats Tollarp och till trafikplats Nöbbelöv utgörs jordarna av morän. Längst i öster övergår jordmån till isälvsavlagring, med en smal remsa svämsediment utmed Rambrobäcken. Den nord-sydliga isälvsavlagring som berörs av vägens östligaste del är en del av den s.k. Helgeåsen, som i själva verket är ett brett stråk av isälvsediment från Lyngsjö i söder till Hanaskog i norr, längs en sträcka av omkring 27 kilometer (Ringberg 1991 s. SGU Jordartskarta Ae nr 88). Den markanta koncentrationen av fornlämningar i vägområdets östra del sammanfaller till stor del med Helgeåsens stråk

Vegetationen längs sträckan domineras i västligaste delen av skog, men därefter öppnar sig landskapet och övergår till allt mer betes- och åkermarker. Det finns inga påtagliga bebyggelsekoncentrationer från historisk tid i detta område. Det kan noteras att huvudvägnätet uppvisar stora likheter med det äldre vägnät som kan iakttas på Skånska rekognosceringskartan

från 1800-talets första årtionden. Det är dock tydligt att vägar och vägpartier har försvunnit helt, rätats, fått annan sträckning och att helt nya vägar tillkommit i betydligt högre utsträckning i detta avsnitt än vad som skett i övriga delar av vägkorridoren.

3.5.2 Kulturgeografisk analys

I den kulturgeografiska analysen av denna delsträcka har kart- och arkivhandlingar studerats för följande byar och gårdar: Rya i Västra Vrams socken, Bröd i Träne socken samt Nöbbelöv och Vä i Vä socken (fig. 43).

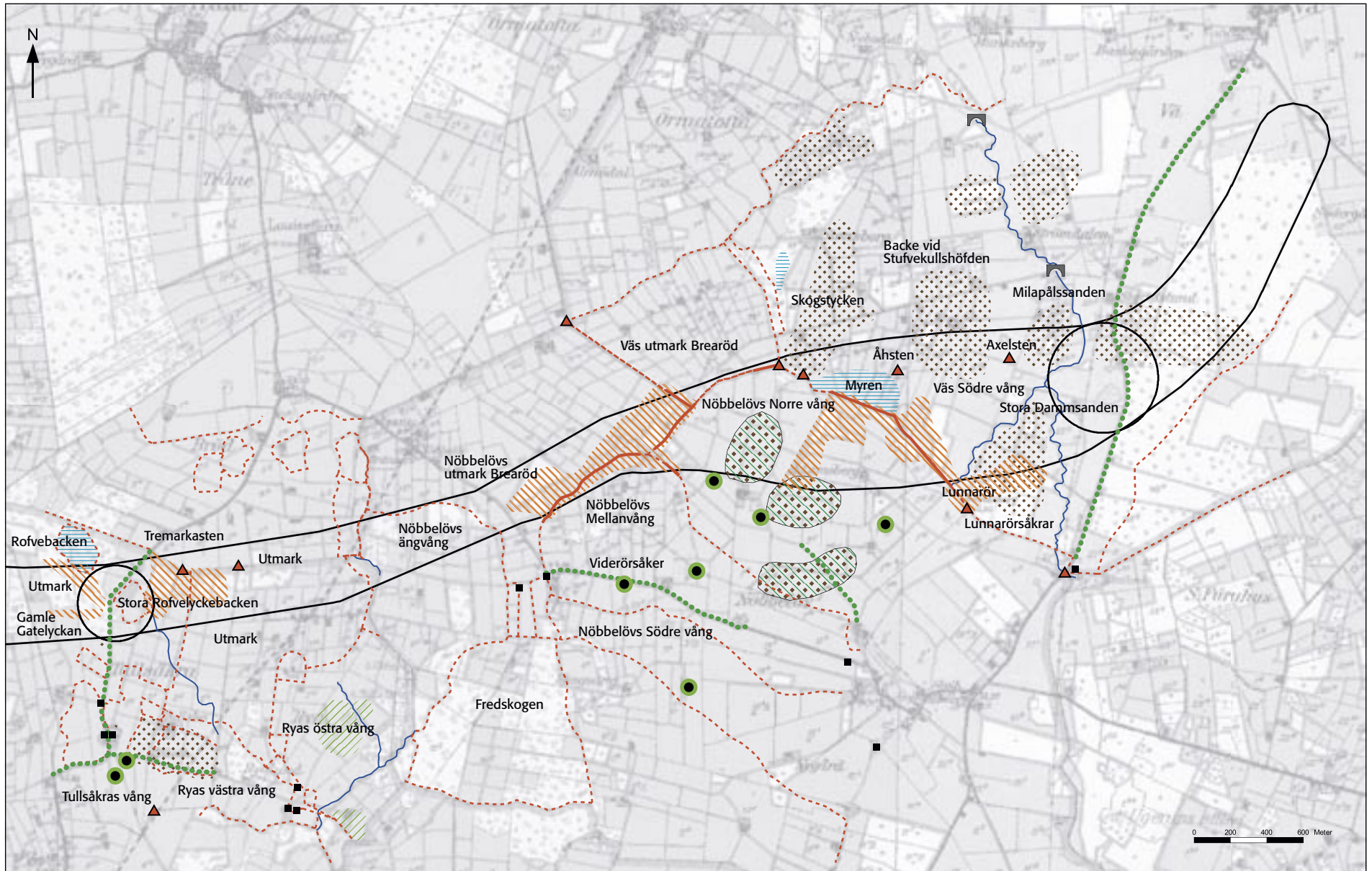
Rya, Vrams socken (1804)

Ryas ägor enskiftades redan 1804 och lantmäteriaktent från detta skifte ligger till grund för nedanstående analys.

Vid enskiftet bestod Rya by av fyra hemman. Byn hade sina inägor fördelade på två vångar samt några mindre lyckor. Bygränsen mellan Rya och Tullsåkra, så som den framgår av häradskartan, måste ha lagts fast efter enskiftet. Delar av Tullsåkras ägområde enligt häradskartan tillhörde nämligen 1804 Rya by. Hemmanet nr 2 i

Figur 43. Delsträcka 4 Inre Kristianstadsslätten. Kartan visar läget för objekt excerpterade ur lantmäterihandlar från 1700- och 1800-talen mot bakgrund av ekonomiska kartan (häradskartan) från 1930-talet.

Rya anges i enskifteshandlingarna vara ¼ skatterusthåll som ägdes och brukades av rusthållare i Tullsåkra, och kanske har vi här orsaken till att hemmanets ägor efter skiftet överfördes till Tullsåkra.

Vägkorridoren sträcker sig genom Ryas före detta utmark förutom längst åt öster där den berör vad som vid skiftet var en änglycka i anslutning till gränsbäcken. Ängen i lyckan har senare blivit uppodlad. Utmarken beskrivs i enskiftesakten som bestående av delvis stenbunden hårdvall med björk- och enbuskar samt med alkärr på några platser. Som framgår av häradskartan hade utmarken med undantag av ett mindre område längst åt nordväst odlats upp till åker före 1930-talet. Häradskartan visar även att en omfattande hemmansklyvning skett av hemman nr 3 i Rya sedan enskiftet (nr 3 var ett utsockne frälsehemman vid tiden för skiftet). Hemmansklyvningen har medfört att huvuddelen av bebyggelsen inom Ryas ägor faktiskt är belägen på den tidigare utmarken. I vägkorridoren sträcker sig by- och sockengränsen mellan Rya och Bröds byar. Enligt enskifteskartan över Rya saknades hägnad i gränsen mot såväl Bröds som Tullsåkras utmark, och stenmuren i gränsen har tillkommit efter skiftet.

Fältstudie:

Ryas ägoområde har ej studerats närmare i fält i samband med den kulturgeografiska undersökningen.

Bröd, Träne socken

Då vägkorridoren endast berör områden som före skiftet utgjorde utmark till Bröds by har studien baserats på en karta från en utmarksdelning från år 1791.

Vägkorridoren berör endast den mest perifera delen av byns utmark samt en ängslycka vid gränsen mot Nöbbelövs ägor. Lyckan har senare blivit uppodlad till åker. Efter enskiftet har hemmansklyvning av de på före detta utmarken belägna hemmanen nr 2, 4 och 5 resulterat i ett flertal fastigheter och bebyggelselägen inom denna del av bymarken. Ingen känd bebyggelse hamnade dock inom vägkorridoren. Större delen av byns före detta utmark omvandlades till åkermark före häradskartans tillkomst.

Fältstudie:

Ingen fältstudie av Bröds ägor har genomförts i samband med den kulturgeografiska undersökningen.

Nöbbelöv, Vä socken

Nedanstående analys av baseras på enskifteshandlingar för Nöbbelövs by från åren 1815–22.

Nöbbelöv, som utgjorde egen socken fram till tidigt 1600-tal, var en relativt stor by och bestod vid enskiftet av 20 hemman och ett numrerat gatehus. Några hemman bestod dock av två hemmansdelar och totalt erhöll 25 hemmansdelar enskiftet i förrättningen. Byns inägor var fördelade på fem vångar med åker och äng, varav tre var kraftigt åkerdominerade och gränsade direkt mot bygatan. Tresådesbruk kan beläggas för byn under 1600-talet och sannolikt var det de tre senare vångarna, kallade *Norre*, *Södre* och *Mellanvången*, som hade detta fredningssystem. Längs gränsbäcken mot Ryas ägor låg en av de övriga, ängsdominerade vångarna. Mellan denna och övriga vångar fanns byns särhägnade skogsområde kallat *Fredskogen* och norr därom byns utmark Breared eller Brearöd.

Vid enskiftet utgjordes den del av byns ägoområde som berörs av vägkorridoren längst åt väster av den ovan omtalade ängsdominerade vången vid gränsbäcken. I enskifteshandlingarna benämns mark inom denna vång ängarna på utmarken, vilket kan antyda att området bestod av före detta utmark som tagits in till ängvång i relativt sen tid. Såväl på häradskartan som i yngre kartor redovisas områden med skog och betesmark inom denna del av korridoren och eventuellt kan delar av hägnaden kring vången finnas kvar.

Längre åt öster, vid vägen Nöbbelöv–Bröd, går vägkorridoren genom byns före detta utmark Breared som skiftades mellan Nöbbelöv och Vä 1798. Inom den gamla utmarken har en stor del odlats upp till åker, men ännu finns ett par områden med betesmark kvar. I Connelids landskapshistoriska underlag för MKB beskrivs det som ett område bestående av stenmursomgärdad odlingsmark som idag främst nyttjas som betesmark eller vall (Connelid 2001, s. 105). Enligt hans observationer varierar stenröjningens omfattning mycket mellan olika delområden. Stenmurarna i området anges vara talrika, vällagda och i gott skick.

Söder om den före detta utmarken, men inom vägkorridoren, berörs områden som före enskiftet låg inom byns *Mellanvång* och längre österut även inom *Norre vång*. Av häradskartan och yngre ekonomiska kartor att döma bör delar av hägnaden mellan vångarna och utmarken finnas kvar än idag liksom mellan Norre vång och grannbyn Väs ägor. Dessa gränshägnader är mycket viktiga för att möjliggöra en förståelse av områdets odlingshistoriska utveckling. Särskilt eftersom Nöbbelöv, enligt kulturgeograf Sven Dahls omfattande studier av skånska odlingssystem, är den nordligaste byn inom Kristianstadsslätten för vilken han kunnat

belägga tresädesbruk (Dahl 1989, s. 179ff.). Österut är vägkorridoren bredare och berör både Nöbbelövs och Väs ägoområde.

Betydande delar av de norra och nordvästra delarna av Nöbbelövs inägor bestod enligt skifteskartan av åkermark med stenrösen och/eller åkerrenar. De kraftigaste koncentrationerna har markerats med ungefärlig avgränsning i kartbilden. Två sådana områden med rösen och renar fanns strax väster om gården Adamsberg och berörs delvis av vägkorridoren. Mycket av det stenmaterial som fanns samlat i dessa rösen och renar/stensträngar har efter enskiftet sannolikt använts för att uppföra de många stenmurar som ännu finns i området.

Strax söder om vägkorridoren finns det i skifteskartan åtminstone tre olika objekt som kan betraktas som indikationer på fornlämningar. I väster handlar det om två rösen som genom sin större storlek avviker från övriga redovisade rösen i området. Österut finns på skifteskartan inritat ett flertal punkter i cirkelform som skulle kunna vara en markering för resta stenar (domarring?). Tyvärr ges ingen information om de möjliga fornlämningarna i kartbeskrivningen.

Inga av de marknamn som bedömts vara av intresse för studien avser områden belägna inom korridoren. Söder om korridoren fanns däremot områden med namn som *Viderörsåker*, *Beskekällarerörsåker*, *Stening* och *Kumlesåker*, vilka kan indikera fornlämningar.

Av häradskartan framgår den före detta gränsen mellan inäga och utmark relativt tydligt genom fastigheternas varierande form och rumsliga inriktning på resp. sida av gränslinjen. En mängd stenmurar tycks

ha funnits vid häradskartans tillkomst såväl inom före detta inägorna som inom de uppodlade delarna av byns gamla utmark. Häradskartan visar tre bebyggelselägen inom den del av utmarken som ligger inom vägkorridoren strax norr och väster om gården Norregård. Ingen bebyggelse finns kvar på dessa platser idag, men sannolikt finns spår efter den nedlagda bebyggelsen.

Fältbesök:

Inom Nöbbelövs ägor har ett delområde väster och norr om gården Norregård studerats närmare i fält. Delområdet följer den gamla hägnaden mellan byns Mellanvång och Norre vång å ena sidan och utmarken Breared å den andra. Stenmur finns ännu i större delen av den gamla vånghägnadens sträckning. I betesmarken närmast öster om vägen mellan Nöbbelöv och Bröd finns ett flertal stenmursomgärdade mindre åkerytor i den södra delen medan det norr därom finns ett betat område som stenröjts i betydligt mindre omfattning och som ger en relativt god uppfattning om hur den gamla fälleden en gång bör ha sett ut.

I betesmarksområdet något längre åt nordost är de norra delarna till stor del stenröjda och har säkert tidigare brukats som åker medan området längre åt söder utgörs av bättre bevarat utmarksbete. Längst åt nordost inom betesmarken finns en stenmur i den gräns som tillkom vid utmarksdelningen mellan Nöbbelöv och Vä 1798. Sydligaste delen av korridoren går inom hela detta område genom före detta inägor och här påträffades dels grunderna efter en större byggnad (gård?), dels delar av en fägata som sträckte sig upp mot den före detta utmarken.

Det andra delområdet som studerats närmare i fält inom Nöbbelövs ägor är beläget norr om gården Adamsberg. Området följer den gamla gränshägnaden mellan Nöbbelövs Norre vång och Väs ägor norr därom. Även betesmarksområdet väster om Adamsberg har besiktigats översiktligt. Hägnaden i bygränsen finns kvar som en stenmur inom hela området från Lunnarör söder om korridoren till det studerade områdets gräns åt väster. Gränsen skär genom det relativt låglänta område som på båda sida av bygränsen benämndes Myren vid tiden för enskiftet. De studerade betesmarkerna på före detta inäga i Norre vång genomkorsas av ett flertal stenmurar bestående av främst mindre stenmaterial (sten som tidigare legat i odlingsrösen?) medan betesmarken fortfarande är översållad med större stenblock. Mest röjd från sten är betesmarken längst åt söder inom korridoren medan den biologiskt mest intressanta och minst stenröjda marken finns närmare gränsen mot Vä.

Vä, Vä socken

Analysen av den del av före detta staden Väs ägor som ligger inom eller i anslutning till vägkorridoren baseras på enskiftesakten från åren 1807–26. Information om gränsområdet mot Nöbbelövs by har även hämtats från en rågångsbestämning från 1780, medan viss information om Väs utmark erhållits av en utmarksdelning från 1798.

Längst åt väster berör vägkorridoren den del av utmarken Breared som tillfördes Vä vid en utmarksdelning 1798. Öster om den före detta utmarken fortsätter

korridoren in på vad som vid enskiftet var Väs *Södre vång* (en av byns tre större vångar). Dock finns inga kända belägg för tresådesbruk. Södre vång var delad i två delar av gamla landsvägen mellan Nöbbelöv och Vä. Eftersom hägnad fanns längs vägen bestod Södre vång funktionellt sett av två olika vångar. I princip hela området inom vägkorridoren öster om Breared utgörs av mark som vid enskiftet låg i byns Södre vång.

Norr om Adamsbergs gård och direkt norr om bygränsen mot Nöbbelöv fanns enligt enskifteshandlingen ett låglänt och sankt ängsmarksområde som kallades Myren. Häradskartan visar att detta ängsområde före slutet av 1920-talet omvandlats till åker på Väs sida av gränsen, men delvis bestod av öppen gräsmark på Nöbbelövs sida. Ett flertal fornlämningar är kända från sluttningarna kring Myren, och möjligen kan det sankta ängsmarksområdet ha varit en sjö i äldre tid.

Stora åkerområden med stenrösen och/eller stenblock fanns enligt enskifteskartan i Väs Södre vång, både inom korridoren och norr därom. Större röseområden fanns också i det numera beskogade området sydost om Sigridslunds gård, på båda sidor av nuvarande E22. Impedimentens mångfald, varierande form och storlek i den bitvis slitna enskifteskartans åkerområden har medfört att det bedömts vara lönlöst att utifrån kartbilden försöka peka på vad som skulle kunna vara fornlämningar i form av gravrösen eller dylikt och vad som utgjordes av odlingsrösen eller större stenblock.

I den här redovisade kartan har endast områden med större koncentrationer av rösen och andra impediment markerats med en ungefärlig avgränsning.

Marknamn av intresse och som avser områden inom vägkorridoren i Vä är följande: Stenig backe vid *Stufvekullshöfden*, *Yttersta* och *Närmaste Axelstensåkrar*, *Stora Dammsanden*, *Holahögsskiftet* (även stavat Hålahögsskiftet.) Utom korridoren fanns från väster räknat även områden med följande benämningar *Skogstycket*, *Lunnarörsåkrar* (söder om korridor), *Stora Nymöllesanden* och *Milapålsanden*.

Enligt en rågångskarta från 1780 hade efter Väs och Nöbbelövs bönders gemensamma beslut ett dike (dräneringsdike?) grävts genom området Myren. Diket hade en sträckning som åtminstone ungefär bör motsvara dagens bygräns. I tvisten om rågångens sträckning mellan byarna nämns några olika stenar som ansågs utgöra råmärken. Två sådana inom Väs nuvarande ägoområde var Åhsten och Axelsten. Den förra beskrivs bara som en oformlig och jordfast sten, medan Axelsten enligt Nöbbelövs bönder skulle ha inhuggna bokstäver. Vid lantmätarens besiktning kunde emellertid inga sådana bokstäver återfinnas och han ansåg istället att vad som förevisats bara var naturligt uppkomna ojämnheter i stenens yta.

Häradskartan visar att området i korridoren inom de västra delarna av den före detta Södre vång bestod av ett flertal mindre fastigheter som alla sträckte sig från norr mot söder ner till Myren. Gårdsbebyggelsen här låg kring 1930 liksom senare inom det högre belägna området norr om korridoren. Samtliga dessa fastigheter anges på häradskartan vara delar av hemmanet nr 46 i Vä. Längre österut fanns enligt häradskartan större fastigheter. Direkt väster om gamla landsvägen mellan Nöbbelöv och Vä finns det på häradskartan inom vägkorridoren markerat ett sankmarksområde i direkt anslutning till mark som vid enskiftet benämndes Stora

Dammsanden. Sannolikt är det denna sankmark som tidigare utgjorde den damm som marknamnet åsyftar. Gamla landsvägen Nöbbelöv–Vä är enda väg inom korridoren som hade samma sträckning vid enskiftet som då häradskartan kom till.

Fältbesök:

Inom Väs ägor besöktes den betesmark i södra kanten av korridoren som är belägen nordost om gränsmärket Lunnarör. Större delen av betesmarken är täckt av större stenar och block och framstår som högst bevarandevärd i ett i övrigt kraftigt uppodlat och stenröjt landskap. Längre åt väster besöktes betesmarkerna nordost om gården Adamsberg. Här var de östra delarna av betesmarken helt stenröjda och bestod av betad vall medan de västra och norra delarna innehöll större stenblock. Hägnaden i bygränsen mellan Nöbbelöv och Vä består av stenmur av varierande utseende på olika delsträckor.

3.5.3 Fornlämningssituationen

Fornlämningssituationen före och efter fältinventering

De registrerade fornlämningarna i denna del av korridoren utgörs till övervägande del av boplatser och fyndplatser. Den västra delen av korridoravsnittet är påtagligt fri från registrerade fornlämningar, i motsats till den östra delen. Till skillnad mot tidigare beskrivna delar av vägsträckan så finns det endast någon liten rest av fossil åkermark i detta område. Den markanta förändringen av fornlämningsbeståndets karaktär, jämfört med tidigare delar, sammanhänger med två olika faktorer. Dels har området odlats intensivare, dels sammanfaller den östra delen med ett fornlämningsrikt

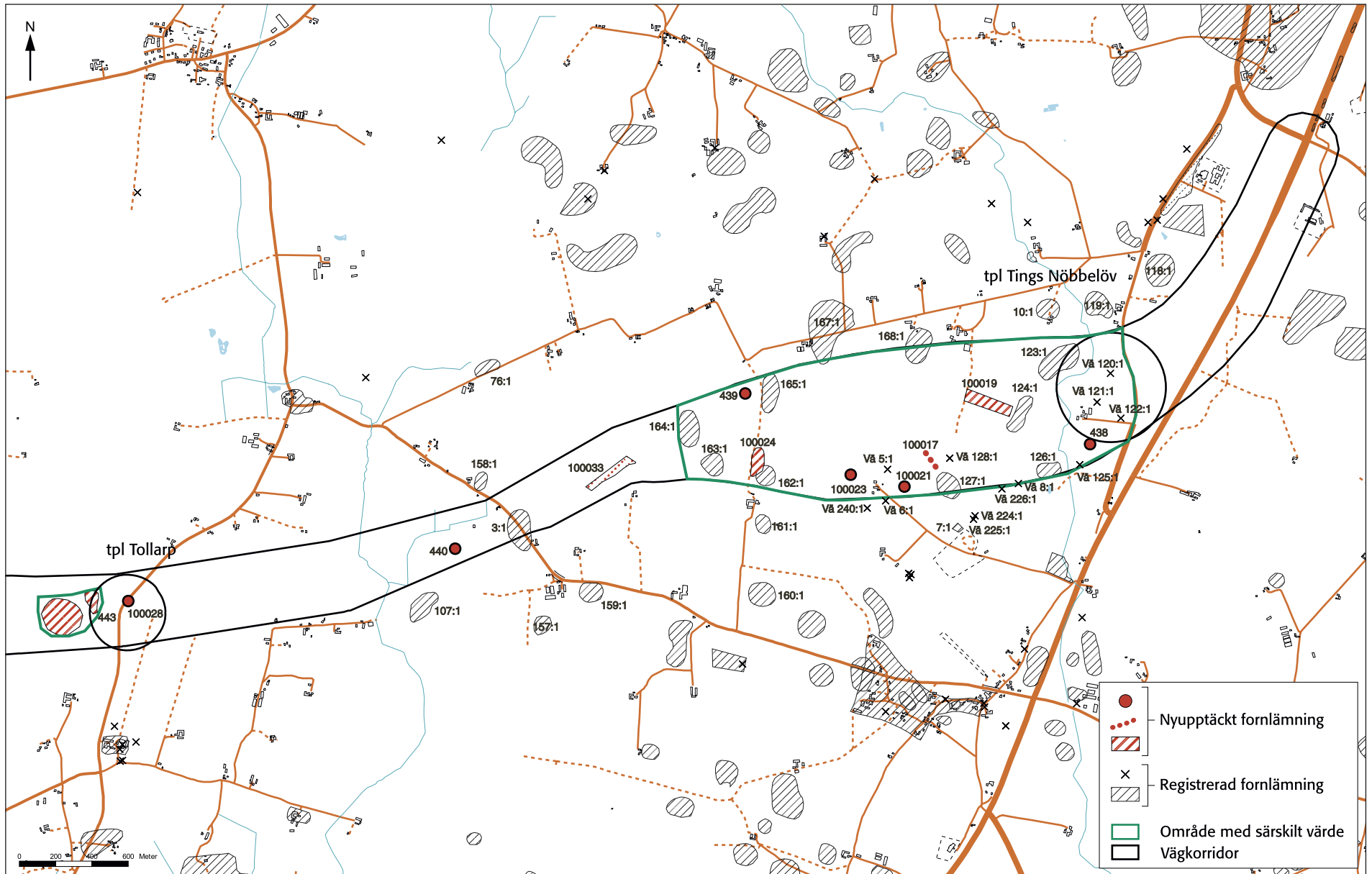
avsnitt som har samband med ett vidsträckt område med isälvsediment. De kända gravarna, liksom skålgropsförekomsterna, återfinns också huvudsakligen i denna del av väggkorridoren (fig. 44). Det bör tilläggas att området inte var föremål för stickprovsinventering vid den översiktliga arkeologiska utredningen år 2000 (Wallin 2000 s. 13).

Vid den nu genomförda fältinventeringen påträffades ytterligare ett antal tidigare ej kända forn- och kulturlämningar – framför allt fyndplatser och boplatser som iaktogs i plöjd åkermark. Totalt påträffades tolv tidigare ej kända lämningar. Dessa utgörs av en boplatser, fyra fyndplatser, ett område med fossil åkermark, en lägenhetsbebyggelse samt en vångagräns och flera gränsdiken.

Boplatser och fyndplatser

Boplatser och fyndplatser i området utgörs till stor del av förekomster av bearbetad flinta, och i någon mån av skörbränd sten och keramik (tabell 10). Den övervägande andelen av dem bör, med erfarenhet från resultat av arkeologiska undersökningar i nordöstra Skåne, kunna dateras till ett ungefär 4 500 år långt tidsavsnitt från yngre stenålder till äldre järnålder. Det antyds också av det daterande materialet från i första hand boplatserna, där det har påträffats en tunnackig flintyx (tidig yngre stenålder, RAÄ 164, Vä sn), en skafthålsyx av bergart (sen yngre stenålder – äldre bronsålder, RAÄ 3) och en holkyxa av brons (yngre bronsålder, RAÄ 164, Vä sn). Från fyndplatserna härrör också några daterande föremål, som en tunnackig flintyx (tidig yngre stenålder, RAÄ 5, Vä sn) och en tjockackig håleggad flintyx (mellersta

Figur 44. Delsträcka 4 Inre Kristianstadslätten. Fornlämningssituationen före respektive efter fältinventering (jfr. tabell 10, 11 och 12).

yngre stenålder, RAÄ 128, Vä sn). På flera av boplatserna och fyndplatserna har det påträffats flintspån, vilket indikerar att andelen stenåldersboplatser är stor i området. Naturligtvis kan inte äldre eller yngre lämningar uteslutas, men de är sannolikt endast representerade till en mycket liten andel i det ytinventerade materialet.

Vid fältinventeringen registrerades ett antal boplatser och fyndplatser. En av de påträffade boplatserna utgör i själva verket en fortsättning och utvidgning av en sedan tidigare registrerad boplatz (RAÄ 127, Vä sn). Den utökade utsträckningen kunde konstateras i och med en öppen husbehovstäkt, där det påträffades flintavslag i schaktmassorna samt härdar och gropar som var synliga i tätkanten (fig. 45). Trots att det redan i dagsläget är känt ett stort antal boplatser i området är det troligt att det finns ytterligare ett antal ännu ej lokaliserade boplatser från olika tidsperioder i området (jfr avsnitt 3.5.4 och fig. 48).

Fossil åker, gravar och hällristningar

Det aktuella området kännetecknas, som nämndes ovan, av att det finns få platser med fossil åkermark, jämfört med de västligare delarna av vägsträckan. Bara en lokal med fossil åkermark nyregistrerades i samband med fältinventeringen i området (se tabell 11, ID100019). Baserat på iakttagelserna i det äldre kartmaterialet kan man konstatera att inägomarkerna även i det här området har karaktäriserats av stora arealer med stenbunden mark med röjningsrösen (se avsnitt 3.52). Den bevarade lokalen ska därför ses som fragment av ett kulturlandskap som dominerade inte bara på stora delar av Linderödsåsen och dess sluttning, utan sannolikt även på de västra delarna av

Kristianstadsslätten, innan de stora jordbruksskiftena. De förhistoriska gravarna i området återfinns i tre koncentrationer i och i anslutning till vägkorridorens östra del. Framför allt berörs ett område söder och sydost om Adamsberg, alltså i den södra kanten av vägkorridoren. Det är tydligt att de kända skålgropsförekomsterna också är knutna till dessa områden. Inga nya gravar eller skålgropsförekomster kunde konstateras vid inventeringen, men en uppgift noterades från en markägare om en borttagen större stenansamling med sotig fyllning, som kan ha varit ett gravmonument. Den presumtiva graven skall ha legat mellan Adamsberg och den ovan nämnda lokalen med fossil åkermark.

Lämningar från historisk och nyare tid

Lämningar från historisk tid representeras främst av en mängd ägo- och vångagränser i form av olika stenmurar (tabell 12). Längst i väster finns en välbevarad torpmiljö i anslutning till Nöbbelövs vångagräns mot utmarken Breareds norra vångagräns. Strax norr och väster om denna miljö finns ett komplext dikessystem som täcker en stor areal. Åldern på detta är okänt, men gissningsvis tillhör det 1800- eller 1900-talet. Flera av dikena är idag kulverterade. Till miljön hör också en färdväg i form av en fägata.

Annars finns det inga registrerade gårds- och bytomter från historisk tid i nära anslutning till denna del av vägområdet, undantaget Adamsbergs gård, som antikvariskt sett är ett problematiskt kapitel. Adamsbergs gård finns med på Skånska rekognosceringskartan och är således byggd före 1820. Gårdens exakta ålder är inte känd, men den förtjänar att uppmärksammas, eftersom den representerar en aningen tidigare etablering än övriga utskiftade gårdar i området.

Figur 45. Härd i schaktkant av husbehovstäkt, norr om RAÄ 127, Vä socken. Foto mot söder. Foto Tony Björk.

Figur 46. En av de små refugerna med blockrik betesmark i det intensivt stenröjda området väster om trafikplats Tings Nöbbelöv. På fotot syns ett par röjningsrösen av olika ålder. På lokalen finns dessutom ytterligare röjningsrösen, åkerhak och en slingrande enkelmur. Foto mot sydväst (se tabell 11, ID100019). Foto Tony Björk.

Figur 47. Torpmiljö med husgrunder, odlingsrösen, odlingslyckor och stengården, belägen i direkt anslutning till och norr om vångagräns (se tabell 12, ID100033). Foto Tony Björk.

Tabell 10. Del 4 Inre Kristianstadsslätten – tpl Tollarp – tpl Tings Nöbbelöv. Boplatser, fyndplatser mm. Förkortningar:

FF = Fast fornlämning, B = Bevakningsobjekt, AU = Arkeologisk utredning, FU = Arkeologisk förundersökning.

Socken	ID	Lämningstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
Vä	RAÄ 3:1	Boplatser	Ca 220x125 m (N-S). I åkern i områdets S del hittades ett spånliknande avslag och sparsamt med slagen flinta. Tidigare fynd: en skafthålsyxa av sandsten, en tjocknackig flintyxa samt en tunnackig flintyxa	FF	FU
Vä	RAÄ 5.1	Fyndplats	För flintyxa, tunnackig, 14 cm l, 6 cm br och 2,5 cm tj.	B	AU
Vä	RAÄ 120:1	Fyndplats	För keramikbit, 1 cm tj, svagt böjd,	B	AU
Vä	RAÄ 121:1	Fyndplats	För del av kraftigt spån och liten del av ett litet spån (?)	B	AU
Vä	RAÄ 122:1	Fyndplats	För flintavslag och en platt flintbit, möjligen retuscherad. Längre mot hittades ett avslag. I området är tämligen rikligt med trasig, dålig flinta	B	AU
Vä	RAÄ 123:1	Boplatser	Ca 265x135 m (NÖ-SV). Inom området hittades fem avslag av flinta och spridd slagen flinta.	FF	FU
Vä	RAÄ 124:1	Boplatser	Ca 215x75 m (NNÖ-SSV). Inom området hittades drygt tiotalet avslag, varav hälften av flinta, fyra bitar bränd flinta, samt spridd slagen flinta, varav flera av tät kvalitet. Dessutom hittades på krönet i S en skärvig liten sten	FF	FU
Vä	RAÄ 125:1	Fyndplats	För avslag och spånliknande flintbit	B	AU
Vä	RAÄ 126:1	Boplatser (?)	Ca 135x80 m (Ö-V). I åkern i områdets V del hittades ett avslag och spridd slagen flinta, varav ett av tät kvalitet. Boplatser kan eventuellt sträcka sig längre åt SV.	FF	FU
Vä	RAÄ 127:1	Boplatser	Ca 155x120 m (NV-SÖ). I åkern i SV delen hittades två avslag och ett tiotal bitar slagen flinta, av vilka flera var tillspetsade	FF	FU
Vä	RAÄ 128:1	Fyndplats	För tjocknackig, gråmelerad flintyxa med snettrektangulärt tvärsnitt, något håleggad.	B	AU
Vä	RAÄ 162:1	Boplatser	Ca 110x105 m (N-S). Inom området hittades två avslag, varav ett vitt av tät kvalitet och en kärna (?), samt tämligen rikligt med slagen flinta	FF	FU
Vä	RAÄ 163:1	Boplatser (?)	Ca 120x120 m (NV-SÖ). I åkern i områdets V del hittades spridd slagen flinta, varav ett par eventuellt kan vara enkla redskap. Boplatser kan sträcka sig längre mot S och SÖ	FF	FU
Vä	RAÄ 164:1	Boplatser	Ca 195x115 m (N-S). I åkern i S hittades två avslag, varav ett stort av tät kvalitet och en kärna (?) samt spridd slagen flinta. Inom området har sannolikt två yxor hittats under 1800-talet, en holkylxa av brons och en tunnackig flintyxa	FF	FU
Vä	RAÄ 165:1	Boplatser	Ca 210x85 m (N-S). Inom området hittades rikligt med slagen flinta, varav två kärnor (delar), ett avslagsliknande av något tätare kvalitet än "Kristianstad"-flinta, "blå" och ett par tillspetsade. I områdets NV del är en svart fläck, ca 2,5 m diameter	FF	FU
Vä	RAÄ 167:1	Boplatser	Ca 350x250 m (N-S). Inom området hittades del av fyra spån, varav ett kraftigt av tät kvalitet och ett litet, två avslag av tät kvalitet, samt rikligt med slagen flinta, varav flera kärnor, ett skrapliknande, två vita av tät kvalitet och flera tillspetsade.	FF	FU
Vä	RAÄ 168:1	Boplatser	Ca 190x130 m (NNÖ-SSV). Inom området hittades ett avslag, del av kraftigt spån och tämligen rikligt med slagen flinta, varav ett par tillspetsade. I mittpartiet spridd något skärvig sten.	FF	FU
Vä	RAÄ 233:2	Boplatser	Okänd utbredning. Påträffad i N delen av ett ca 90 m långt schakt i samband med arkeologisk utredning 1994 av Kristianstad länsmuseum. I schaktet påträffades fem stolphål och en grop	FF	FU
Vä	438	Fyndplats	För en keramikbit, enstaka flintavslag och skörbrända stenar	B	AU
Vä	439	Fyndplats	För slagen flinta, en keramikbit, och en bit lerklining	B	AU
Vä	440	Fyndplats	För slagen flinta flinta, en keramikbit samt ev fragment av skafthålsyxa.	B	AU
Vä	100021	Fyndplats	För en kärna av kristianstadsflinta	B	AU
Vä	100023	Fyndplats	För ett avslag av kristianstadsflinta	B	AU
Vä	100024	Boplatser	För ett par flintavslag och en skörbränd sten	FF	FU

Tabell 11. Del 4 Inre Kristianstadsslätten mellan tpl Tollarp och Tpl Tings Nöbbelöv. Röjningsrösen, gravar mm.

Förkortningar: FF = Fast fornlämning, FU= Arkeologisk förundersökning.

Socken	ID	Lämningstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
Vä	RAÅ 6:1	Grav, uppgift om	Enligt uppgift skall 1946-47 på platsen ha bortförts 5-8 uppställda stenar. Platsen är R-märkt på ekonomiska kartan 1926-34. Enligt Beskrivning... 1925: "Nära Gården Adamsberg no 14, och på denna gårds ägor, ligger en liten stenkrets af 12 stenar (ej höga) men tät tillhopa, möjligt fotkedja till förstörd grafhög"	-	-
Vä	RAÅ 8:1	Stensättning?	Rund, 16 m diam och 0,2-0,3 m h. Övertorvad med i ytan talrika stenar, 0,2-0,3 m st, samt ett par större block, 1-1,5 m st. Anläggningen är något osäker trots ett magnifikt läge	FF	FU
Vä	RAÅ 14:1	Hög	15 m diam och intill 1,4 m h. I ytan enstaka stenar, 0,2-0,4 m st. Upp till är högen avplanad. I V, N och Ö är kanterna branta, medan S kanten är utplanad, varför begränsningen här är oklar.	FF	FU
Vä	RAÅ 221:1	Älvkvarnsförekomst	Bestående av 1 älvkvarn, 5 cm diam och 0,5 cm dj. Belägen på ett 3 x 4 m stort (NV-SÖ) och 1,5 m högt block	FF	FU
Vä	RAÅ 226:1	Älvkvarnsförekomst	Ca 0,25-0,1 m (NNV-SSÖ), bestående av 3 älvkvarnar, 5-8 cm i diam och 0,5-2,0 cm dj. Älvkvarnarna är belägna på den S-sluttande delen av ett block, 1,5x1,2 m stort och 0,6 m högt	FF	FU
Vä	100019	Område med fossil åkermark	Område med tre röjningsrösen och gamla odlingsspår i form av åkerhak. I områdets norra kant löper en äldre stenmur (före skiftet?). Muren är 160 m lång och svagt slingrande. Enkelmurstyp. Idag betesmark	FF	FU

Tabell 12. Del 4 Inre Kristianstadsslätten mellan tpl Tollarp – tpl Tings Nöbbelöv. Lämningar från historisk och nyare tid.

Förkortningar: Ö = Övrig kulturhistorisk lämning.

Socken	ID	Lämningstyp	Beskrivning	Status	Åtgärdsförslag
Vä	441	Dike/ränna	Dike/ränna, ca 160 m lång och 1,0 m bred och 0,5 m djup.	Ö	-
Vä	442	Dike/ränna	Dike/ränna, ca 385 m lång och 1-1,5 m bred och 0,5 m djup. Rännans V del vattenfylld.	Ö	-
Vä	100017	Hägnad	Vångagräns vid Adamsberg i form av befintlig stenmur.	Ö	-
Vä	100018	Dike/ränna	Dike parallellt med vångagräns (stenmur) (jfr äldre kartmaterial).	Ö	-
Vä	100033	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning? bestående av husgrunder samt stenröjd åkeryta med tre odlingsrösen i direkt anslutning till vångagränsen. Kring grunderna flera stenmurar (jfr ID441 och 442).	Ö	-

Vid Adamsberg finns även en väl bevarad vångagräns i form av befintlig stenmur, samt det område med fossil åkermark som omnämnts ovan. Det sistnämnda har utan tvekan brukats under historisk tid, men odlingen kan mycket väl ha en kontinuitet ner i förhistorisk tid.

3.5.4 Arkeologiska utredningsområden

Landskapet från Tollarps trafikplats och österut är även fortsättningsvis flackt, rikt på sankmarker och utan några markerade höjder. Först några kilometer innan Vä blir terrängen mer småkuperad och i den östra delen finns den stora utdikade våtmarken Myren belägen mellan Vä och Nöbbelöv. Vegetationen domineras i västligaste delen av skog, varefter landskapet gradvis övergår i betes- och åkermarker.

Fornlämningssituationen karaktäriseras särskilt i sträckans östra del av en starkt förtätad bild med talrika boplatser och fyndplatser (fig. 48). Denna bild har vid projektets fältinventering kompletterats med flera platser, samtidigt som även möjliga boplatslägen pekats ut. Även utfallet från den kartbaserade boplatssanalysen sammanfaller i stor grad med såväl fornminnesinventeringens material som projektets iakttagelser i fält. Bakgrunden till den förtätade fornlämningsbilden ska sökas i flera faktorer, där den stora våtmarken och möjligen före detta sjön Myren haft en positiv dragning ur bosättningsynpunkt. Även stråket av isälvsediment med lätta sandiga jordar, som löper genom området har liksom de mindre vattendragen, sannolikt bidragit till områdets attraktionsvärde. Lösfynd från området tyder på att bosättningarna har ett stort tidsdjup, sannolikt från äldre stenålder och fram i järnålder.

Att området utnyttjats intensivt för bosättningar under många tusen år ökar även sannolikheten för andra typer av under mark dolda lämningar, såsom gravar och offerfynd. Möjligheten för offerfynd kan finnas i och i anslutning till den stora våtmarken Myren, men kan även förekomma i samband med andra mindre våtmarker och vattendrag.

Den sammansatta fornlämningsbilden som beskrivits ovan gör att de arkeologiska insatserna sammantaget kan förväntas bli omfattande i denna del av korridoren. Vi rekommenderar därför en starkt förhöjd beredskap för arkeologiska insatser och kostnader i den fortsatta vägplaneringsprocessen.

3.5.5 Områden med särskilda värden

Inom den fjärde och sista delsträckan av vägkorridoren har ett större område vid Vä och Nöbbelöv bedömts ha särskilda bevarandevärden.

Område: Myren, Vä socken

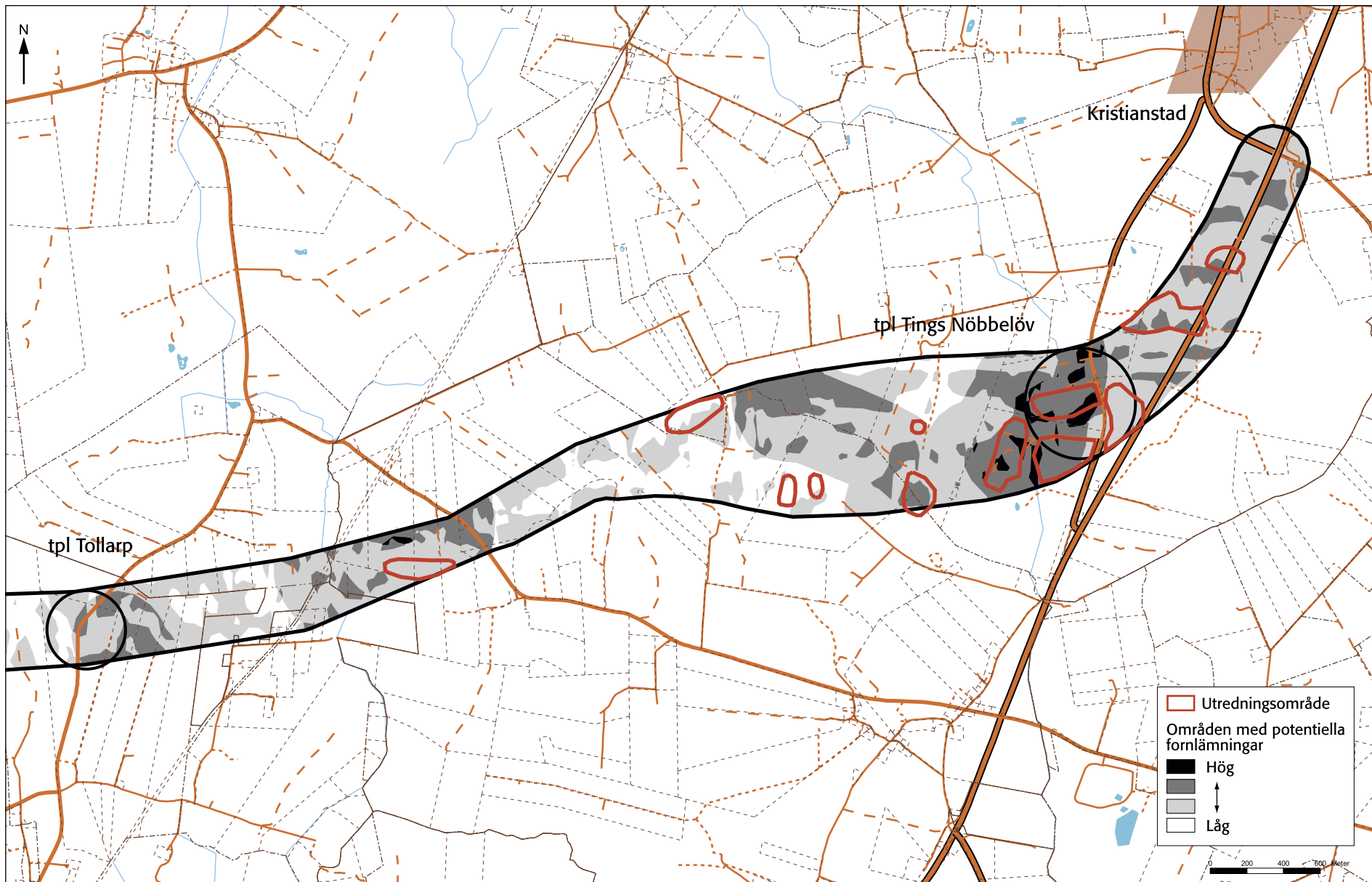
Avgränsning:

Området baseras helt på den förtätade fornlämningsbilden. Avgränsningen har gjorts för att fånga de rumsliga, topografiska, funktionella och visuella sambanden mellan våtmarken Myren och kringliggande förhistoriska boplatser. Det sentida odlingslandskapet karaktäriseras av öppen odlingsbygd med blockrika betesmarker och åkermark, men har inte haft någon betydelse för avgränsningen (fig. 49–50).

Beskrivning:

Området ligger inom inägorna till Vä och Nöbbelövs

Figur 48. Delsträcka 4 Inre Kristianstadsslätten. Föreslagna arkeologiska utredningsområden och områden för potentiella fornlämningar inom vägkorridoren.

byar innan enskiftet under tidigt 1800-talet. Gränsen mellan byarna löper genom området och är till stor del bevarad i form av stenmur och dike.

Området har en komplex sammansättning med ett stort antal kända boplatser och bra boplatslägen kring en äldre topografiskt framträdande våtmark och anslutande vattendrag. Våtmarken har under äldre tider sannolikt varit en sjö.

Värdebedömning:

Det vetenskapliga värdet består i boplatsernas rumsliga och topografiska läge i förhållande till våtmarken och bäckarna, som är tydligt avläsbara i landskapet. Lösfynd från området indikerar att boplatserna företrädesvis är från stenåldern, men sannolikt finns ett större tidsdjup indikerat av bl.a. fynd av en holkyxa och metalltida keramik.

Bara ett fåtal boplatser från yngre stenålder, bronsålder respektive järnålder har undersökts i närområdet

med modern metodik, varför nya undersökningar kan förväntas bidra med förnyad kunskap om områdets bebyggelseutveckling och landskapsutnyttjande.

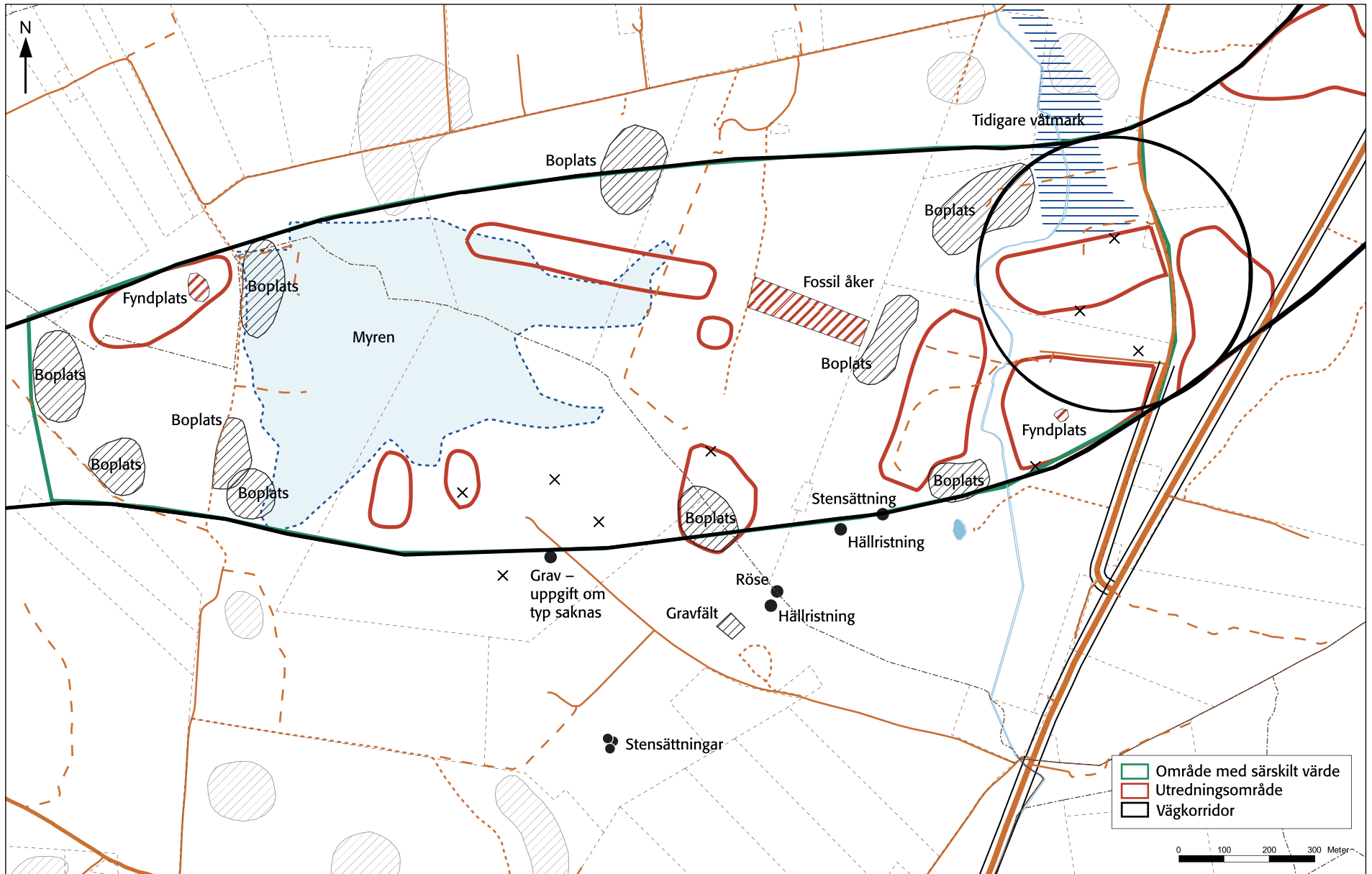
För järnålderns del är även närheten till Vä intressant, mot bakgrund av de centrala funktioner inom hantverk, handel och kultutövning, som utvecklades här under yngre järnålder.

*Upplevelsevärde*t för allmänheten av de förhistoriska lämningarna och landskapet är inte lika tydligt, då dagens miljö bär tydlig prägel av skiftet och jordbrukets mekanisering med omfattande stenröjning. Området söder och sydost om Myren utgörs till delar av blockrika betesmarker, som har ett botaniskt värde.

Kommentar:

Inom miljön finns två mindre områden vid Adamsberg, upptagna i Ängs- och hagmarksinventeringen (se figur 7, s. 19).

Figur 49. Det värdefulla området Myren, Vä socken. "X" markerar fyndplatser för flintföremål/bearbetad flinta.

3.5.6 Förslag till vägens dragning

Fornlämningsskilderna varierar inom den fjärde och sista delen av korridoren mellan tpl Tollarp och tpl Tings Nöbbelöv. Medan den västra delen, på byarna Bröd och Ryas ägor, präglas av en gles förekomst av fornlämningar, är bilden i den östra delen inom byarna Vä och Nöbbelövs marker, desto mer förtätad med ett stort antal boplatser, fyndplatser och föreslagna arkeologiska utredningsområden. Resultaten från den GIS-baserade boplatsanalysen sammanfaller i hög grad med såväl fornminnesinventeringens material som iakttagelserna från projektets fältbesök.

Den glesa fornlämningsskilderna öster om tpl Tollarp lämnar utrymme för såväl en nordlig som sydlig dragning inom korridoren (fig. 51). Med hänsyn till den tidigare diskussionen om den värdefulla fornlämningsskilderna vid Tullsåkra väster om trafikplatsen, framstår ett nordligt alternativ som mest fördelaktigt (jfr avsnitt 3.4.6).

Den kulturgeografiska analysen antyder inte något större landskapshistoriska värden inom de delar av Bröds och Ryas ägor som ligger inom vägkorridoren. Själva by- och sockengränsen mellan Bröd, Rya och Nöbbelövs byar har däremot givetvis ett bevarandevärde och eventuella passager för den nya E22 över dessa gränser bör därför göras på ett sätt som medför att så liten del av gränshägnaderna som möjligt behöver tas bort. Även den bevarade järnvägsbanken från järnvägen Karpalund–Degeberga kommer att skäras av E22 inom Ryas, Bröds eller Nöbbelövs ägor. Däremot innebär den föreslagna dragningen att den gamla landsvägen mellan Vä och Nöbbelöv skärs av vägen.

Mot bakgrund av att vägdragningen inom såväl Tullsåkras ägor åt väster som Nöbbelövs åt öster rekommenderas förläggas till den norra delen av vägkorridoren framstår en vägsträckning inom Bröds ägor som lämpligare än inom Ryas söder därom.

Den centrala och östra delen av vägkorridoren inom delsträckan domineras nästan helt av det utpekade skyddsområdet kring våtmarken Myren. Områdets rika bestånd av fornlämningar och dess sammansatta karaktär ger inga självklara lösningar vad gäller vägens dragning. Både en nordlig och sydlig sträckning kommer sannolikt att påverka ett antal förhistoriska boplatser eller lägen med förväntade boplatser. Detta kommer att inverka negativt på den samlade miljön och bryta sambanden med våtmarken, som är avgörande för förståelsen och upplevelsen av den samlade miljön. En sydlig dragning skulle även påverka närmiljön kring flera synliga fornlämningar, bl.a. en gravhög och ett block med skålgropar, liksom de blockrika betesmarkerna vid Adamsberg.

En vägdragning mitt i korridoren genom Myren kommer också att påverka ett antal förhistoriska boplatser. En sådan dragning medför en tudelning av sambanden i den förhistoriska miljön, vilket är negativt. Däremot skulle en sådan dragning till en del kunna innebära en förstärkning av senare tiders strukturer i landskapet, genom att närmare följa den historiskt kända gränsen mellan byarna Vä och Nöbbelöv. Att helt undvika att skära bygränsen är dock inte möjligt i detta alternativ.

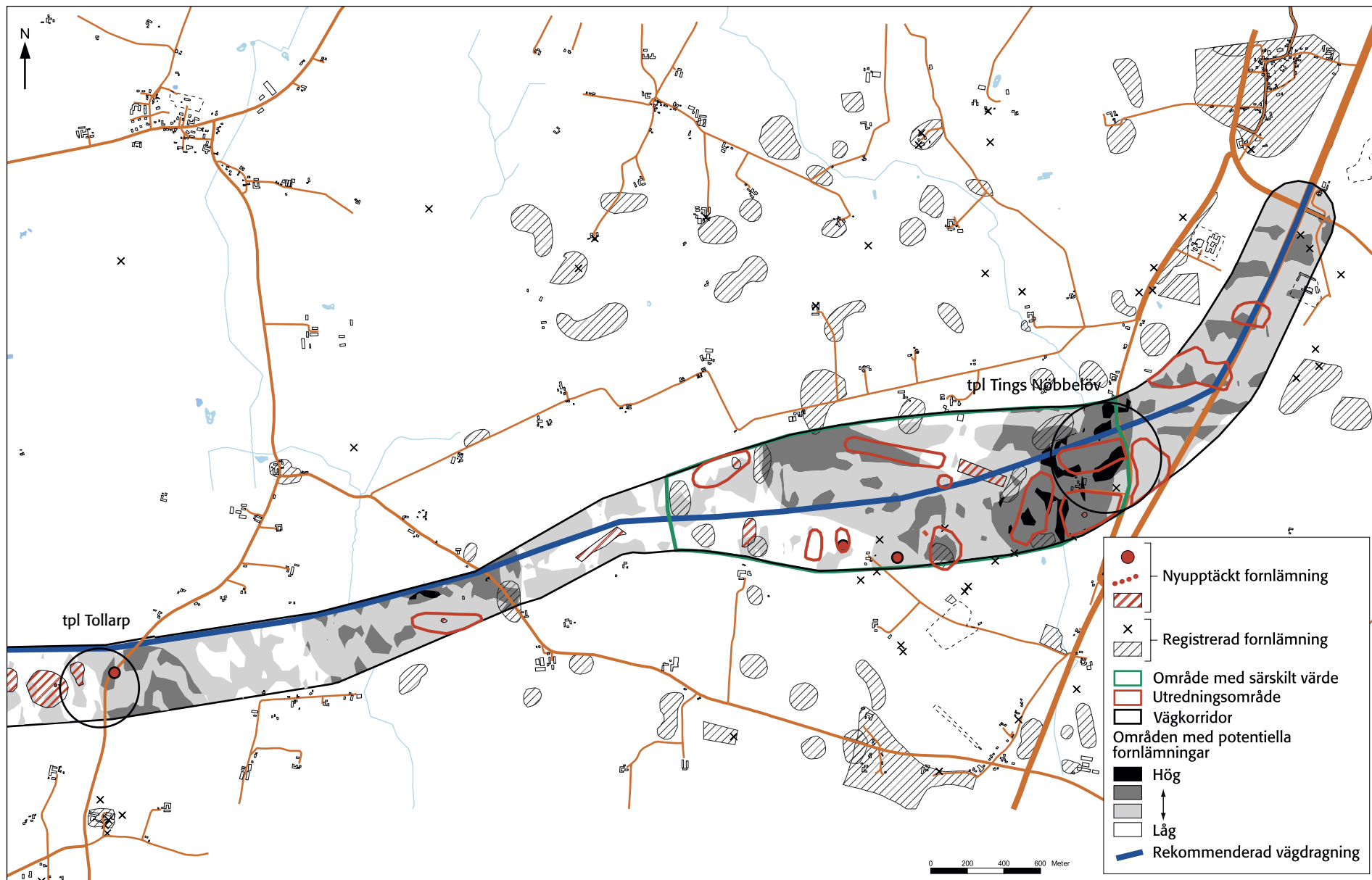

Figur 50. Vy över Myren mot väster. Foto: Tony Björk.

Liksom för byarna åt väster framstår en nordlig vägdragning inom vägkorridoren som minst negativt påverkande på de landskapshistoriska värdena inom i alla fall den västra delen av Nöbbelövs ägor. Längre åt öster, inom området nordväst om gården Adamsberg, är valet av lämplig vägsträckning svårare. För att inte skada de markhistoriskt intressanta före detta ängs- och åkermarkerna norr och väster om Adamsberg, som numera nyttjas som betesmark, är det dock bäst om vägen kunde skära gränsen mot Vä relativt långt åt väster. Inom Väs ägor, vid de gårdar som benämns Björka, ligger den nordligaste delen av vägkorridoren relativt högt i en sluttning och vägen skulle här bli mycket dominerande i landskapet. Bättre ur ett övergripande landskapsperspektiv vore det då att förlägga vägen till det lågt liggande område som i enskiftesakterna benämns Myren, men på Väs sida av bygränsen.

Längre åt öster och närmare gamla landsvägen Nöbbelöv–Vä är det svårare att föreslå en lämplig sträckning ur ett landskapshistoriskt perspektiv, men de ännu bevarade ej helt stenröjda och betade ytorna bör undvikas.

Det alternativ som sammantaget bäst undviker intrång i kända fornlämningar, kulturmiljöer och föreslagna utredningsområden, innebär att vägen dras mitt i korridoren. I detta alternativ kommer den nya vägen endast beröra ett litet område med fossil åker (se tabell 11, ID100019). Vid tpl Tings Nöbbelöv föreslår vi en dragning norr om utpekade utredningsområden. Vad gäller själva trafikplatsen kan även denna förväntas påverka såväl kända förhistoriska boplatser som platser med förväntade boplatslämningar. Möjligen kan påverkan bli något mindre om trafikplatsen läggs i korridorens södra kant. De arkeologiska insatserna och i förlängningen kostnaderna kan under alla omständigheter förväntas bli omfattande i denna del av korridoren. Att mer i detalj precisera insatserna i olika delar av korridoren kan dock inte göras i detta skede, utan först efter arkeologisk utredning med provschaktsgrävning. Längst i öster föreslås en breddning av befintlig väg, där den nya vägbanan med fördel kan läggas väster om befintlig väg för att inte påverka gravhögen (RAÄ 14, Vä sn) öster om vägen.

Figur 51. Delsträcka 4 Inre Kristianstadslätten. Förslag till ny dragning för väg E22 inom vägkorridoren, baserad på en samlad bedömning av förekomst av fornlämningar, arkeologiska utredningsområden och områden med särskilda bevarandevärden.